

teológia

A TARTALOMBÓL

JEL A NÉPEK KÖZÖTT: AZ EGYHÁZ MA

A holnap egyháza felé — Az egyház mint az üdvösség szentsége — Egység és sokféleség — A jövő szolgálatában — Akik az egyházban segítségre várnak — Küldetés és szolgálat — Jézussal — az egyház nélkül? — A szikla-alap és a tévedhetetlenség — Belső elidegenedések az egyházban — Szabadság és lelki megújulás — Lelkipásztorok és turizmus.

Yves Congar — Kiss László — Cselényi István — Hegyi Béla — Széll Margit — Korzenszky Richárd — René Laurentin — Hegyi Lajos és többek írásai.

VIII. évf. 1974/3. sz.

Teológia

NEGYEDEVI FOLYÓIRAT

VIII. ÉVFOLYAM, 3. SZÁM

1974. SZEPTEMBER

TANULMÁNYOK

SZENNAY ANDRÁS: A holnap egyháza felé — — — — —	138
YVES CONGAR: Az egyház mint az üdvösség szentsége — — — — —	141
KISS LÁSZLÓ: Egység és sokféleség az egyházban — — — — —	146

TÁVLATOK

Az egyház a jövőért (cselényi) — — — — —	151
--	-----

AZ IGE SZOLGÁLATA

Az üdvtörténet (Gál Ferenc) — — — — —	157
---------------------------------------	-----

FÓRUM

Akik az egyházban segítségre várnak (Hegyi Béla) — — — — —	162
Milyen életkorban szolgáltatassuk ki a keresztség szentségét? (Waigand József) — — — — —	164

FIGYELŐ

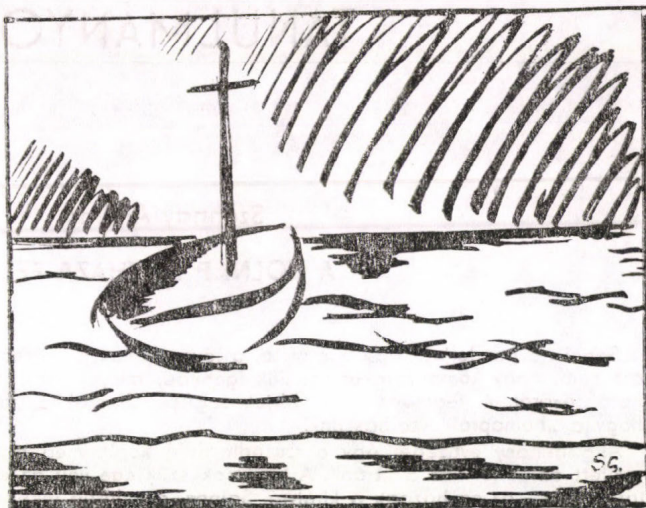
Szent Tamás a mai egyházban (Cs. I.) — — — — —	167
Küldetésem van az egyházban (-II-) — — — — —	169
Jézussal — az egyház nélkül? (Korzenszky Richárd) — — — — —	175
Megingott-e Péter fundamentuma? (René Laurentin) — — — — —	178
Belső elidegenedések az egyházban (Széll Margit) — — — — —	181
Elérhetetlen ábrándok? (Heinrich Spaemann gondolataiból) — — — — —	185
Szabadság az egyházban (-i -l) — — — — —	187
Lapozgatás a Theologiai Szemle 1973-as évfolyamában (Sólymos Szilveszter) — — — — —	190

TEOLÓGIAI—LELKIPÁSZTORI JEGYZETEK

Észrevételek a balatoni turizmus lelkipásztori munkájáról (Hegyi Lajos) —	192
Az egyházatyák tanulmányozásának időszerűsége (Albert Hamman) —	195

*Az Egyház hajó,
amelynek tapasztalt
kormányosa Krisztus,
— árbócán az Ő
keresztje, győzelmi jelül
a halál ellen.*

*Római
Hippolytus*

Hogy miért van egyház? — erre a kérdésre Jézus a hegyi beszédben világosan választ adott: „Ti vagytok a föld sója, a világ világossága, a hegyen épült város”. — Az egyháznak mindig a világért, a világ számára kell léteznie, sohasem csak önmagáért. Ha elhatárolná magát a világtól, önmagát adná fel. A só elveszitené ízét, a fény kialudnék, a város romba dőlne.

Az egyház jelen volt, van és lesz a világban, ha Krisztus nyomdokában járva vállalja a szolgálatot az emberiségért. Ha mindenkinek szolgálni és nem mindenki fölött uralkodni akar. Elszakad azonban a világtól, nem teljesíti feladatát és eltávolodik Krisztustól is, ha csakis az érdekelné, ha ez volna számára a legfontosabb kérdés: Ki az igazhitű? — és nem azon töprengene, fáradozna, hogy miként vállaljon több áldozatot, eredményesebb munkát az emberek szolgálatára. Természetesen ez a szolgálat nem frázis, nem absztrakt elmélet, hanem élet, Krisztus nyomába szegődő élet. Ha az egyház jelenléte állandó ösztökélést jelent majd a jóra, — az öregek, elhagyottak, betegek, kizsákmányoltak, a lelkiileg éhesek, az igazság után kérdezők kielégítésére — akkor betölti majd továbbra is hivatását. Akkor ízt adó só, világosságot jelentő tény lesz földünkön.

Joggal állítjuk, hogy az egyház a krisztushívők közössége és ezért több mint csakis a földre tekintő humanisták társasága. De ugyanakkor nem felejtethetjük, hogy vannak az egyháznak valóban embernemesítő és szolgáló, azaz humanista kötelezettségei is. S mivel ilyenek vannak, azért e hivatástudatból fakadóan olykor reá nehezedik „az emberiség lelkiismeretének” kényes és súlyos feladata is. Fel keli emelnie szavát mindig és mindenütt, ahol a szeretet és béke helyett a gyűlölet és háborúság, — az igazság és igazságosság hirdetése és szolgálata helyett a tévedés, megtévesztés és joggalanság akarna diadalt ülni.

Sajnos, volt régen és van ma is olyan törekvés az egyházban, mely azt követeli, hogy „húzzuk meg élesen a határokat”, határoljuk ei önmagunkat a „kívülállókától”. Régi középkori terminológiával ezt így mondhatjuk: éljünk gettó-életet. Pedig nem ez a krisztusi missziós parancsból fakadó lelkiület, nem ez az ajtókat feltáró Léleknek az akarata! E számtalan törekvésből legteljebb csak az az „eredmény” származhat, hogy majd az évezredfordulón, amikor mintegy hétmilliárd ember lesz földünkön, az egyház valóban „bezárkózhat”. Ha nem teljesíti hivatását, ha nem akar a föld sója és a világ világossága lenni, a keresztények száma, s ami ennél is fontosabb, a valóban hívők száma jelentéktelenné fog zsugorodni.

Lesz-e jövője az egyháznak, alig egy generációval később, az ezredfordulón? — Lesz, de csak akkor, ha újra átgondolja hivatását, felismeri küldetését és hallgat Krisztus szavára: ha szolgálni fog, miként Mestere, ha ízt és fényt hoz majd a világ élete számára.

Szennay András

A HOLNAP EGYHÁZA FELÉ

Senki ne gondolja, hogy a próféta, a jövendőmondó szerepére vállalkozunk, de még csak azt sem, hogy komputereket veszünk igénybe, melyek némi tájékoztatást nyújtanak a várható jövőről. A régmúltat sem hívjuk segítségül, csak a „tegnap” felé vetünk pillantást, hogy a „holnapról” szólhassunk.

Alig néhány évtizede, úgy a századforduló körül, még erős szövetségesként áll egymás mellett az „oltár” és a „trón”. A királynak szüksége volt az egyháza, és — legalábbis úgy tartották — az egyháznak a királynak. Sajnos, a valóság inkább azt mutatta, hogy az egyház a királynak „meghosszabbított karja”, esetleg sajátos „füle” volt. Az úrnapi körmeneten a baldachin mögött magas állami tisztviselők lépkedtek, mellette pedig díszben, alabárdal testőrök. Az ünnepi szentmiséken dísz-tűzzel, puskaropogással „emelték az ünnepség fényét...” és még sorolhatnók. Mindez ma nemcsak a múlté, de — talán a legidősebbeket leszámítva — csodálkozunk, sőt mosolygunk is rajta. Az egyháznak ma már nincs ilyen külső „támasza”, a holnap egyházának egészen másra kell majd támaszkodnia: egyes egyedül a hitből fakadó belső erőre, tagjainak hívó tanúságtételére.

A közelebbi múlt is tanulságos a holnap egyháza számára. Mintegy negyedszázada, a háború befejezése után, a nagy éhezések és fagyoskodások idején, az elveszettek, a foglyok felkutatásának korszakában, az esetleges újabb háborútól való irtózat éveiben tele voltak a templomok, és számtalan fohász, kérés szállt az ég felé. Azóta sok minden megváltozott. Kezdünk megnyugodni, jól élni, sőt fokozatosan gazdagodni is. Akinek jól megy sora, könnyen elfelejt imádkozni, — legfeljebb még több földi jóért könyörög. Mintha egyre kevésbé lenne szükség Istenre, istenhitre, egyháza. A jólét lassan a hitnek „konkurrensévé” vált. Amit a hit, az egyház „piacra tud dobni”, fel tud kínálni, túltúlul messze tűnik. Pénz, ingatlan, jólét sokkal inkább megragadható valóságok. Pillanatig sem akarunk a szükséges jólét, a megfelelő fokú életszínvonal ellen szólni. Mindezek lehetnek értékek, számos jónak, jótettek válhatnak forrásává. Azt azonban hangoztatjuk, hogy a hitnek és szeretetnek erejére, olykor áldozatára van szükség, hogy a földi javak valóban az „ég felé” vezessenek, hogy az anyagi értékek soha ne köthessék gúzsba a szellemet, ne szegjék szárnyát a szellemi erőfeszítéseknek. — A holnap egyháza csak akkor lesz „versenyképes”, ha a hitben és a szeretetben válik valóban gazdaggá, ha a hit és szeretet elég erőtartalékot jelent majd számára, hogy áldozatra is ösztönözzön, hogy meg tudjon mérközni az öncélú jólét Góliát-jával. Az egyre nagyobb jólétben felnövekvő mai nemzedék még több jót, még teljesebb igazságot, még nagyobb gazdagságot kell, hogy a holnap egyháza számára gyűjtögetsen. Gazdaggá váló világunkban az értékálló, az értelmes, a szebb és jobb életet csakis a hit kincseit őrző, de azt egyszersmind kamatoztató, és a szeretet tetteiben bővelkedő egyház tudja majd felkínálni a holnap embere számára.

Tudja egy évtizede, hogy az egyház még imponálóan egységesen lépett fel a 2. Vatikáni zsinaton. A pápa, a püspökök közös fellépése komoly tekintélyt biztosított a kívülállók szemében is. A tanítóhivatal úgy nyilatkozott meg, hogy tekintélyének biztosítására igénybe vette a papság, a teológusok, sőt a világi hívek segítségét is. És ez jól volt így. Aki féltékeny a tekintélyére, az lassan elveszíti, lejárhatja azt. A zsinat egyházában ennek éppen az ellenkezője mutatkozott: a megosztott tekintély és felelősség növelte az egész egyház tekintélyét és felelősségét. — Alig telt el azonban néhány év, világ-, de egyházszerte is a „tekintély válságáról” kezdtek beszélni. Vajon miért? — Talán mert túl sok volt a lázongó és kontesztáló, vagy esetleg épp a tekintélyére féltékeny ember az egyházban. Úgy véljük, akadt az előbbiekből és utóbbiakból is. De azt is meg kell állapítanunk, hogy amikor „a tekintély védelmében” újra adminisztratív eszközökhöz kezdtek nyúlni, a tekintély fokozottabb mértékben került válságba. A zsinat teremtette „ablaknyitás” és szabadság atmosz-

férjában ezernyi elfojtott kérdés tört elő, melyek válaszokat igényeltek, sőt követeltek. Amint az egyház egyik bíborosa a közelmúltban írta: mit sem használ már az index, a hallgatást előíró, az írást és szólást tiltó parancs. Mindezek nyomán ugyanis a kérdéseket és problémákat a szívekből nem lehet kitörölni, azok válaszokat sürgetnek, becsületes, őszinte, az igazságnak megfelelő válaszokat.

A holnap egyháza aligha fogja visszasírni az úgynevezett vasfegyelmet tartó tekintélyt, mely büntet és kiátkoz, hogy „diadalmaskodjék az igazság”. Ezzel szemben több nyíltságra, őszinteségre tart majd igényt. Mindig a ma kérdéseire keresünk és igyekszünk majd adni holnap is válaszokat, Krisztus igazságához mért válaszokat. Az a Szentlélek, akit Ő küldött hozzánk, hogy megtanítsa minden igazságra, szüntelenül a teljesebb igazság felé vezet. A holnap egyháza tanítói tekintélyét minden bizonnyal úgy fogja gyakorolni, — mert csak így tudja majd megőrizni —, ha lesz „szeme a látásra és füle a hallásra”. Nem a vaslogikájú örökvényűnek tartott definíciókra lesz szüksége, hanem sokkal inkább a hit erejére, a meggyőzés erejére, a megértés és megértetés, az őszinteség erejére, a szeretet és példaadás erejére, a hitet megvalló tanúságtétel erejére. Ezen az úton fog az egyház hitében és tagjaiban megerősödni, így lesz újra súlya tekintélyének, melyet készséggel és meggyőződéssel el is tudnak majd fogadni.

Néhány esztendeje szinte egyetlen lakásból sem hiányzik a rádió, a televíziós antennák erdeje pedig városban-faluban beláthatatlan. Időst és fiatal, műveltet és kevésbé tanult egyaránt elér az információk, vélemények, különféle felfogások, világnézetek áradata. Igaz, régen is jelentek új gondolatokkal, új eszmékkel, de az embereknek bőven maradt idejük, hogy feldolgozzák, „megemésszék” azokat. A mában jelentkező ezernyi gondolattal, az információk áradatával az emberek már nem tudnak lépést tartani. Nincsen olyan vélemény, mellyel szemben ellenvéleményt ne jelentenének be, nincs oly meglátás, mellyel szemben újat ne állíthatnának. A kételkedés, szkepszis a tömegeknek magatartása lett, — s ez nem is csodálható. A pilátusi kérdést: hát mi is az igazság, hol van az igazság? — a mában élő, kereső-kutató ember szinte kényszerül feltenni. Van-e még s hol található higgadt józanság, mértéktartás, ellentmondás nélküli, őszinte odafigyelés? Van-e még az emberek szemében lerombolhatatlan érték, vannak-e még eszmék mellett eszményeik is? Mindezek ma, és minden bizonnyal holnap is, súlyos és reális kérdések. A pluralizmus jelen van életünkben, az istenhívó emberek, az egyház tagjainak életében is.

E tényeket látva és regisztrálva mégsem kell az elmúlt évtizedek, esetleg évszázadok nyugalmát, talán „elefántcsont-toronyba” zárkózó magatartását visszakívánni. Egyre azonban szükségünk van és lesz a holnap keresztényei, a holnap egyháza csak meggyőződéssel, sőt belső vallási megtapasztalás nyomán tudja majd megőrizni valóban szent és örökvényű értékeit, eszméit és eszményeit. A „megrendíthetetlen hit” elsősorban már nem a „vallási tételeket” fogja jelenteni, hanem a hívő meggyőződésből fakadó, valóban megélt vallásosságot. Csakis az ilyen hívő tagokból álló egyház tud majd továbbra is szembenézni a ketyeltyekkel, a bizonytalansággal, és csakis az ilyen belső szilárdság biztosíthatja majd, hogy ne veszítsük el a talajt a lábunk alól.

S hogy mi lesz később? Holnap... esetleg húsz-harminc év múltán, az ezredfordulón? — Minden bizonnyal az élet számos területén bevezetik majd a teljes motorizálást. A családok számára már nem lesz státuszszimbólum az autó, hanem természetes és szükséges közlekedési eszköz. Az élet tempója növekedni fog, és ezzel együtt az emberek idegeinek, lelki erejének igénybevétele is. Hogy bírja-e mindezt a holnap embere, hogy idegei idő előtt nem mondják-e fel a szolgálatot, hogy a ma még egyre hosszabbá váló átlagéletkor nem rövidül-e meg újra, — minderre számos szakutódos, futurologus igyekszik már most választ adni. Azt a kérdést azonban nekünk kell fölvetnünk: vajon tud-e, képes lesz-e a százéves vagy még nagyobb élettempó mellett a holnap embere, sőt a holnap egyházának tagja kicsit visszavonulni, elgondolkodni, imádkozni? Tud-e majd csendben Isten felé tekinteni, tud-e a „csend mélységében”, az élet mélyére, gyökeréhez leszállni?

Az csak természetes, hogy a történelem kerekét nem lehet visszafelé forgatni. Mégis, azt is természetes körülményként kell felállítanunk, hogy a holnap keresztényének, a holnap egyházának a rohanó életben nagyobb szüksége lesz belső csendre és békére, mint valaha. A holnap emberének szüksége lesz arra az egyházra, ahol valóban békét, megnyugvást, — Isten talált. Szükség lesz olyan keresztényekre, akikből az Isten hívő megtapasztalása nyomán fakadó béke és öröm sugárzik. A holnap egyházára óriási feladat hárul: a hajszolt, idegileg túlfeszített emberek számára Isten békéjét, csendjét, de ugyanakkor mégis erőteljes, érthető szavát kell közvetítenie. Csakis az ilyen egyház lesz képes „súlyos jelenlétével” könnyíteni az embereknek, lelki, sőt olykor testi gyógyulást közvetíteni számukra. A felületes, a felszínen maradó, a rohanó élettempóval evilági értelemben lépést tartó egyház ezt a feladatát, misszióját képtelen lenne elvégezni.

Környezetünk, világunk, s benne az ember „felfelé tör”. A szó szoros értelmében lélegzetállító magasságok felé. Az ember a technika óriásává lesz. Szomorú történeti tény, hogy a technikai fejlődés során — mind a mai napig — a fegyverkészítés, a háborús technika járt az élen. A nagy tájékoztató intézetek szerint a világban végzett kutató munkának kiadással jelentős mértékben háborús célokat szolgálnak. Ezeket a technikai „eredményeket” közömbösíteni, a fegyverek démonát megfékezni csakis a szeretet erejével lehet. Ha több és mélyebb lesz bennünk a szeretet, mint a gyűlölet, akkor ezzel egyenes arányban fog növekedni felelősségtudatunk is. A szeretet gyarapodásával fokozódik bennünk a valódi értékek tisztelése, a lelkiismeretből fakadó segítő készség, a sajátunkból is adni képes igazságosság.

A holnap egyháza oly súlyos feladat, oly komoly küldetés vár, mint amilyen eddig tán még soha: az emberek szívéhez kell férkőznie, szívüket kell megnyitnia, hogy helyet kapjon ott a szeretet. És mi hittel valljuk szent Jánossal, hogy „a szeretet — az Isten”. Amint Krisztus sem erőszakkal vonzotta magához, térítette meg a bűnösöket, hanem jóságával és reményt keltő erejével, éppúgy kell eljárnia az egyháznak is. Isten szeretetből vállalta az embersorsot, vállalta világunkat, és csakis ennek a szeretetnek erejében lesz képes fennmaradni világunk, az ember.

A holnap egyháza? Nem valami „még eddig nem volt”, valami utópisztikus elképzelésre épült légvár? — Nem, mert belső lényegét tekintve az egyház csakis az lehet holnap, ami tegnap is volt, és ami ma: a Krisztus fényét, igazságát sugárzó és hirdető szeretetközösség. És mégis, megújuló egyháza van szükségünk. A holnap egyháza csakis akkor lesz élő és életképes valóság, ha tettekben, hatékonyságban növekszik, — épp úgy, amint gyarapodik, erősödik az a világ, amelyben munkálkodik, amelyben szolgálatra vállalkozik: Krisztus és az emberek szolgálatára. Ha az egyház a szeretet tetteiből fakadó aktivitásában, szellemi gyarapodásában, belső erőforrásainak kitermelésében lépést tart majd a világ gigászi növekedésével, — akkor holnap is jelen lesz és hatni fog világunkban.

Mindezt — történelmi példázattal — igen egyszerűen is megfogalmazhatjuk. Amikor a XII. században Clairvaux-i szent Bernát aggódott kora egyházáért, — mert félt, hogy abban a római merev jogász-szellemet képviselő hivatalviselők veszik át teljesen a hatalmat, — mert félt, hogy a nagyon is evilági jogi szemlélet, a hatalmi érdekek ütközése belsőleg rendíti meg az egyház életét, akkor felkérte IV. Jenő pápát, az „ő pápáját”, hogy hagyjon fel végre a pompával, tegye le aranyos császári ruházatát, dobja félre a díszes pávatollakat, a római impérium szellemétől ihletett hatalmi apparátust és kormányozza az egyházat úgy a jövő felé, hogy az „lemeztelenítve önmagát”, egyesegyedül a „csupaszt”, a ruháitól megfosztott Krisztust kövesse. — A megújuló és a saját holnapja felé fordulni kívánó egyháznak ma sem lehet más a feladata: „meztelenül”, minden fölösleges evilági ballaszttól felszabadultan kell az evilági ruházatától megfosztott Mestere elé állnia. Ez a látvány, amíg krisztushívó keresztények lesznek a földön, nem fog lehagolni, nem okoz csüggedést és rezignációt, ellenkezőleg: biztat és feleml. Mert az evilági díszeitől és hatalmától megfosztott Krisztusból akkor és ma egyaránt erő árad. A szeretetnek, a másokért élő, a szolgáló, az emberekért áldozatot, sőt halált vállaló szeretetnek az ereje.

Talán túlsótlant is sokat tekingettünk előre, a holnap „elképzelt” egyháza felé. Ezért most inkább így kérdezzük: mi ma az egyház? Milyennek kell lennie a ma egyháznak? — Jézus Krisztus szinte számtalanszor beszélt az eljövendő „Isten országáról”. Tudjuk, hogy az egyház még nem az Isten országa, de igenis, annak meghirdetője, sőt Jézus Krisztus élete, halála és feltámadása óta annak kezdő fázisa világunkban. Jelenválóvá teszi az Isten országát azzal, hogy már ma felé mutat, felé vezet. Még nem vagyunk az „Isten országa”, mert túlsótlant magunkon hordozzuk az evilágiság „jelvényeit” és jeleit. Még nagyon is érezzük az evilágiság terhét. Amíg evilági testben élünk, csak „ígéret” maradunk az Isten országa számára. S ez áll az egész egyházra, az emberekből formálódó egyházra is. A vándoregyház — tegnap, ma és holnap is — csak kezdet csupán. Fejlődő, az Isten országát szóval és tettel hirdető, afelé tartó közösség. És mégis: csak akkor vagyunk, csakis akkor lehetünk valóban „egyház”, ha minket, a gyarló és esendő keresztényeket látva, az emberek áldani fogják a mennyei Atyát. Ha bennünk és általunk nem a tekintély- és hatalomföltésnek, a gyűlölködésnek, hanem az isteni jósnak képviselőit ismerik fel. Ha a mi életünkben, az egyház életében már felcsillan valami abból a „szem nem látta, fül nem hallotta” országból, annak értékeiből, örömeiből, szépségéből, amely minden „józan” és békére áhító ember előtt csak kívánatos lehet. Az egyházat szemlélve, vizsgálva nekünk is, de a kívülállónak is fel kellene ismerniük, hogy az igazi hatalom a szeretetnek és szolgálatnak a hatalma. Ezt a tekintélyt és hatalmat egyes-egyedül csak a szeretet cselekedetei és nem az anatómiák, még kevésbé a fegyverek biztosíthatják. Az egyház életében a tekintély és a „hatalom” biztosításának útja a Krisztustól megjelölt út: „Tudjátok, hogy azok, akiket a világ urainak tartá-

nak, zsarnokoskodnak a népeken, a hatalmasok pedig önkényüket éreztetik velük. Kőzetek azonban ne így legyen, hanem, aki nagyobb akar lenni, legyen szolgátok... Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy ő szolgáljon és váltságul adja életét sokakért" (Mt 20,25—28).

Az egyház tagjainak magatartásán, a mi magatartásunkon kell, hogy felismerjék az emberek, hogy meglássa a világ: az Isten országa valóban az életet, az el nem múló életet, az élet teljességét jelenti. Az élet — bármennyire munkás és termékeny is — nem csak a hatvan-nyolcvan esztendő, hanem ennél mérhetetlenül több. A földi élet érték a keresztyén ember szemében, de nem végső érték. Fel lehet áldozni, oda lehet ajándékozni másokért, mások számára. Az egyház tagjaiban kell, hogy igazolja: az emberélet sorsa jövőt biztosító. Ilyen, mert hittel valljuk Krisztussal: „Ha a búzaszem nem esik a földbe és nem hal el, egyedül marad; de ha elhal, sok termést hoz" (Jn 12,24). — Ha az egyház tagjai — egyre nagyobb számmal — ezt hiszik, ezt vallják meg életükkel, ha — a pápától a püspökön át a hívekig — szolgálni és nem uralkodni akarnak, akkor az emberek sokkal könnyebben fogják hívő meggyőződésből kimondani: hiszem az örök életet, hiszek Isten országának elérézésében.

Van-e holnapja, jövője az egyháznak? — Igen, mert szükség van rá. Talán soha nem volt nagyobb szükség arra az egyházzal, melyben a szeretet nem csak szólam, hanem valóban alkotó és embereket összetartó erő, mely életető-erjesztő kovászként van jelen az emberiség életében. Arra az egyházra, mely a kötelesség végzéséről, a szabadságról, az odaadásról és áldozatról, az emberi méltóságról nem csupán szól, minderre nem csak buzdít, hanem példát is ad. Arra az egyházra, mely fegyverek és atomerő, komputerek és egyéb modern technikai eszközök híjával van ugyan, de a szeretetnek „csodatevő" hatalmával rendelkezik. Ezt az egyházat, az ilyen egyházat nem csak megbecsülik majd, de szeretni is fogják, nyitott kapuin szívesen belépnek, létét és erejét szükségesnek fogják tartani. Az ilyen egyházra vonatkoztatjuk mi Jézus fogyatkozhatatlanságot ígérő szavait: „... a pokol kapui nem vesznek rajta erőt" (Mt 16,18).

Yves Congar

AZ EGYHÁZ, MINT AZ ÜDVÖSSÉG SZENTSÉGE

Yves Congar, a párizsi dominikánus teológián az ekkleziológia professzora. Olvasóinkat üdvözlő levele kíséretében a *TEOLOGIA* számára megküldte készülő művének egyik alapvető és egységes részletét.

Congar atya rendi és teológiai hivatását már kezdetben az „*egyház konkrét szolgálata*" jelszavában foglalta össze és mint a zsinat egyik jelentős szellemi előkészítője, az egész biblikus és liturgikus megújulást az „*egyházba, mint az üdvösségünk általános szentségébe*" helyezte el. Teológiájából vették át az egyház mai kifejezéseit: Isten népe, Krisztus teste, Jeli a világban, Szentlélek temploma. Igen élesen látja a Szentlélek szerepét a zsinaton, a jelen helyzet nehézségeiben és ezért megerősít abban a reményben, hogy a Lélek a jövőt is biztosítja egyháza számára. — Itt közölt írásában — mint más munkájában is — alkalmazza azt a „*műfajt*", hogy a zsinat szövegei nyomán haladva, feltárja az egyház jelen helyzetét és bevilágít jövőjébe.

A zsinati tanítás fényében

Az egyháznak mint „*az üdvösség szentsége*" tanításának elmélyítése, rendkívül jelentős szempontja a zsinat utáni gondolkodásnak, mert nem csak egy résztanítás, hanem átjár és magában foglal minden fontos kérdést.¹

A szentség fogalmát az egyházra olyan értelemben alkalmazták, hogy kifejezzék vele az egyház helyes beilleszkedését és küldetését a mai világba. „Minden jó, amit Isten népe földi vándorlása idején az emberi családnak nyújthat, abból ered, hogy az egyház az üdvösség egyetemes szentsége, amely jelzi és egyben meg is valósítja Isten emberszeretetének misztériumát". (Gaudium et spes 45.)

Az egyház titkának ez a megközelítési módja különbözik a mai szokásos „szentség"-szó-

használatától. Hangsúlyozza az egyházban a hívők közösségét és azt, hogy benne nyilvánul meg üdvösségünk. Különösképpen ki kell emelni az egyház üdvösségszerző erejét. Nem vagyunk azonban eléggé felkészültek arra, hogy az egyház ilyen megfogalmazását teljes mélységében megértsük. Idők során ugyanis a szentség fogalma leszűkült. Nem jelentett mást, mint szorosan a hét szentséget; értelmezése így megmaradt a fizikai rendben, és feltételezi, hogy csak azt a kegyelmet „tartalmazza”, amelyre meghatározottan alapítva lett. Itt emlékeztetünk kell arra, hogy bizonyos szentségmeghatározások még ma is nagyon befolyásolnak minket, amelyek tömörségük miatt szűk korlátok közé szorították a szentségi misztérium gazdagságát. Olykor úgy mutatják be a kegyelmet, mintha az a szentségek közvetlen „terméke” lenne. Ezzel azonban hátrébe szorul annak krisztusi jellege, jóllehet Ő az alapító és minden szentség csak az Ő erejében lehet hatásos. Lassan elhomályosult az egyes szentségek élő kapcsolata az egyházzal, pedig innen forrásozik értékük és érvényességük.

Ezért volt új hang, amikor a zsinat elején a *Sacrosanctum Concilium* konstitúció (1963. dec. 4.) az egyházat mint szentséget mutatta be és ebbe az egyetemes szentségbe helyezte el az egyes szentségeket: „A liturgiában, főleg az eukarisztia isteni áldozatában valósul meg a megváltás műve... és hozzájárul ahhoz, hogy a hívők élete mások számára is nyilvánvalóvá tegye Krisztus misztériumát, és az igazi egyház valódi lényegét... Az egyház szentségi jel a kívülállók számára, — jel, amely minden nemzet felett áll.” (2)

Az egyház annyiban lehet szentség, amennyiben Krisztus műve. Az Ige személyének egységében az Ő embersége lett üdvösségünk eszköze, mert halálával és feltámadásával megszabadított minket a sátán hatalmából... E kettőből fakad a liturgikus élet, az áldozat és a szentségek... (vö. 6). Ezért szent Cipriánnal elmondhatjuk: „Minden jó ebből a húsvétból fakadt számunkra, mert a kereszten meghalt Krisztus oldalából született az egész egyház csodálatos szentsége... Ezért a liturgikus cselekvések nem lehetnek magánakciók, hanem az egész egyháznak közös ünneplései, az „egység szentsége”, azaz a püspökök köré gyűjtött szent nép ünnepe (vö. 26).

Amint látjuk, a konstitúció, — anélkül, hogy bizonyos meghatározásokat hozna, — kiterjeszti a szentség fogalmát és ezekkel a jegyekkel egészen egyszerű és természetes módon leírja az egyház lényegét.

Amikor az egyházzal tárgyaló *Lumen Gentium* konstitúció (1964) lényeges jegyekkel akarta meghatározni az üdvösség egyetemes szentségét, a bíborosok közül már többen kifejezték aggodalmukat, hogy a szövegek megzavarhatják a híveket, mert úgy gondolhatják, hogy a szokott hét szentség mellé egy „nyolcadikat” akarnak bevezetni. — Ezért a szöveg már az első pontban tisztázni és általánosítani akart: „Az egyház Jézus Krisztusban valami módon szentségnek nevezhető, mivel egyben jele és eszköze az Istennel való benső egyesülésnek és az emberi nemmel vállalt közösségnek.” Érdemes ezeknek a kifejezéseknek a jelentését a zsinat átfogó, napjainkra is kiterjedő távlatában értelmezni.

Sarkalatos tanítása a konstitúciónak, hogy „az egyházban Krisztus az egyetlen közbenjáró, aki mindenkire kiarsztja igazságát és kegyelmét”. Ezért lehet az egyház olyan „szociális szervezet és szellemi közösség”, amely isteni és emberi elemekből tevődik össze. Az egyházat redlís hasonlat alapján a megtestesült Ige titkához hasonlíthatjuk, aki emberi testet öltött. Az egyház földi alakjában is eljegyezte magát Krisztussal a teljes lemondás feltételeiben, amint Krisztus is lemondott istenségéről.

Az egyház ma nem mint hierarchia kell, hogy előttünk álljon, hanem mint az Atya, Fiú és Szentlélek egységében egyesített Isten népe, amelynek feje: a húsvéti Krisztus, — lét- és élefeltétele pedig: Isten fiainak szabadsága és méltósága. Fenntartó törvénye csak a szeretet lehet úgy, ahogy Krisztus szeretett. Az egyház célja pedig, hogy az isteni üdvösséget terjessze a földön, miközben tekintetét mindig a végső dolgokra irányítja. Bár azt is tudjuk, hogy a messiási nép nem foglalja magába az emberek összeségét és gyakran csak a kis nyáj látszatát kelti, mégis az emberi nem számára erős egységet, a reménység és az üdvösség csíráját jelenti. Krisztus úgy alkotta meg egyházát, mint az élet, az igazság és a szeretet közösségét, ahol minden ember számára fellelhető a megváltás eszköze. Az egész világra küldetett, mint a világ világossága és a föld sója (vö. Mt 5,13—16). „Az egyház tehát azoknak a közössége, akik hittel tekintenek Krisztusra, mert Ő az üdvösség szerzője mindazoknak, akiket Isten meghívott és belőlük alakította egyházát, hogy mindenkinek szemében az üdvözítő egységnek látható szentsége legyen”. (9. hivatkozással szent Cipriánra: Epist. 64,4). „Az egyház szentségi lényegét eszkatologikus jellege teszi teljessé: Krisztus a pünkösdi Lélek erejével megalkotta testét, aki az egyház, az üdvösség általános szentsége... mert Istennek úgy tetszett, hogy csak abban az órában hirdesse ki az emberek üdvösségének szentségét, amikor előjön a Szentlélek, akit Krisztus előre megígért...” (vö. 48,59).

Az *Ad Gentes* dekrétum (1965) már feltételezi a *Lumen Gentium* ekklézológiáját és utal

reá: „Az egyházat az Isten küldötte az emberekhez, hogy az 'üdvösség szentsége' legyen... Az egyháznak missziós lelkületének kell lennie és lényegében az is. (1) Itt a misszió, a küldetés fogalmát úgy használjuk, amint a Szentháromságban beszélünk a Fiú és a Lélek küldetéséről.² Ez szentpáli értelemben a misztérium logikája és csak így hozhatjuk kapcsolatba az egyházzal, mint az üdvösség szentségének a küldetését Krisztus húsvétjával, amely viszont a Szentlélek ajándékaival válik teljessé.³

Az egyház feladatát a világban a Gaudium et Spes körlevél tárgyalja: „Bár az egyház segítségére van a világnak és sokat is nyer tőle, mégis arra az egyetlen célra törekszik, hogy elérkezzék Isten országa és megvalósuljon az emberiség üdvössége. Egyébként minden jó, amit Isten népe földi vándorlása idején az emberiség családjának nyújthat, abból ered, hogy az egyház az „üdvösség egyetemes szentsége”, mely kinyilvánítja és meg is valósítja Isten emberszeretetének titkát: mysterium amoris Dei erga hominem manifestans simul et operans” (45). — Itt a zsinat nemcsak a szentségnek, hanem az üdvösségnek is átfogó értelmét használja, amely földi és örök boldogságunkat egyaránt magában foglalja.

Az üdvösség szentségét tehát Isten népe hordozza magában. Ebből érthető az is, hogy miért van az egyház alávetve olyan sokféle emberi nyomorúságnak, gyengeségnek, bűnnek. „Bár az egyház a Szentlélek erejével hű menyasszonya maradt Urának és a világban mindig az üdvösség jele volt, — mégis jól tudja, hogy hosszú történelme során tagjai között voltak papok és hívek, akik hűtlenségnek mutatkoztak Isten Lelkéhez... A Szentlélektől vezetett egyház azonban szüntelenül kéri fiait, hogy tisztuljanak és üjüljanak meg, hogy Krisztus fénye jobban tündöklöjjék az egyház arcán...” (43). A zsinati tanítás ezen alapvető gondolataiból mozaikszzerűen tevődik össze az egyház mai képe.

Az „üdvösség szentsége” tanításának rövid története

Az egyháznak, mint az üdvösség szentségének az eszméjét már a XIX. és XX. század katolikus teológiájában felleljük,⁴ ahol ugyan még nem rendszerezett, de annál kifejezettebb. Jelen van az 1. Vatikáni zsinat szövegében és a pápák hivatalos tanításában is, de távlatában és feltételében nem azonos a 2. Vatikáni zsinat elveivel. Az 1. Vatikáni zsinat két dogmatikus konstitúciót hirdetett ki, és mindegyikben utalást találunk kérdésünkre.

A *Dei Filius* konstitúció a katolikus hitről szól. (1870. ápr. 24.) Alaptörekvésében elsősorban a racionalizmussal és a növekvő hitetlenséggel szemben védekezik és ezért nemcsak a hit természetfelettségét, hanem ésszerű hihetőségét is bizonyítani akarja.⁵ Igyekszik eltávolítani az ellentétes felfogásokat, főleg amelyek a hit benső megtapasztalására vonatkoznak, — inkább a *külső jelek állandó értékét* hangsúlyozva. Lacordaire atya és Mgr. Dechamp szerint ezek a külső értékek általános módon *felismerhetők abból a jelből, amely maga az egyház.*⁶

A *Pastor aeternus*, amely az egyházzal, illetőleg a római pápa tekintélyéről tanít (1870. júl. 18.), így kezdődik: „Az örök Pásztor, lelünk igazi püspöke (1Pét 2,25), miután meg akarta örökíteni a megváltás üdvözítő művét, létrehozta az egyházat amely mint az élő Isten háza, minden hívőt egyesít a hit és szeretet kötelékében... az isteni Megváltó benne (ui. az egyházban) mint nagyértékű kincset elhelyezte az üdvös tanítás igazságát és a kegyelem bőséges eszközeit azért, hogy mindenki erőt merithessen belőle”.

Ez az egyházkép kissé sztatikus, és inkább magára az egyházra központosít, mint Krisztusra. Itt még egy eléggé klerikálisan értelmezett egyháztól kapják a hívek üdvösségük eszközeit. Úgy látszik, az egész XIX. századot áthatotta ez a felfogás.⁷

A két zsinat közötti időben a tanítóhivatal kidolgozta az egyház és Krisztus, — mint Istenfia — kapcsolatának analógiáját, aminek értelmében a megtestesült Igéhez hasonlítva, az egyház is sajátos értelemben emberi és isteni. Emberi oldalról tekintve látható és bizonyosfokú eszközszerere van, amint Krisztus embersége is „szerve” lett istenségének.^{8,9}

Az a gondolat, amely szerint az egyház saját hatáskörében *megőrzi* a Krisztustól kapott üdvösséget,¹⁰ egyben hangsúlyozza az egyház *intézményes jellegét is*, mintegy az üdvözhető kegyelem szilárd letéteményesét. Ebből az is következik, hogy az egyház nem helyezkedhet bele öncélúan ebbe a kegyelmi gazdagságba és szilárd biztonságba. Mindezt ugyanis csak azért kapta, hogy a *világot gyarapítsa Krisztus természetfeletti kincseivel*. Ebben a tekintetben jól érezhető hangsúlyeltolódás és különbség van a két szöveg között, melyeket húsz év választ el egymástól:

„Az egyház a megtestesült Ige eszköze a megváltás gyümölcseinek szétosztásában, — olyan eszköz, amely *sohasem hiányozhat.*” (Mystici Corporis, AAS p. 207. 1943. VI. 29.)

„Mint hogy az egyház Krisztusban van, mint szentség és jel, egyúttal eszköze az Istennel történő meghitt egyesülésnek és az egész emberi nem egységének.” (Lumen Gentium 1.)

Az egyház szentségének kibontakozása és jövője

A 2. Vatikáni zsinatnak a modern teológiai tanulmányok három nagy segítséget adtak: Az üdvösségtörténet biblikus szemléletét, — az egyháznak, mint elsődleges szentségnek eléggé kidolgozott elméletét, — és a szentségi valóságnak az átgondolását a liturgikus megújulással kapcsolatban.

Az egyház szentségi eszméje nemcsak azért talált kedvező fogadtatásra, mert történeti, antropológiai, vagy vallástörténeti szempontok szerint dolgozták fel, hanem azért is, mert jobban érthetővé vált a szentségek benső és aktuális kapcsolata Krisztussal, mivel Ő a legfőbb kiszolgáltató az egyház közösségi keretében.

Nagyon fontos jelenség, hogy az általános biblikus tanulmányok kapcsolatba kerültek egy olyan korszak tapasztalatával, amelyet forradalmak, a marxizmus, és a fejlődés jellemeznek. — Az anti-esszencialista, azaz egzisztencialista filozófiai légkör is kedvezően hatott a kereszténység történeti szemléletének visszatérésére. Itt az Isten népének a történetéről, az üdvösségtörténetéről van szó, amelynek középpontja Jézus Krisztus, — ez az, amit szent Pál valóban misztériumnak nevez.

Végül az a felfogás is erőteljesen hatott zsinat szellemére, amely tudatosítja bennünk, hogy bár az egyház önmagában is fennáll, de nem önmagáért létezik!

Elsősorban Istenért létezik és erről a teológiai és doxológiai nézőpontról soha sem szabad megfeledkeznie. Az egyház azért van, hogy a világot Istenhez vezesse és így a világért létezik: Ha megfigyeljük XXIII. János pápa és VI. Pál pápa szövegeit,¹¹ akkor azt látjuk, hogy megváltozott az egyháznak a viszonya a világgal kapcsolatban.¹² Eddig egy sztatikus és hierarchista felfogású gondolkodó az „időleges” világban nem látott mást, mint a törvényes és politikai szerveződés lehetőségeit, és ezt a mulandót alárendelte az egyház papi tekintélyének. Ma e szemléletet felváltotta a világnak, mint dinamikus egésznek a történeti és természeti nézőpontja. Ettől kezdve már az egyház sem tekintheti magát ontológiailag felsőbbrendű tekintélynek a világban, hanem a történelem ugyanazon áramlatában élve, kell felismernie önmagát és létének értelmét: Isten országának eljövételét, az eszkatológiát. Így az egyháznak a világhoz való kapcsolata funkcionális lett: a világok úgy értékelni, mint dinamikus, politikai, szociális-gazdasági és kulturális egységet, amelyen mély nyomot hagy az embereknek és a termelő erőknek mindennapos kapcsolata és munkája. Ezért az embert is úgy tekinti, mint akinek kötelessége a természet erőinek megfékezésében, az általános jólét kialakításának szolgálatában közreműködni. Ebben az új világban mindenki jelen van a másik számára a gyors és tömeges hírközlő eszközök segítségével. Ennek következtében a különféle vallások és az összes ideológiák szinte naponként találkoznak, ez viszont rendkívül kedvez az együttműködés pluralizmusának. Mindezek a tényezők hívják létre az egyház katolikumának és egységének új és dinamikusabb jelenségét.

Ezt az új értelmezést a Lumen Gentium bevezetője így foglalja össze: „Az egyház misztériuma Krisztus misztériumából ered, hogy Krisztusban és Krisztus által jele és eszköze legyen az üdvösségnek. Az egyház jelen van az egység felé haladó világban, hogy valóban megvalósuljon az egység Istennel egyesülten Krisztusban” (1).

A zsinat óta mindig ebből az új nézőpontból szólnak az egyházról. Így magyarázzák Krisztus világosságának a misztériumát, hogy teljessé tegyék az egyház és a világ viszonyának ezt az új szemléletét, amelyben az egyház valóban „Krisztusban értelmezett szentség, azaz jele és eszköze az Istennel történő benső egyesülésnek és az egész emberi nem egységének”.

Hogyan értelmezzük ma az „üdvösség szentségét”?

A zsinatnak nagy előnye származott a német teológiai kutatások eredményeiből, főleg a német püspökök tervezetéből (1963),¹³ amely a „szentséget” ekkleziológiai értelemben határozta meg. „A szentség olyan Istentől rendelt látható tény, amellyel Isten jelzi üdvözítő akaratát és nyilvánvalóvá teszi a történelem összefüggéseiben”. — Ebben a meghatározásban az eszközjelleg kevésbé kifejezett, inkább a közlési jelleg hangsúlyozott, amit epifánikusnak — Istent megjelenítőnek — is nevezhetnénk. Ez a szentségi „tény” — amelyről Mgr. Charue adott magyarázatot a Lumen Gentium szövegében, — igazolja a „mysterium” kifejezés fenti indokoltágát, amelyet bizonyos konzervatív gondolkodásuk kifogásoltak. Bár a zsinati szöveg „jelről és eszközzel” is szól, de mindenekelőtt „veluti sacramentum” — a szentségnek egy fajtáját jelenti.

Sokat elmélkedtek és írtak a jelről és szimbólumról, a szentségről.¹⁴ Ezek az értékek mélysegesen a valóságban gyökereznek, de különféle módon. Karl Rahner¹⁵ igazolta, hogy min-

den élő ki akarja magát fejezni, másban úgy akar létezni, mint önmagában, azaz mással akarja befogadtatni, elfogadtatni önmagát. Az Isten is közli, valamiképpen megsokszorozza önmagát. Ez természetesen nem azt jelenti, mintha több isten lenne, hanem azt, hogy az Atya kifejezi önmagát a Fiúban, aki az Ő „képmása”, „karaktere”, „Igéje”, „lényegének pecsétje”, dicsőségének „ragyogása”. Ezek biblikus kifejezések, és ha az örök Igére vonatkoztatja az ember őket, alig mer szimbolomot említeni. De éppen azért, mert ez a kifejeződés az Igének örök tevékenysége, — a megtestesülésben csak Ő lehet az Atya képe, visszfénye, kinyilatkoztatása: „Fülp, aki engem lát, látja az Atyát is” (Jn 14,9).¹⁶

Amint minden okozat valamiképpen hasonlít az okozóhoz, ebben az értelemben — mivel az Ige az Atya képe, — csak rajta keresztül nyerhetik el a teremtmények Isten epifánikus értékét. Igaz, mi csak a „szó könyvéből” tudjuk megérteni a „teremtés könyvét”, — és azt is Jézus Krisztus világosságának fényében érthetjük meg igazán.¹⁷ Így egyik könyvről a másikra haladva Jézus Krisztusban felfogjuk azt a végső értelmet, amit az Isten akart, és az egyház megjelenít számunkra: az Isten atyaságát és a fiak leszármazását Jézus Krisztusban.¹⁸

Ha a teremtett dolgoknak az általános szentségi és epifánikus — Istent megjelenítő — értéke az isteni létezésben ennyire célszerűen megalapozott, akkor az emberi állapot is megkíván egyfajta szentségi struktúrát. Ennek legnyilvánvalóbb jele: a beszéd csodája. Mi ehhez annyira hozzászoktunk, hogy már nem is csodálkozunk rajta. De valójában milyen megdöbbentő folyamat?! Egyik szellem közül valamit a másik szellemnek a levegő rezgésével, ami egy élő lehetetlenség és amit mégis húsból való száj, nyelv és ajak alakított ki. Így jól szemléltethető, hogy a szellem egyesülhet az érzékelhetővel, beletestesül az anyagba, hogy megvalósítsa a szellem célszerű tervét. Eszköze lesz az akaratnak, ... „intendé-re...” azaz a célra irányul, létrehoz egy átviteli módot, mintegy telefonhuzalt. Ilyen az egész emberi állapotunk. Az ember ezzel nem erőszakolja magát rá az Istenre, hiszen az Isten alkotta ilyennek, mintegy saját benső létezésének a visszfényét. Ezért adta számunkra ezt az utat, amikor önmagát közölte velünk, kinyilatkoztatta szándékát. Alexandriai szent Kelemen jól ismert szavai szerint: „Amint az Isten akart egy várost, és ezt válnak hívják, éppen úgy szándékolta az emberek üdvösségét, és ezt egyháznak nevezik”.¹⁹

Így lesz érthető számunkra, hogy az Isten beiktatta a kegyelem szövetségét a teremtés és történelem szövédékeibe, kiválasztott bizonyos érzékelhető valóságokat a mi világunkból, hogy ezek eszközei legyenek a kegyelem szövetségének. Ilyenek lehetnek maguk az emberek, lehet saját áldozatunk, sorsunk vállalása, mint Ábrahám esetében. Lehet kegyelemközvetítő egy nép, emberi szavak, gesztusok, olyan érzékelhető anyagok, mint a kenyér, a bor és az olaj. Lehetnek olyan kiemelt emberek is, akik arra kaptak hivatást, hogy mások számára Isten eszközei legyenek.

És végül, ha „Istennek úgy tetszett, hogy az emberek nem egymástól elkülönítve kapják meg megszentelődésüket, és üdvösségüket...” (LG 9), hanem társadalmi, közéleti és kollektív eszközök segítségével, — akkor megérthetjük azt is, hogy Isten vagy Krisztus egy intézményt alapított, — a szó legjobb értelmében, — hogy mintegy átfogó szentsége legyen szövetségének és a mi üdvösségünknek. Ez az egyház! De hogy az egyház valóban üdvösségünk szentsége lehessen, ahhoz szükséges volt, hogy Isten előbb személyesen egyesüljön az emberiséggel. Emberi testet öltött és így lett üdvösségünk szentsége: a mi Urunk Jézus Krisztus.

„Jelről és eszközről” beszélünk. Valóban ez a két érték az, ami együtt jár a szentség fogalmával. A szentség a jelek nemébe tartozik. Szent Tamás elve megvilágítja a szentségről szóló tanulmányában szellemi okság értékét.²⁰ Ha egy szentséget olyan kettős síkú valóság szolgálatára alapítottak, ahol az egyik látható, a másik láthatatlan, ez csak három módon valósulhat meg: — mint a valóság lényegi egysége, — mint jelentés, — és mint okság. A látható és láthatatlan egyesítése első módon Jézus Krisztusban történt, és közvetlenül számunkra az eukarisztiában. A nagy szentségben pedig, az egyházban, valamint a hét szentségben általában, a kegyelem valósága eszköz és jelentésszerű okozatként van jelen számunkra.²¹

Ebben áll röviden az egyház szentségi természete, és bár itt nincs lehetőség részletesen felsorolni az igazolás módjait, de mindez elegendő ahhoz, hogy felismerjük a szentségi valóság analógiás jellegét, amely tágabb értelemben Isten minden üdvöthozó tettének a formája, amennyiben ez nyilvános és közösségi jellegű: amint a szó is kifejezi a természet mélyén rejtőző valóságot.

Jegyzetek: 1. Hasonló új témákkal együtt: Isten népe, hierarchiaszolgálat, kollegialitás, rész-egyházak. — 2. A kifejezett hivatkozás biblikus értelmezésű, a teológiában bennfoglaltan tanítja szent Tamás: S. Th. I. q. 43. — 3. vö.: Jn 14—17, Mt 28,18, ApCsel 1,11. — 4. Gazdag dokumentációt ad: M. Bernards: Zur Lehre von der Kirche als Sakrament, Beobachtungen aus der Theologie des 19. und 20. Jahrhunderts — Münchener Theol. Zeitsch. 20 (1969) 29—54. — L. Boff: Die Kirche als Sakrament, 107. — 5. A monográfiában utal L. Boff: Die Kirche, als Sakrament, 185—217. művére — 6. Sess. III. c. 4. (DSch. 3012—3014). — 7. vö. E. Germain: Parler du salut? Théologie historique 8. Paris 1967. — 8. Vö.: Bandera: La Iglesia divina y humana — La Ciencia Tomista 90 (1963) 217—263. — 9. Encycl. Satis cognitum. 1896. VI. 29. DSch. 3300—301. — 10. F. X. Lawlor: The Meditation of the Church in some Pontifical, Theological Studies 12 (1951) 481—504. — 11. Mater et Magistra (1961). — Pacem in terris (1969). — Ecclesiam suam. (1964), — Populorum progressio (1967). — 12. G. Martelet: L'Église et le temporel: L'Église de Vatican II. (Unam Sanctam, 51 b) Paris, 1966. 517—539. — Y. Congar: Église et Monde dans la perspective de Vatican II.: Vatican II. L'Église dans le Monde de ce temps, III. (Unam Sanctam 65 c). Paris, 1967. 15—41. — 13. „Factum visibile a Deo perpetratum, quo in dimensione historica hominum voluntas divina salvifica et significatur et praesens redditur” — Admonitiones criticae ad Schema de Ecclesia ... 1963. 2. — 14. E. Cassirer: Philosophie des symbolischen Formen, Berlin, 1923. 25. — 15. K. Rahner: Zur Theologie des Symbols, — Schr. z. Th. IV. Einsiedeln, 1967. 276—311. — 16. Lásd „Dum visibiliter Deum cognoscimus” tanulmányokat; Jésus-Christ, notre Médiateur, notre Sauveur, Paris, 1965. 9—50. — 17. A teremtés istenről beszél: B. Beaucamp: La Bible et le sens religieux de l'univers, Paris, 1952. — 18. H. Schlier: Le temps de l'Église, Tournai—Paris, 1961, 181. — 19. Pedagogia lib. I. c. 6,27. 2. — 20. vö.: H. F. Dondaine: La définition des sacrements dans la „Somme théologique”, — Rev. Sc. phil. théol. 31 (1947) 213—228. — 21. Amikor „eszköz”-okságról beszélünk, nem a fizikai okságra gondolunk. Semmiképpen sem zárjuk ki az isteni okságot a szentség és az egyház epifánikus valóságából — amelyben az Isten megváltói jóakarata hatásszerűleg nyilvánul meg az ember számára.

Kiss László

EGYSÉG ÉS SOKFÉLESEG AZ EGYHÁZBAN

Az egyház örök paradoxona és misztériuma: a „complexus oppositorum”, az ellentétek bonyolult egysége.¹ Ilyen ellentétek az egyházban: a részegyházak és az egyetemes egyház, az egyén és a közösség viszonya, az egység és a sokféleség. Az egyház az embereknek Krisztussal alkotott közössége, ugyanakkor tagjai egymás között is közösséget alkotnak, mert „bár az üdvösség hordozója az egyéni lélek, de ez mindig üdvösségi közösségben valósul meg és teljesedik be”.² Az egyház a történelemben beteljesült és továbbélő Krisztus, aki úgy közvetíti az üdvösséget, hogy nem rombolja le az egyéneket és a közösségeket sajátos értékeit, hanem inkább megtisztítja, felemeli, megszenteli azokat.

„Soha sem volt kereszténység egyház nélkül. Soha nem volt egyetemes egyház részegyházak nélkül... De nem is léteztek részegyházak úgy, hogy előbb autonómok voltak és csak később szerveződtek egyetemes egyházzá. Az egyház számtalan megvalósulási formájában is alapvető egy” — írja Heni de Lubac.³ A részegyházak és az egyetemes egyház kapcsolata a történelem folyamán különbözőképpen fejlődött és más-más képet mutatott. A sokféleségben fellelhető egység és az egységbe foglalt sokféleség állandó feszültséggel terhes légkört teremtett az egyházban. Ez magával hozta eretnekségek és szakadások veszélyét és visszahatásként a túlzó uniformizálásra és központosításra irányuló törekvést. Állandó problémákat vetett fel, ugyanakkor azonban a feszültség termékeny és gyümölcsöző volt, kibontakozáshoz segítette az egyházon belül az egyesek, népek, fajok, nemzetek jó tulajdonságait, rejtett képességeit. A részegyházak szinropmász eleven gazdagsága, lüktető pezsgő életritmusa az egyetemes egyház szépségét és értékét növeli, életét ma is gazdagítja. Ezt a problémát három szempontból lehet megvilágítani: 1. Az egyházi intézmények válsága, alakulása. 2. Helyi sajátosságok, egyéni kezdeményezések és általános normák. 3. Az egység és sokféleség forrása és mintaképe, gyakorlati megvalósítása és végső beteljesedése.

Ma mindenütt válságba kerültek az intézmények. A ma embere, különösen az ifjúság hajlamos arra, hogy elutasítson minden kötöttséget, külső formát, fennálló tekintélyt és meglévő intézményt, így az egyházat is mint intézményt megkérdőjelezi. Ennek a visszautasításnak többféle oka van, amelyek közül csak néhányat említünk. — Ugy tűnik, hogy az egyház célkitűzése és tagjainak, vezetőinek élete nincs mindig a legnagyobb összhangban egymással, bár ma is igaz az a régi mondás: „*exempla trahunt*”, a példák vonzanak, a meghirdetett eszmével, tanítással ellentétes élet viszont könnyen rombol és visszataszít. A mai ifjúság különösen nagyon érzékeny az eszmék eleven tanúságára, és talán semmit sem vet meg annyira, mint a képmutatást és hazugságot. A hivataltól kölcsönzött külső tekintély ma már nem életszerű valóság. Semmilyen egyházi cím, rang, hivatal nem biztosít sem a belső tagok, sem a külső szemlélők számára tekintélyt, hanem csupán az egyéni, főleg az erkölcsi érték: tudás, becsületesség, hűség, szorgalom, helytállás, szeretet, stb.

Az egyház célja, feladata sokak számára a való élettől nagyon távolinak tűnik. Nem értik meg, ha az egyház elvontan hirdeti az evangélium üzenetét, legfőképpen azt mondják: ez mind szép, de mi köze van mindennek az én mindennapi életemhez?

A ma annyira vonzó emberi értékeket az egyház nem mindig egységesen és kellő átütő erővel képviseli. Ilyenek: az emberiség haladása, az elmaradottak felemelkedése, a békéért vívott harcban az öntudatos kiállás, harc a kizsákmányolás, a faji megkülönböztetés ellen, a népek szabadságáért és függetlenségéért vívott küzdelmek az éhezés, a betegségek a testi, lelki, szellemi nyomor elleni küzdelem. A természetes emberi értékek sem mindig találtak mindenütt az egyházban kellő megbecsülésre: a szükséges anyagi alap megteremtése, a barátság, szerelem, házaseset, kulturális és művészi értékek, tudományos kutatások eredményei, technika, civilizáció. Az ilyen emberi értékeket inkább megőrző, mintsem továbbfejlesztő magatartása miatt könnyen válhat az egyház inkább a művészi értékek megcsodált múzeumává, mintsem a jövő fejlődésének lendületes úttörőjévé, és zászlóvivőjévé.

Valamit valamiért. A mai ember erős valóságérzésből és józanságból eredően, olykor számításból és önzésből is gyakran így gondolkozik: belépek egy közösségbe, néha el-eljárak az összejövetelekre, gyűlésekre, befizetem a tagsági díjat, esetleg némi munkát és áldozatot is vállallok, de: mit kapok mindezért cserébe? Ez az álláspont alakult ki az egyházzal kapcsolatban is. A mai átlag katolikus el-eljár néha a templomba, megfizeti az egyházi hozzájárulást, pár forintot néha a perselybe is betesz, de azt is nézi: mit kap ezért szellemi-ekben, anyagiakban, személyes bánásmódban, kegyelmi-lelki gondozásban? Megérik-e mindezek a „befektetett” pénzt, időt, fáradságot? — Bizony, a mérleg sokszor ingadozik.

A mai kor embere egyenes, nyílt és őszinte beszédre vágyik. Nem szereti a „szerecsenmosdatást”, vagyis azt, ha mindenáron fehérre akarjuk mosni azt, ami fekete, s azt sem szereti, ha felsőbb tekintélyre, pápai vagy zsinati döntésre, vagy a Szentírásra hivatkozva, sablonosan, fáradság és együttműködés nélkül, kellő megindokolás nélkül akarnak az egyház keretében súlyos problémákat, nehéz lelkiismereti konfliktusokat megoldani. A ma embere meleghangulatú, családi jellegű kis közösségekre vágyik. Nagyméretű templomokban ezt nehezebb megvalósítani, mint kis kápolnáknál. De nem is a helyiség a döntő. Sok függ a pap személyiségétől és beállítottságától, a kialakult helyi egyházak közösségétől. A jó közösségi szellem legfőbb jellemzője, ha valóban testvéreknek tekintik egymást a hívek, együtt éreznek egymással és pásztorokkal.

Gyakran felmerülő kérdés: igaz-e, hogy csökkenőben van a lelkiek igénye? Korunk embere erősen evilágra irányult, anyagi és kézzel fogható értékekre fogékony, techno-centrikus beállítottságú. A pénz, szórakozás, élvezetek, hatalom, dicsőség, karrier, érvényesülés sokat jelent számára. Ugyanakkor azonban az emberek nagy részében lappangva és rejtetten mégis él a lelki dolgok igénye. Ezt igazolják a „lelki ügyekben segélyt kérő telefonok” bevezetésének nagy sikere, az olykor lenézett „lelkizgetés”, amely a fiatalok egyre erősebben jelentkező igénye. Amikor a gyónatószékeink — sajnos — kiürülnek, megtelnek a pszichológusok szobái lelki segítségére szoruló emberekkel. Sokan éheznek azzal vádolják szüleiket, hogy bár keresztények, mégis milyen nyugodt lelkiismerettel tűrik, hogy háború van szerte a világban, hogy ma is vannak emberek, akik éhenhalnak. Ezek a fiatalok könnyen adnak, cserélnek, nem aggdóznak a jövőért, nem akarnak nagy vagyont gyűjteni, — sokszor keresztényibb magatartást tanúsítanak, mint szüleik.⁴

Amikor azt kell látnunk, hogy ilyen tények nyomán egyházi intézményeink egy része elhalóban van, ne aggódjunk túlságosan. Egyesek ugyanis átalakulnak, mások most alakulnak ki, méghozzá nem felülről érkező rendelkezésre, hanem alulról jövő kezdeményezések nyomán. Nagyjelentőségűek azok a kezdeményezések, amelyek a keresztény családokat igyekeznek összefoglalni kisebb közösségekbe. *Enrique Taranco*, Madrid érseke mondotta egyik konferencia-beszédében: „Kétségtelen, hogy a Szentlélek, aki az egyházat vezeti, új irányt keltett életre. Napról napra szekularizálódó világban szükségünk van olyan keresztény családokra, melyek döntően hatnak a nagy közösségek életére”.⁵ Az egyházon belüli kis közösségeknek létrehozásában, működésében és hatásságában egyre nagyobb szerep jut a világi híveknek. A nagykorúvá növekedő keresztények sokféle önálló és felelősségteljes lelkipásztori munkát is végeznek az egyházban. Ennek nem csak az egyre növekvő paphiány az oka, hanem az a tény is, hogy a Zsinat után a hívekben tudatosult a krisztusi egyetemes papságnak egyre előbb tudata, és az a meggyőződés, hogy az egyház ügye nem csak a „papok dolga”, hanem a híveké is. Az egyház csak úgy maradhat eleven valóság, ha érzékeny a helyi közösségek igényére, és így elősegíti a tagok személyi gyarapodását, lelki gazdagodását.

Jean Séguy, az Egyesült Államok egyházaiban élő négerrek vallási megosztását és életét tanulmányozva arra a meglepő felfedezésre jutott, hogy bár a katolikus egyház a teljes faji egyenlőség és testvériség hirdetője, harcol a faji megkülönböztetés ellen, — mégis sokkal kevesebb a katolikusok között a néger, mint a baptisták, vagy metodisták között. Ennek okát Séguy abban látja, hogy a szentségi kommunió, a közösségi áldozat — főleg a Zsinat előtt, — nem járt együtt a „szociológiai kommunióval”. Szentmiséken, az áldozás után ki-ki visszatért a saját helyére, lesütött szemmel végezte a maga egyéni kis hálaadását, de utána nem kapcsolódott bele a közösség életébe, nem érdekelte a mellette álló sorsa, és ő sem tárt fel a közösség előtt egyéni és családi gondjaival vagy örömeivel. Közömbösnek érezte hit-testvéreit, akikkel pedig a szeretet szentségében egyesült. Nem érezte, hogy éltető és megtartó erőt kaphat a közösségtől, biztatást és bátorítást remélhet, s néha talán anyagi segítséget is. Nem érezte azt sem, hogy ő valaki lehet a közösség számára, valaki, akivel együtt gondolnak, akiért imádkoznak, akit számon tartanak, értékelnek és szeretnek, akiért aggódnak és akire esetleg büszkék is lehetnek.⁶

Helyi sajátosságok, egyéni kezdeményezések és általános normák

Kétféle folyamat figyelhető meg a világban és az egyházban is. Az egyik az „egységesülés” folyamata a másik a „változatosság kibontakozása”, — személyes és nemzeti adottságok egyre erőteljesebb kibontakozása és érvényesülése révén. Az egyház a maga részéről nem kötheti le magát egyetlen faj, nép, nemzet kultúrájához sem, mert akkor megszűnne „egyetemes”, azaz katolikus lenni. Amikor azonban hangsúlyozza a hit egységét, ugyanakkor figyelembe veszi a helyi szokásokat, törvényeket és sajátosságokat is. Nem csupán alkalmazkodásról van itt szó, nem arról, hogy a római jogot, liturgiát egyszerűen egy nép sajátos szokásaihoz és életkörülményeihez alkalmazzuk. Már jelenleg sem használhatjuk ugyanazokat az egyházi kifejezéseket Nyugaton és például Afrikában. Meg kell adni a helyi egyházaknak a kezdeményezések és felelős döntések széles lehetőségét, és ezen az úton kell törekednünk a hitben élő egységre és közösségre. A hit egysége sohasem zárta ki a különböző megfogalmazás lehetőségét. Minthogy az egyház katolikus, kell, hogy részleges legyen! — ez *Hervé Legrand* egyik cikkének címe.⁷ A Szentlélek eljövetele után az egyház apostolisága és egysége mellett katolikussá is lett. Ki kellett lépnie a zsidósággal való szoros együttélésből, hogy isteni Alapítója szándéka szerint ne csak egy zsidó szekta, hanem minden ember vallása lehessen, hogy minden nép számára hirdesse Krisztus evangéliumát. „Isten népe” különböző népekből alakult ki és mégis egyé lesz. — Nagy ellentmondás és nagy titok ez! Az egyház a különböző népek, fajok, nemzetek teremtő erejét, kulturális kincseit, kezdeményezéseit, szellemi értékeit felveszi magába, ezek sajátos értékeit megőrzi, egységbe olvasztja úgy, hogy áthatja a krisztusi szellem igényével. Ezen az úton pedig minden nép számára is közkinccsé, gazdagító értéké teszi. Szükségesek ezért az általános és egységesítő normák és törvények, de ezek nem ölhetik meg, nem irthatják ki a helyi sajátosságokat, szokásokat, egyéni kezdeményezéseket, hanem inkább azok kibontakozását kell, hogy elősegítsék az egész egyház egyetemes javára. Az igazság maga is több oldalról közelíthető meg, felszínebben, vagy mélyebben érthető át, többféleképpen fogalmazható meg. Mivel a valóság maga is benyolult szerkezetű, az emberi értelem felfogó képessége viszont véges, ezért a minden ember által felfogható és megvalósítható igazságról elmondható, amit *Hans Urs von Balthasar* így fogalmazott meg: Az igazság szimfónikus.

Az egyházban megvalósuló egység a sokféleségben és sokféleség az egységben, jól hasonlítható a mozaikképhez, amely kis darabokból áll össze, a gazdagszépességű virágoskerthez, amelyben a különböző színű virágok egységes benyomást keltenek, a többszólamú zenéhez, énekhez, ahol a szólamok, hangok, hangszerek harmóniába csendülnek össze. A részegyházak, amelyek az egy szent, katolikus és apostoli egyháznak konkrét megvalósulásai, magukban hordozzák a katicitást és egység kegyelmét és igényét, de az egyetemes egyház is magában hordozza azt az igényt és kegyelmet, hogy magába fogadja és egybegyűjtsse mindazokat, akik a világban szétszóródva keresik Istent. Az egyház azért lehet katolikus, mert részleges, és állhat részekből, mert katolikus. E kettősség feltételezi, igényli és beteljesíti egymást. Az egységnek és különbözőségnek forrása és életető elve a Szentlélek. „A lelki adományok különfélék, a Lélek azonban ugyanaz... Mindezt azonban egy és ugyanaz a Lélek műveli, tetszése szerint osztva kinek-kinek.” (1Kor 12,4—11) A Szentlélek hatására bontakozik ki az egyéni lelkiesség, de a Szentlélek kegyelmeit nemcsak közvetlenül, hanem az egyházon és annak szentségein keresztül is árasztja. A Szentlélek nem elzárt kerteket, elefántcsonttoronyba zárt magányos remetéket akar nevelni, lángoló tűznyelve az egyház harmónikus közösségében mindenkit lángragyújt. Szent Pál tanítja: a lelki adományokat mindenki azért kapja, hogy „használgon vele” (1Kor 12,7) „emberek épülésére, buzdítására és vigasztalására”, „hogy az egyházat építsük” (1Kor 14,4), hiszen „egy a test, egy a lélek; amint hivatástok is egy reménységre szól” (Ef 4,4). Mindenek felett értékes és magasztos adomány: a szeretet (1Kor 12,31—13,13). Csak a szeretet képes lényege szerint a sokféleséget egységbe kovácsolni. „Mivel Ő a Szeretet, aki egyesíti az Atyát és a Fiút a Szentháromságban, Ő az egység köteléke az egyházban is...” — írja Dagens.⁸ A szeretet Lelke kapcsolja össze a részegyházakat az egyetemes egyházban. Az egyháztól, mint szerető közösségtől felénk sugárzott szeretet bontakoztatja ki tagjainak egyéniségét, és hatására a bennünk fellobbanó szeretet ösztönöz arra, hogy minden tehetségünket, képességünket lelki adományunkat a jóra, a közösség javára használjuk fel. A szeretet, mint Jézus tanítványainak jellemző ismeretjelje a legigazibb, semmi mással nem pótolható tanúságtétel a világ felé: „Isten szeretete a nekünk ajándékozott Szentlélekkel kiárad szívünkbe!” (Róm. 5,5).

Az egyetemes egyház és részegyházak, illetve az egyén és közösségek kapcsolatának tökéletes ősmintája a Szentháromság. A Szentháromságban az isteni Lényeg és Természet egysége nem szünteti meg a személyek különbözőségét, és a három isteni Személy különbözősége nem robbantja szét az isteni Lényeg egységét. Hasonló módon kellene lennie az egyházban is: az egyes személyek, illetve részegyházak különbözősége nem tépheti szét az egységet, az egyház egysége viszont nem moshatja el a részegyházakat, mintegy a személyek különbözőségét. A két emberi szélsőség mindig veszélyezteti: az egyik a túlzott uniformizálódás, amely az egység címén és érdekében képes az egyéni törekvéseket és hangot elnyomni, az egyéni színeket egybemosni. Ez a szellem a változás és újítás elvi ellensége. — A másik veszély a túlzott szabadosság: az az egyénieskedés, amely fokozatosan felborítja a rendet, sőt zűrzavarra, anarchiára is vezethet. Az egység, rend és fegyelem elvi elvetése a közösség megszűnését eredményezheti és cél, törekvés nélküli személyiségek szétbomlását is okozhatja. Ha egy közösség nevelő, példamutató, ösztönző és összetartó erejének hatása megszűnik, az egyéniség is összezsugorodik, elhal. Emberré fejlődésünkben óriási szerepe van az adott történelmi-társadalmi közösségnek, a családnak, amelybe beleszületünk, amelyben nevelkedünk, — de ez érvényes szellemi, lelki és kegyelmi életünkre is.

Az egység kifejezője, jelképe és megvalósítója az eukarisztia. „Mert egy Kenyér, egy Test vagyunk sokan, mindnyájan akik egy Kenyérben részesülünk”, — írja szent Pál (1Kor 10,12). Jézus áldozati Teste és Vére által nemcsak Istennel, hanem egymással is szoros egységbe kapcsolódunk. Ezért imádkozzuk a III. misekánonban: „Engedd, hogy mi, akik Fiadnak testét és vérért magunkhoz vesszük, Szentlelkével eltelve, egy Test és egy Lélek lehessünk Krisztusban”.

A szeretetben önmagát felépítő Test (Ef 4,16), amely az Oltáriszentségben Krisztus testével és vérével táplálkozik, az Isten színelátásában éri el végső beteljesedését. Minél szorosabban egyesülünk Istennel és Benne a választottak közösségével, annál gazdagabban és színesebben bontakozik ki egyéniségünk. A különböző és egységben élő személyek a megismerés, a szeretet, az önatadás útján — miközben másokat gazdagítanak — maguk is gazdagodnak, boldogok, mert másokat is boldogítanak, a szeretetben újra és újra feltöltődnek, mert szeretetet sugároznak. Isten megvalósuló gondolata ez, örök szeretetének időbevetülése az egyház jelenében. Istennek ezt a tervét valósítom meg, amikor megkeresem, mi a helyem, szerepem, feladatom az egyházban. Mi az az egyéni szín, fény, hang, érték, amit nekem kell hozzáadnom az egyház életéhez? — Mindenkinek mindene csak úgy lehetek,

ha valakinek valakije leszek: segítsége a rászorulóknak. Az egyház pedig anyám: az a titokzatos nagy Valóság, amely elhozta számomra Jézust és engem is elvisz Jézushoz testvéreimmel együtt, testvéreimen át a sokféleség egységének és az egység sokféleségének hazájába, Isten otthonába. „Ezért már nem vagytok idegenek és jövevények, hanem az Isten országának polgárai és családjának tagjai. Apostolokra és prófétákra alapozott épület vagytok, s a szegletkő maga Jézus Krisztus. Ő tartja össze az egész épületet. Ti is benne épültök egybe a Lélek közreműködésével Isten hajlékává” (Ef 2,19–22).

Jegyzetek: 1. Szabó Ferenc: Henri de Lubac az Egyháziról. Róma, 1972. 145. o. — 2. Cserháti József: Az Egyház és szentségei. Budapest, 1972. 122. o. — 3. Szabó Ferenc: i. m. 198. o. — 4. Yves Congar: Initiatives locales et normes universelles. La Maison-Dieu. 1972. IV. 56–57. o. — 5. Enrique Y Tarancón: L'Église en Espagne aujourd'hui. Conférence Paris, 1973. V. 7. Redire la foi, Paris, 1973. 34. o. — 6. Jean Ségué: Constitutions ecclésiastiques, rites liturgiques et attitudes collectives, à propos de la ségrégation religieuse des Noirs aux États-Unis: Archives de Sociologie des Religions, 1961. VI. 93–128. o. — 7. Hervé Legrand cikke: Cahiers saint Dominique 1972. IV. 346–351. o. — 8. Cl. Dagens: L'Esprit Saint et l'Église: Nouvelle Revue Théologique, 1974. III. 235. o.

A keresztény szeretet érthetetlen azok számára, akik nem ízlelték meg. Hogy szeretni lehet a Végtelent és a Megfoghatatlant, hogy az emberi szív igaz szeretettel doboghat, embertársainkért: ez sok ismerősöm szemében egyszerűen lehetetlennek, csaknem förtelmesnek tűnik. Pedig hát hogyan kételkedhetnék abban, hogy van ilyen érzés és rendkívül hatalmas érzés. Elég egyetlen szempillantást vetnünk azokra az eredményekre, amelyeket az egyház folyton felmutat mindenfelé. Nemde pozitív tény az, hogy két évezred óta misztikusok ezrei az ő lángjától kapták azokat a szenvedélyes izzásokat, amelyek — fényükkel és tisztaságukkal — messze maguk mögött hagynak bármilyen emberi szerelmi lángolást és odaadást? — Az is tény, hogy ha megízlelték ezt a szeretetet, férfiak és nők újabb ezrei állandóan lemondanak minden más örömről és minden más ambícióról, csak arról nem, hogy fáradtságos szorgalommal mindinkább neki szenteljék magukat. És végül az is biztos, — erről én kezeskedem —, hogy ha Isten szeretete kialudna a hívek lelkében, hát akkor a rítusoknak, a ranglétráknak és a tantételeknek az a hatalmas épülete, amit az egyház képvisel, azonnal visszahullana abba a porba, ahonnan vétettet!

Pierre Teilhard de Chardin: *Le Phénomène Humain*,
(magyar ford.) Madrid, 1966. 345–346.

Egyházi jelenlétünk az emberek között küldetés és ugyanakkor szeretetből fakadó szükségesség. Ezért egész lélekkel kell hinnünk hivatásunkban. Higgyetek abban, hogy ez lehetséges. Lehetséges, mert Jézus szeretete és köztünk való jelenléte ezt kívánja, és még azt is, hogy tanúsítsuk istensége és országa transzcendentális titkainak valóságát, irgalmas szeretetének testvéri megértését az emberek nyomorúságában... Életeszményetek tehát sohasem legyen merev, tudjatok — mint Krisztus — nagy szeretettel alkalmazkodni minden helyzethez, minden társadalmi formához, minden időben... Mert, ha a szeretet nem valósul meg teljesen, akkor nem is létezik. Azok szeretnek, akik tesznek: „Miért mondjátok nekem: Uram, Uram! — és nem teszitek azt, amit mondom”. Tenni pedig csak a jelen, az átélt pillanat valóságában lehet. Az Isten akarata, mivelhogy teremtői és végtelenül hajlékony akarata, nem mutatkozik meg és nem valósul meg másutt, mint a pillanat valóságában. A pillanat értéke azonban örökkévaló. Elkötelezett perceinkkel szolgáljuk a jelent és ezzel a lemondással, ezzel a „pillanatnyi” nagylelkű és önzetlen önfelédtségünkkel igazoljuk az örökkévalóságot!

René Voillaume: *Au coeur des masses*,
Paris, 1966. 317.

TÁVLATOK

AZ EGYHÁZ A JÖVŐÉRT

Nemcsak a divatos futurológia, hanem a modern tudomány minden ága és minden jelentősebb közösség foglalkozik az *emberiség jövőjének* kérdéseivel: hogyan lehet még harmonikusabb, még emberibb világunk?

A teológia — s az a közösség, amelyet képvisel: az egyház — is cselekvően akar résztvenni a kor történéseiben, éppen ezért *elkötelezett a jövő szempontjából* is. Mint J. Amstutz írja (*Zukunft der Kirche* 1970), „prospektív”, jövő felé tekintő magatartást kell egyházunknak kialakítania. Mik lehetnének ennek a jövőt segítő tevékenységnek összetevői?

Ha a teológia oldaláról vetjük fel a kérdést: mit tehet a *teológia* a jövőért, szükségképpen azt is meg kell kérdeznünk: mit tehet az egyház a jövőért. Minden elméleti megújulásnak, teológiai útkeresésnek, nyelvújításnak gyökere ugyanis az az *egyház mélyén végbemenő átalakulás*, melyben közösségünk a múltból a jelenbe, a jelenből pedig a jövő felé fordul. Ha a szavak, kifejezések „felépitménye” egész valójában a „lélet”, a hordozó emberi valóságot tükrözi, akkor a teológia minden megújulási törekvése a „*struktúrák*” változásáról, az egyház belsejében zajló átalakulásról vall, annak vetülete. Ezért kell összekapcsolnunk a teológia jövő-kutatását annak keresésével, hogyan nyíthat meg egyházunk minél teljesebben a jövőnek, *mit tehetünk* mi magunk a jövőért.

A teológia múlt és jövő között

A holnap a „ma” lehetőségéből nő ki. Annál inkább problematikusnak tűnik az egyház és a teológia holnapja, mert sok minden megoldatlan *jelenjében* is. Walter Kasper így jellemzi egyházunk mai helyzetét (*Die Funktion der Theologie in der Kirche*, Münster, 1970). Az ó- és középkor után a hit és a tudomány, az egyház és a társadalom fokozatosan elszakadt, ezzel együtt a hagyományos hitmegfogalmazás, a „keresz-

tény tudat” is elveszítette azt a „Sitz im Leben”-t, azt az éltető közeget, amelyben megszületett. A keresztény hitrendszer alap-szavai, mint Isten, kinyilatkoztatás, kegyelem, bűn, megváltás, üdvösség a biblikus korban, illetőleg az egyházatyák korában kapták jelentéstartalmukat. Ma egyre kevésbé érthetőek a modern keresztény számára, mert nem közelíthetők meg közvetlenül az emberi tapasztalat oldaláról. Éppen ezért az „ideológivá válás” veszélyét hordozzák: sokakban élet nélküli ismerethalmazzá válnak. A teológia mai problémája tehát ebben össz-pontosul: hogyan bontható ki metafizikus, nem egyszer mitikus ruházatából a hit *mai mondánivalója*. (A kérdés még sokszorozottabban súlyos a jövő szempontjából.)

Mindez nem jelenti azt, hogy a teológia egyszerűen kritika nélkül idomíthatná a hitlételeményt a ma adottságaihoz. Igenis figyelemmel kell lennie a hit történelmi megvalósulására, az előző korok és főleg a szentírási forma megfogalmazására, de az ezekben lefektetett igazságot, ígét mint *ma és holnap megvalósítható üzenet* kell értelmeznie, ezért ismernie kell azokat a feltételeket, amelyek a mai értékelést meghatározzák, amelyek a ma emberének hit-értését segítik, illetőleg akadályozzák.

Nem a hit változik tehát, hanem „nyitott teológia” alakul ki. A teológia e feszültséggel terhes kettősségét Kasper az *anamnézis* és a *prófécia*: az emlékezés (múltba-tekintés) és jövőbe látás ellentétpárjával jellemzi. A kereszténység nem vonatkozathat el attól, hogy a múltból erednek gyökerei. Az egyház nem tagadhatja meg *apostoli* mivoltát, tehát azt, hogy arról a Jézus Krisztusról ad tanúságtételt, akit a Szentírás élénk állít. Nemcsak a biblikumnak vagy a biblikus teológiának, hanem valamiképpen az egész teológiának, hitnek *szentírásinak* kell lennie. Ezzel nem akarjuk azt mondani, hogy az archeológia vagy a szövevényes szintjén kell megrekednie. De még a jövő felé sem fordulhatunk másképpen, mint a szentírási alapok világosabb feltárásával.

A teológiai kutatás másik normája azonban a *mindenkori jelen*, amelyben az evangéliumot értelmeznünk kell. Minden hiteltvi kijelentésnek végülis annyi értéke van, amennyi a valóság tartalma, amennyit ma megvalósíthatunk belőle. A múltba tekintés célja tehát nem a régidőbe való belefeledkezés, hanem a ma feladatainak felmérése, az egyház önértésének, cselekvésének elősegítése.

A hermeneutika a jövő teológiája

A hitletétemény mai kifejezési formájának keresése a hermeneutika (a hit-értelmezés) kérdésköréhez vezet el, mely Kasper szerint a jövő teológiájának csírája. Anélkül, hogy elfogadnánk (vagy az egyes emberre leszűkítve fogadnánk el) Kierkegaard kijelentését: „az igazság — szubjektivitás”, vallanunk kell, hogy ki-ki a maga korának ismeretei, fogalomkészlete felől közelíti meg az igazságot. Lehetséges tehát az objektív igazság — vagy kinyilatkoztatott objektív igazság — újraértékelése, újraértelmezése. A teológiai hermeneutika egyik forrása a kor emberének fogékonysága a változó elem figyelembevételére, másik forrása az egyre újabb területeken érvényesülő nyelv-filozófiai kutatás, mely segít a belső tartalom és az információt hordozó elem különválasztásában.

Megváltoztatja-e az újraértelmezés a hitet? — kérdezi Josef Blank, hasonló című könyvében (Freiburg, 1972). A dogmafejlődés nem a hit, hanem az értelmezés teljesen jogos és hithű továbbfejlesztése volt minden korban. (A „baj” talán csak az volt, hogy akik ezt a „fordítást” végrehajtották, nem voltak mindig tudatában annak, hogy itt hermeneutika folyik.) Korántsem tudjuk tehát elfogadni — mondja Blank — a túlon túl gyakorlatias szállóigét: Roma locuta, causa finita. Egy-egy „definíció” nem vége a hit-igazság fejlődésének, csupán állomása. Nagy hiba lenne tehát abszolutizálni őket, történelemtől független igazságokat látni bennük. A dogmák „relativitásának”, viszonylagosságának, korhoz kapcsolódásának belátása tesz igazán fogékonyá bennünket Isten szavának, *aktuális üzenetének* meghalására, magunkévá tételére.

A hermeneutikus szemléletmód következtében — Kasper szerint — ezek az egyházon belül a *teológia feladatai*: — A teológia segít a krisztusi és a korhoz, múlthoz kötött elem szétválasztásában. Ha a jövőtervezést megelőzi az alapokra való visszatekintés, ennek értelme éppen az, hogy az evangélium alapján tudjuk megkülönböztetni az „isteni bölcsességet” az emberitől: mindattól, amit hatalmi érdekek, történelmi oppor-

tunizmus alakított ki az egyházban és nem a krisztusi szellem. A teológia igyekszik humanizálni a hit belső folyamatát és az egyház életét. A hit ugyanis nem vak engedelmeség és nem is indokolatlan vakmerőség, hanem teljes emberséget követelő elkötelezettség. A teológia végül az *aktualitást* szolgálja, — mondja Kasper. Segítenie kell az egyháznak ahhoz, hogy megértse a kor jeleit és hogy maga is *érthető jel maradjon a világban*; elkerülje mind a „restaurációs” lelkületet, mind a gyökér nélküli újítás kísértését. E szolgálattal hozzájárul ahhoz, hogy az egyház ébren tudja tartani a reményt és segíteni tudja az emberiséget jövője megvalósításában.

Az egyház önértelmezése

A teológiában mutatkozó változás — át lépés a múltba-merengésből a jövő szolgálatába — érvényes az egyház egészére. Ennek a változásnak a „helye” az egyház önértelmezése. A hagyományos egyház ugyanúgy a múlt felől közelítette meg önmagát, mint a teológiai diszciplínák. Felfogásunkban — írja Amstutz jelzett tanulmányában — az egyház nem más, mint *üdvhagyomány*, melyet átvettünk. Akár Krisztus művére, akár az ősegyházra, akár a „szenthagyományra” tekintünk vissza, úgy látjuk, Isten üdv gondozása a múltban végbement, lezáró tény, amelyet csak felidézhetünk, de újra nem élhetünk a ma egyházában. A hagyomány őrzése azután sokak számára a „hagyományos” védelmet, konzervativizmust és merevséget jelent. Pedig az üdvösség munkálása mindig a *mában*, az adott élethelyzetben folyik. Krisztus mindig „eljövendő” marad a kereszténység számára, az egyház tehát éppen a jövő felé való nyitottságával, változni képes voltával lesz a végidő jele.

Az egyház önértésében végbemenő változás Amstutz szerint a *történelmiség átélésében* foglalható össze. Elvek, intézmények, jogalkotás, liturgia területén egyaránt érvényesül ez a szemlélet. Jobban látjuk mindezek „formatörténetét”. Egyetlen nemzedék alatt többet változott papok és hívek látása egyaránt, mint azelőtt évszázadok alatt. Bizonyára sokan vannak olyanok, akiket megremít a „gyorsuló idő”, féltik az egyház megszokott stabilitását. A történetiség felismerése mégis talán a legnagyobb kegyelem (Blank) számunkra, mert csak ez a látásmód vezet „profétizmushoz”: ad bátorságot a jövő megálmodására, bármilyen oldalról közelítünk is egyházunk valóságához.

Ha az *egyháztörténetész* szemével közelítünk, nem fogjuk többé a ma vagy tegnap kiépült tanítást, intézményeket visszavetíteni

a múltba és mint egyedül lehetséges megoldásokat, előtérbe állítani őket, hanem meglátjuk az egyház „megvalósíthatóságának” hajlékonyságát, sokoldalú lehetőségét. Más arcot mutatott a zsidóság körében, a hellén kultúrkörben és a népvándorlás utáni hűbéri társadalmakban. A fiatal egyház bizony sokkal kevésbé ügyelt „változtathatatlanságára”, inkább arra törekedett, hogy beleszülessen minden környezetbe, Isten üzenetével jelen legyen az emberi viszonyok minden formájában.

Az egyházjogász tisztábban szét tudja már választani a struktúrákban mindazt, ami „*jure divino*” (isteni jogból való) és így továbbra is tartandó — és azt, ami időben meghatározott módon alakult ki, mintegy az egyház felszínéhez, köntöséhez tartozik, éppen ezért a megváltozott helyzetben átalakulhat, sőt át is *kell* alakítani. A jövő építésében pedig nem lehet szempont az egykori állapot, hanem csakis a világ mai helyzete.

Mint a hermenautika kapcsán már láttuk, igenis még a *dogmatikus* is ki tudja immár szabadítani az egyház hitletéményét abból a régi világképből, amelyben Isten, világ és ember mozdulatlan pont voltak, nem tűnt elő egymásrahatásuk, az ember és a világ mozgása és Isten „együttlátása”. Régen leáldozott már a tudomány megállapításaival harcot folytató apologetizálás, hitvédő magatartás kora. A lelkipásztor tudja, hogy nem az a feladata, hogy kész választ adjon mindenre, — főleg nem adhat kész „receptet” mint gyóntató, minden élethelyzetre. A teológia és a pasztoráló papság Isten mához szóló szavát közvetíti, amelyet mindenkinek a maga szabadságával, a maga világképével, a maga tudományával kell átfognia, át-sajátítania, léletté váltania.

Az egyház reformja

Egyházunk mai önértékelésében — történelmiségének megtapasztalásában — már benne van „jövő-kivetésének”, jövő-tervezésének iránya is. Nem élettől elszakadt spekulációk, nem utópikák, de nem is a napi szükségletek szabják meg az egyház holnapi arculatát — írja Amstutz —, hanem azok a tendenciák, amelyek mai életét kitöltik. Az egyház „holnapi struktúráit” és feladatait ezek a belső irányulások hordják majd ki az idő méhében.

Az egyház jövő felé mutató mai átalakulását egyetlen szóba foglalhatnánk: *egyházreform* folyik. Nem reformáció vagy forradalom, hanem fokozatos, szerves növekedés, átalakulás. Karl-Heinz Ohling szerint (Theologische Ziele der Kirchenreform, Concilium, 1972. márc. 177. skk) az eszmény és a való-

ság, a krisztusi elgondolás és a századok folyamán kialakult kép közti egyre táguló szakadék a reform igazi gyökere. „Monofizita” módon az egyháznak csak kegyelmi oldalát láttuk, mint amely minden emberi gyöngeségtől mentes. A reform hivatása ennek az egyoldalúságnak felszámolása, helyreigazítása. „Reményben élünk”, éppen ezért tudatában vagyunk a cél és a valóság feszültségének.

Alois Müller pedig így fogalmazza meg az egyház reformjának belső tartalmát (Praktische Theologie der Kirchenreform, Concilium, 1972. márc. 183. skk.): A szellemiség és a struktúra dialektikája. Ha ugyanis csak szellemi megújulást látunk benne, élettelen marad. Ha csak az intézmény vajdását segítjük, a részfeladatok szétszórtságában elvesz a „gyermek”. Egyszerre kell tehát láthatónak és kegyelminek lennie; tervezünk is kell és imádkozunk is kell ezért a megújulásért. A tervezést a *reformstratégiának* — a fejlődés főbb vonalainak — felvázolása vezeti be, mely más és más az egyes részegyházakban. Mások a *módszerek* is, amelyek szóba jöhetnek: központosítás vagy decentralizálás, irányítás vagy szabad kibontakozás. A reform hordozója végülis nemcsak a hierarchia vagy a teológusok élgárdája, hanem a bárhol található helyi egyház, amelyben mindenki — pap és nem felszentelt hívő is — a maga karizmájának, adományának megfelelően működik közre.

A hit újraértelmezésének problémájáról már többszörösen is szölvünk. A *hívők életében* ez áll ennek az újraértelmezésnek középpontjában: mi a hit és az „evilág” viszonya, mi hitem jelentése napi munkámban. Aligha beszélhet már az ige hirdető arról, hogy a hit a „jelen” átugrását követeli. Az az Isten, akit Krisztus hirdet és képvisel, minden emberi remény látóhatára, tehát a többi emberért való cselekvés kiindulópontja is.

Ez a hangsúlyáttétel maga után vonja a *kultusz értelmének* átfogalmazását is. És itt nemcsak a liturgikus reformokról van szó, hanem arról, hogy a kultikus cselekmény nem öncélú „játék”, hanem emberségünk elmélyülése, átlényegülése is. A fantázia itt messzire szaladhatna. Beszélhetnénk civilruhában vagy akár úrruhában végzett miséről, beatáhitatról. A „módszer” azonban sohasem lehet cél, magában még nem megoldás. Anynyi bizonyos, hogy a kultuszban is jobban ki kell fejlődnie a pluralizmusnak, s a kor embere igényének.

A reformok legkonkrétabban mégis a struktúrákat — az egyházat, mint „testet” — érintik, folytatja Müller. Ezért nemcsak teológiai, hanem *szociológiai kérdés* is a reform. Az egyház belső szerkezetének átforgatásáról és az egyháznak a társadalom-

hoz való viszonyának módosulásáról beszélhetünk itt. A „bent” zajló folyamat — bizonyos *demokratizálódás*, amely a püspöki kollegialitás elvében, a papság szolgálatjellegének újrafelfedezésében és a világiak „előretörésében” mutatkozik. Az abszolutisztikus-paternalista vezetési modellt társas, egyenrangú viszonyt kereső vonalvezetés váltja fel fokozatosan (Joseph Ratzinger — Hans Maier: *Demokratie in der Kirche*, Limburg, 1970).

A demokratizálódás — írja Müller — más szóval azt is jelenti, hogy *emberibb* lett egyházunk, és több benne a szabadság. Amit azért kell szomorúsággal vegyes örömmel megállapítanunk, mert ezeket az értékeket mégiscsak az evangélium hozta a világba, és hogy „reformot” jelent újra-megjelenésük, az a múlt megmerevedésének „köszönhető”. A szabad kutatás a pluralizmus, sőt a tévedés kockázatát is magában foglalja, de a kezdeményezőkézségnek adott előnyből (a „merészség tuciorizmusából”, Karl Rahner) csak nyerhet egyházunk, hiszen ez az egyetlen lehetőség a jövő sürgetésére.

Az egyház reformja kihát a *társadalomban betöltött szerepének* megváltozására is. Thomas O’Dea (*Kirchenreform und Gesellschaft* entwicklungsgeschichtlich betrachtet, Concilium, 1972. márc.) az egyház és a társadalom dialektikus viszonyáról beszél, amivel azt akarja kifejezni, hogy egyházunk a „főlébekerekedés” szándékától a szembentállás fázisán át a kölcsönhatásig jutott el a zsinat után és nyomán: figyelembe veszi a társadalom valóságát és a maga területén hozzájárul a „kint” folyó változáshoz, mindig a hit erejéből és segítőkészségével.

Állandó és változó elem a papi szolgálatban

A jogi struktúra átalakulása legeleveníebben a papságot érinti. Azt jelentené-e ez, hogy „papok nélküli egyház” lenne kiforróban? — Nem, de kétségtelenül új megvilágításba kerül a hierarchia és „Isten népe” viszonya. A bürokratikus és kész megoldásokat adó irányítási módszer az egyházban ugyanúgy háttérbe szorulóban van, mint a demokratikus országok életében. A közös felelősségvállalás, a társas viszony tör utat egyházmegyei, plébániai szinten — püspökök-papok és papok-hívek között is. Ez nem egyenlő a szolgálati fokok feladásával, de testvériesebb szellemet ígér és tágabb teret enged a hivatások árnyaltabb kibontakozásának, az egyházon belüli tevékenység többretű érvényesülésének.

Itt kell érintenünk a papi rend, a *felszentelés* kérdését. A *Zur Debatte* című lap (1.

évfolyamának 8—9. száma) neves teológusok (Heinz Schuster, Michael Raske, Josef Blank, Hans Küng és mások) vitájának adott fórumot. Az eszmecsere éppen akörül zajlott, papok nélküli lesz-e a jövő egyháza (Kirche ohne Priester). Az egyház semmiféle reformjának nem lehet az a célja, hogy felszámolja a papi hivatást, hiszen minden közösség összefogó erőt követel. Vita csak ezen „előjárói” funkció formájáról lehet. Megjelenik az intézményes papság mellett a karizmatikus szolgálat is (a keresztség, az általános papság erejéből). Az intézmény és a kegyelmi adomány természetesen nem szükségképpen áll szemben. De a felszentelés a Lélek személyes befogadása nélkül holt, és viszont működhet a Lélek nem ordinált hívőben is. Ez nem azt jelenti, hogy mindenkinek a pap helyett kellene vagy lehetne intézkednie. De el kell ismernünk, hogy lehet karizmatikus vezető a nem-katolikus egyház (nem-felszentelt) lelkeséje és viszont a kegyelmi adomány elorsvasztásával a katolikus pap munkája adott esetben bizony csak hivatali, sőt „állás” lesz. Csak az a pap viszi tehát tovább a katolikus hagyományt, aki az apostoli folytonosságot (a szenteléssel vállalt intézményt) lélekkel képviseli, mindig a kegyelmi hivatás elfogadására.

A papság minden reformban megmaradó és a jövő tekintetében is „legteherbíróbb” első *állandó eleme a közösségszolgálat*. A pap fogja össze az egyházon, a helyi közösségen belüli többi szolgálati síkot, az „egy kenyér” ünneplésétől a betegellátásig.

A papi hivatás másik maradandó jegye a teológusok fóruma szerint — látszólag a maradátságának ellentmondóan — a vezetői szolgálat változékonysága, hajlékonysága, a helyi és időbeli viszonyoknak megfelelő sokszínűsége. Csak a mozgékony, alkalmazkodási képesség teszi ugyanis lehetővé a helyi közösség maradéktalan segítségét, vezetését. Nemcsak országokként, hanem egyházmegyénként vagy falvanként más és más hagyományok, adottságok, lehetőségek kínálkoznak, amelyeket figyelembe kell venni a pasztorációs munkában. A jövőben ez a változatosság valószínűleg csak növekedni fog.

Ez a „konstans” tényező már átvezet annak kutatásához, mi a változó, sőt *változást követelő* elem a papi szolgálatban. Sokan vitatják, helyes-e a főfoglalkozású papi „állás”, nem lenne-e jobb nem „kenyérkeresetként”, hanem „mellékállásban” vállalni egy-egy közösség vezetését. A pasztoráció realitása viszont azt mutatja, sokszor egész napi munka is kevés minden feladat ellátására, ezt a megoldást tehát nem tudjuk helyeselni. De igazat kell adnunk a már jelzett munkaközösségeknek: a szentelés nem le-

het „státusz-szimbólum” és nem jelenthet „státusz-kiváltságot”. A papnak tehát nem kellene feltétlenül ruhában, modorban, magatartásban kirínia a többi ember közül, főleg pedig nem szabad úgy képzelnie, hogy különleges szolgálata miatt már eleve több elismerés, megkülönböztetett tisztelet jár neki.

A munkaközösség szerint nem konstans tényező a papi hivatásban a *nőt lenség* sem, — amit egyébként a görögkatolikus egyház gyakorlata is igazol. A római szertartásban sem dogmáról, hanem történelmi eredetű jogi törvényről van szó, amely a következő korban megváltozhat. A teológusok a *nőt lenséget*, mint szabadon vállalt hivatást írják le. Elképzelhető, hogy — éppen a pasztorációs követelményeknek megfelelően — a jövőben a nyugati szertartásban is nőspapok állnak a *nőt len* elhivatottságuk mellé.

Igaz hit és párbeszéd

A papság biblikusabb értelmezése már önmagában is közelebb hozza a különböző egyházakat, egymás nyitottabb értékelésére döbbsent bennünket. Azt jelentené ez, hogy a jövő az egyház *egységének* feladása felé vezetne? Mint H. Fries írja (Eine Kirche oder keine Kirche, Synoden-Nachrichten 1973. jan.): az a nehézség, hogy egyre több keresztény jut abba az állapotba, hogy nem tudja lekötni magát egyik vagy másik felekezethez sem. Maguk az egyházak erősítik ökumenikus közeledésüket. Nem veszélyeztet-e ez a ránk hagyott hitet? Meddig tart a folytonosság és az azonosság?

Amit az ökumenizmus közömbösít az egyes egyházakban, vagy azok egyes tagjaiban — felel Fries —, az jórészt arra érdemes, mert a gyűlölet lúgját mossza ki elsősorban. Amit viszont közösnek talál (krisztológia, szentháromságtan), azok nyilván éppen az alakuló egység pillérei lehetnek a jövőben. Arra is megtanít azonban ez a kölcsönös közeledés, összehétközés, hogy az egység sohasem lesz többé *egyfésély*, hanem olyan sokfésély, amelynek kialakítását leginkább az segíti elő, aki elismeri és gyakorolja a katolikus egyházon belüli teológiai *pluralizmust*.

A hit-értelmezés sokfésélye már csak azért is lehetséges, írja Ernst Käsemann (Exegetische Versuche und Besinnungen, Göttingen, 1960. 214. o.), mert az újszövetségi kánon sem alapozza meg úgy az egyház egységét, hogy az *egyfésély* lenne. Olyan változatokat vonultat fel, mint amilyenek ma a különböző vallások, felekezetek között

vannak. Käsemann itt talán sarkít, mai fogalmainkat vetíti vissza a szentírási korba, de biztos, hogy értelmezési különbségeket tükröznek az újszövetségi könyvek is (pl. a körülmetéltek-„pogányok” vitájában). A hit-értelmezés, vagy a struktúra bizonyos pluralizmusa így egészen jogos.

Az „egyháziság” teljesen új formája van tehát kialakulóban, mint Walter Kasper írja: a „dialogikus ortodoxia”. Két véglet elkerülése ez. Sem „egytömbű”, monolitikus egység, sem a közvetlen, liberális halmazegység nem jellemezheti a jövő egyházát. A „katolicitás” nem egyenlő a centralizált egyformasággal, de a tekintély-elv nélküli fejletlenséggel sem. A jövő egyházában mozgó, *párbeszéddel átjárt hitegység alakulhat ki*. A különböző gondolkodási modellek, a helyi és időszakos különbségek jobban ki fognak talán domborodni. Ezek azonban csak akkor nem vezetnek széteséshez, ha erősödik az egyház tagjai között a párbeszéd szelleme és a szeretet összetartó ereje. Az igazságot ugyanis nem akarjuk többé — a régi gyakorlat szerint — átokkal megvédeni, hanem az „ortodoxiának”, az igaz hitnek „ortopraxiába”, igaz cselekvésbe átvitt energiájával.

Az egyházon belül kezdődő és a jövőben nyilván erősödő párbeszéd az egyház „külső dialógusának” is modellje. *König biberos* szerint (Das Gespräch innerhalb und ausserhalb der Kirche, Kathpress — der Information, 1972. május) az dialógus az egyház lényegéből következik, mert az Isten-ember párbeszédet az emberek közti kapcsolatfelvételben folytatja. Legyen az a népek közti jóviszony ápolása, a béke szolgálatának egyetemes feladata, vagy a különböző világnézetek közti dialógus, a kereszténynek a megértés, az igazságosság, és végül is a szeretet alapján kell megközelítenie a másik embert, vagy embercsoportot. Ennek a kapcsolatteremtésnek van távlata.

A keresztény a világ jövőjéért

Már az egyház „külső” párbeszédének ténye is igazolja, hogy nem szabad egyházunk reformjában valamiféle önmentő akciót látnunk, amellyel önző módon csupán a „maga jövőjét” igyekszik biztosítani. A ma zajló változás lényege éppen az, hogy a kor problémavilágából szervesen nő ki, a mai emberhez való teljesebb odafordulást feltételezi. Enélkül a kinyílás nélkül az egyház előbb-utóbb szektává zsugorodna, mint Kasper mondja. Az egyház tehát közvetve már saját jövőjének helyes építésével is igentli az emberiség jövőjét. Megvannak azonban a lehetőségek arra is, hogy közvetlenül támo-

gassa ezt a közös távlatot. Ezt annak ellenére állíthatjuk, hogy „trend”-ként, jövő felé mutató törvényszerűségként kell számon tartanunk a szekularizálódást is. Hogyan segítheti a kereszténység a *szekularizált világot*, mit tehetünk mi, keresztények, hívek és papok az emberiség jövőjéért? — kérdezhetjük befejezésül (Karl Lehmann: *Christentum in der säkularisierten Welt*, Zur debatte, 1973. október, 8. o.).

Aki az egyháznak a világban való jelenlétét „világmisszióknak” gondolja el, az integralista és győztes egyház ábrándjában, az nagyot csalódhat. Az egyház mindenütt a világon diasporában van (Rahner). A kiindulás ezen a ponton sem lehet tehát más, mint a belső reform kérdésében: a másokkal együtt vállalt felelősség keresése és az önzetlen szolgálat. Amint Gustav Ermecke írja (Synode, 1973. 1—2. sz.), nem az a keresztények feladata, hogy „elegyháziasítsák” a világot, hanem hogy keresztény élettel hassák át. Nem az „üdvhadserég” ellen-szenvével és agresszivitásával kell „lerohannia” környezetét. A „kovász” szerepét csak hivalkodás nélkül töltheti be. A legtöbb, amit végülis a keresztény ember tehet a világ jövőjéért, az, hogy kibontakoztassa maga és társai személyiségét, hivatásszerű munkakörében. Mi akkor a különbség a keresztény és nem keresztény jövő-szolgálat között? A különbség a *motivációban* van. A napi munkájában a teremtést viszi tovább, az embertársként vállalt szolgálat a megváltói mű folytatása, az emberség elősegítése az egyház szeretetközösségének szélesítése. A keresztény tehát mindig és mindenütt mint a Krisztus-test tagja cselekszik. Nem kétséges, hogy valóban sokat tehet például a „hétköznapi demokratizmusáért” vagy mondjuk a „társadalmi munkában”, ha komolyan veszi, hogy azt a Krisztust képviseli és jeleníti meg, akiben nincs sem zsidó,

sem görög, sem úr, sem szolga, sem férfi, sem nő (Gal 3,28).

A keresztény ember jövő-építő munkájában az a felismerés lehet központi jelentőségű, hogy a hit alapvetően jövő-struktúrájú (Kasper: *Einführung in den Glauben*, Mainz, 1972. 152. skk), hiszen feltételezi a világ be nem fejezettségét, alakíthatóságát, nyitottságát. — Az örök visszatérést, teljes meghatározottságot valló régebbi vallásokkal szemben éppen ez volt a kereszténység nagy újdonsága. — Ezért van a hitnek a fejlődő világ, a lehetőségeket kibontó atomkor hívő embere számára is mondanivalója. Az ember a „jövő lénye”. A távlatnélküliség maga a halál. A hit számára is halál. Itt esik egybe a két probléma: az egyház és az emberiség jövőjének kérdése. Ha a hit hitelesen bontakoztatja ki jövő-szolgálatát, az emberiséget is szolgálja.

Ennek a (közös) jövőnek van tervezhető, megszerkeszthető oldala, de van olyan tényezője is, ami számológéppel, hideg előrelátással sem iktatható ki: a szubjektív elemek „játéka”, a tárgyi tényezők mellett az akarati hozzáállás bizonytalansági összetevője. A keresztény ember egyszerre állítja — és valósítja — az értelmes tervezést és a jövő váratlanságát, kalkulálhatatlan nyitottságát, így nevel realitásra.

Az egyház jövőjét és a jövőért való munkáját is csak azok szerint a szempontok szerint tekinthetjük át ezeken az oldalakon, amelyek kiolvashatók, kiszámíthatók az egyház mai helyzetéből. Nem feledhetjük azonban az Üdvözítő figyelmeztetést: mint tolvaj, jön el majd újra. Ez az egyház jövőbeli megjelenési formájára is áll. Lehetnek majd olyan vonásai is, amelyenről ma nem is álmodunk, sőt biztosan egész más lesz, mint ahogy ma képzeljük. De hiszen éppen ezzel lesz az „Eljövendő” jele a világban.

(cselényi)

Hogy az egyházak törvényes szerepet játszassanak a világ társadalmi igazságosságáért vívott küzdelemben, a következő sürgős feladatokat kell megoldaniok:

— Az egyház tagjai saját életükben tanúsítsák azt az igazságot, hogy Isten előtt minden ember egyenlő, ugyanazon emberi természetben részesedik. A mai karitás-programokat el kell hagynunk, amelyek csak részlegesek, leereszkedők és nem képesek megoldani az általános társadalmi igazságtalanságot.

— Az egyházak nagyobb gonddal és odaadással dolgozzanak az emberi akarat és lelkiismeret kialakításán, amely egyedül képes megvalósítani a nemzetközi igazságosságot. Ezért kell, hogy az egyházak érdeklődjenek a politikai felfogások iránt; hangsúlyozniuk kell, hogy áldozatok nélkül lehetetlen a társadalmi igazságosságot kialakítani és fenntartani.

— Az egyházak saját terveikben is juttassanak elsőbbséget a nemzetközi enyhülést biztosító szolgálatoknak, különösen ott, ahol a legégetőbb az igazságtalanság és a nyomor.

EVT upsalai kongresszusa, 1968.

AZ IGE SZOLGÁLATA

AZ ÜDVTÖRTÉNET

Az egyház a zsinat óta újjászervezte a közösségi istentiszteletét, és meg lehet figyelni, hogy bár a világon nagyon elterjedt az Isten léte körüli kételkedés, sőt annak a tagadása, az istentisztelet központjában mégsem a létéről szóló vita áll, hanem annak a bemutatása, hogy az Isten hogyan szerzett üdvösséget az emberiségnek. Más keresztény egyházban ugyanez a helyzet. A Luteránus Világszövetség 1963-ban, Helsinkiben tartott konferenciáján szintén úgy intézkedett, hogy az igehirdetés fő témája „Istennek irgalmas felénk fordulása”. A Biblia, a kereszténység szent könyve szintén nem filozófiai vita Isten létéről és kilétéről, hanem azt tárja elénk, hogyan nyilatkoztatta ki Ő magát az Ószövetségben Ábrahám utódaiban, és az Újszövetségben Jézus Krisztusban. Ezt az Istentől irányított történelmet a teológiában *üdvörtörténetnek* nevezzük. Isten mint teremtő és gondviselő mindenütt jelen van az emberiség életében és mindenkit el akar vezetni az üdvösségre, tehát maga a világ is egy úgynevezett általános üdvrendnek a színtere. Igazában azonban abban a különleges üdvörtörténetben akart hírt adni magáról, amelynek leírását és értékelését a Szentírásban kapjuk.

A történetírás, a múlt eseményeinek feljegyzése megkezdődött az írás feltalálásával. De annak a keresése, hogy az események között van-e valami összefüggés, illetőleg hogy a történelemnek van-e határozott értelme és célja, az már magasabb szellemi érdeklődést tételez fel. A perzsáknál Zaratrusztra úgy fogta fel, mint a jó és rossz hatalmak harcát. A görögöknél Polübiosz történetíró azt a nézetet vallotta, hogy a történelem értelme a népek és egyének harca a végzet hatalma ellen. Az újkorban Hegel filozófiájának az a gerince, hogy a történelemben az abszolút szellem bontakozik ki dialektikus változásokban. A materialisták ezt a nézetet úgy alakították át, hogy az élet és történelem nem más, mint az anyagban levő képességeknek a fokozatos megvalósulása. Előre elgondolt terv nincs, csak az ember adhat neki értelmet.

A bibliai történetiszemlélet

A Szentírás a történelmet úgy tekinti, mint Isten művét, ahol azonban az emberi szabadság is érvényesül. A kezdetet Isten teremtő szava indítja el, és az ember ellenkezése és bűne ellenére is ő irányítja a népek sorsát. A természet erői és jelenségei az ő kezében áldást, vagy büntetést jelentenek az ember számára. Ő szab határt a hatalom kibontakozásának, ő fékezi meg az erőszakosakat, ő hoz szabadulást az elnyomottaknak. Asszur és Babel, a két ókori nagyhatalom csak bot és kalapács az ő kezében (Iz 10,5; Jer 51,20). A gondviselésre való hivatkozáson túl azonban a szentírás lapjain végighúzódik egy csodálatos isteni terv. Már az összülők történetébe bele van ágyazva a gondolat, hogy bár az ember magára vonta a büntetést és eltért a kijelölt úttól, jövője mégsem reménytelen. Az aszszony ivadéka hozza a szabadulást, amennyiben széttiporja a gonosz hatalmat jelképező kígyó fejét. A próféták még világosabban beszélnek a Szabadítóról, aki megváltást hoz és megvalósítja az örök szövetséget Isten és az ember között.

Jézus Krisztus eljövetele ennek az új és örök szövetségnek a bevezetése. „Öbenne Isten valamennyi ígérete igen-né lett” (2Kor 1,20). Az apostolok számára az ő eljövetele a végső idő. Az emberiség megkapott mindent, ami szükséges az üdvösséghez, ezért a történelem hátralévő része csak a kapott javak gyümölcsözöttese lehet. Krisztussal megjelent az Isten országa; erői kiáradtak, s az emberek válaszut előtt állnak, hogy az üdvösség vagy a kárhozat irányába akarnak-e haladni. Az egyháznak az a küldetése, hogy hirdesse és képviselje Isten országát, s az embereket elvezesse az Atya előtti meghódolásra, illetve a Krisztussal fennálló kapcsolat átélésére.

A Szentírásnak ez a szemléletmódja azt mutatja, hogy az emberi történelemben be van ágyazva az üdvösség története. Az üdvörténet Istennek külön beavatkozása, illetoleg ajándéka. Világosan meg lehet külön-

böztetni a földi küldetést és a természetfölötti meghívást. A földi történelem jelszava ez: Uralkodjatok a természet erőin, hajtások uralmatok alá a földet. A természetfölötti meghívás kerete pedig az, amit a Szentírás jelképesen paradicsomi állapotoknak nevez. Benne van *Isten barátsága és ígérete, hogy az embert az örök élet részévé teszi*. Isten ezt a természetfölötti hivatást nem vonta vissza akkor sem, amikor az ember a bűn útjára lépett. Azóta a történelemben együtt működik az ember szabadsága, rosszakarata és Isten irgalma. Ábrahám idejéig ezt az állapotot a Szentírás jelképes elbeszélésekkel illusztrálja. Kain és Ábel története, a vízözön, a bábéli torony mind ilyen jelkép, amely mutatja, hogy a bűn terjed, szinte szervezett hatalommá válik, de Isten öröködi a történelem felett: tartalmaz és büntet s igazolja, hogy a jövő az ő kezében van. Az emberiség magától nem tér a jó útjára, inkább vesztébe rohan. A jót mindig Isten kezdeményezi. Minden előzmény nélkül kiválasztja Ábrahámot és megteszi a hívők ősatyjává. Ettől kezdve a Szentírás az ő utódainak történetében mutatja meg Isten üdvözítő tervét. Itt is ismétlődik a gondolat, mint az őstörténetben, hogy az ember mennyire méltatlan partnere a szövetségnek. A remény csak abból táplálkozik, hogy az ember hűtlenségével szemben áll Isten hűsége, az ember gyengeségét pótolhatja Isten mindenhatósága, s az ember ösztönösségét ellensúlyozza Isten nagylelkűsége. Izajás prófétánál Isten üdvözítő akaratát ilyen képből jelentkezik: Mindkét kezemet kitértem az ellenszegülő nép felé (Iz 65,2). Mások a próféták Isten gondoskodását a jegyes szeretetével hasonlítják (Énekek éneke), s bíznak abban, hogy neki hatalmasa van megtéríteni az embert, ő képes a kőből való szíveket érző szívekkel kicserélni, vagy megnyitni a vakok szemét és a süketek fülét. Isten irgalmának az ecsetelését folytatja Krisztus is a párbeszédekben vagy az ilyen szemrehányásokban: Jeruzsálem, hányszor akarták összegyűjteni fiaidat, mint ahogy a tyúk szárnya alá gyűjti csibéit, de te nem akartad (Mt 23,37). Krisztus amellett igazi pásztornak érzi magát, akit az Atya azért küldött, hogy akár élete árán is megmentse juhait. Ugyanakkor ő már az öszövségi ígéreteket kiterjeszti az egész emberiségre: az Atya azért küldte a Fiát, hogy megmentse a világot, nem pedig azért, hogy elítélje (Jn 3,17).

Az apostolok meglátták, hogy Krisztus kereszthalálában az elkötelezettség végérvényes lett. Meggyőződéssel hirdetik, hogy Isten szereti a világot, mert Fiát áldozatul adta érte (Jn 3,17). Azt is tudják, hogy Isten az ember gyarlósága ellenére nem bánja

meg adományait (Róm 11,29.). Az Öszövségben az ígéretek megerősítésénél ilyen kijelentéseket olvasunk: En vagyok az Úr, tehát megtartom szavam; vagy: Megesküdtök az Úr, és nem vonja vissza szavát. Az Új-szövségben a végső bizonyítást Krisztus feltámadása adja. Abban a küzdelmes párbeszédben, amelyet a Szentírás kezdettől fogva úgy jellemez, mint Isten irgalmának és az ember rosszaságának a mérkőzését, az Atya a végső szót azzal mondta ki, hogy elfogadta Krisztus keresztdozatát és feltámasztotta őt, hogy megigazolásunk forrása legyen (Róm 4,25). Ezért amikor az apostolok visszatekintettek az egész üdvtörténetre, megállapították, hogy „Isten a szeretet” (1Jn 4,16), s ennek a szeretetnek fenntartás nélkül hihetünk. Az emberek felé való buzditásuk is ilyen: „Tartsunk ki reményünk megvallásában, mert hűséges az, aki az ígéretet tette” (Zsid 10,23).

A remény annál inkább jogosult, mivel Isten nem vesztette el a kedvét, hogy az emberrel nagyot kezdjen. Az üdvtörténet az ember sorozatos felsülésétől számol be. Az első ember méltatlanná tette magát a kiváltságokra, Ábrahám utódai kiűresítették azt a kinyilatkoztatást, amellyel dicsekedtek, s amikor az Isten Fia mint végső küldött megérkezett, neki is keresztet készítettek. Isten azonban megmutatta, hogy nagylelkűen tud újra meg újra kezdeményezni, s egyben azt is tudta, hogy mindig lesznek, akik az előző felsülésből okúlást merítenek. Az utolsó nagy üdvtörténeti kezdeményezés Jézus feltámasztása volt. Itt már a természetfölötti rend olyan erővel tört bele életünkbe, hogy azt többé nem lehet tudatlanra venni. Mégpedig a lét kérdésének azon pontján, amely előbb-utóbb mindenkit megrendít: a halál és az örök élet kérdésében. Azóta a kereszténység tudja, hogy Isten ereje az ember erőtlenségében tündöklök igazán (2Kor 12,9), bölcsessége pedig olyan színekben mutatkozik, hogy aki nem a hit szemével nézi, az balgaságnak minősíti (1Kor 1,21).

A szolidaritás elve

Az ember bűne és Isten irgalma azért lehetett egyetemes történeti tényező, mert az emberiség egy családot alkot. A bibliai előadásban nem az a döntő, hogy az emberek biológiailag egy őstől származnak, hanem az, hogy Isten egységnek tekinti az emberiséget. A szolidaritás megnyilvánul a bűnben és a kegyelemben egyaránt. Arról még a teológusok is vitatkoznak, hogy a Szentírás kifejezetten tanítja-e az egy őstől való származást, vagy csak azt akarja nyomtatékolni, hogy az ember léte Isten különleges terem-

tő tette meg vissza. Ellenben biztos az, hogy volt egy első ember, aki az egész emberiséget képviselte a kegyelem és a bűn rendjében, mert Isten őt tette meg közvetítőnek. Úgy hívta meg őt a természetfölötti életformára, hogy annak áldásait minden ember élvezte volna, viszont amikor bűnével visszautasította, utódait is megfosztotta a kiváltságtól. Az egybetartozásból következik, hogy a közösség sorsát azok befolyásolják, akiket Isten közvetítőnek rendelt. A Szentírás hivatkozik arra, hogy Ábrahám, Izsák és Jákob hite valamiképpen az egész nép érdemének a forrása. Mózes könyörgése az egész közösség sorsát eldönti, a királyok bűne ellenben szerencsétlenséget zúdít a népre. Isten tíz igaz kedvéért hajlandó egy városnak megkegyelmezni, s választottai miatt mindig megrövidíti a szenvedés napjait (Mt 24,22).

Míg azonban az Ószövetség csak Ábrahám utódainak közösségén belül beszél képviselőkről, addig az Újszövetség szembeállítja egymással a két egyetemes közvetítőt, Ádámot és Krisztust. Pál apostol megfogalmazásában Ádám a földi ember, akitől a testi életet, a bűnt és a halált örököltük. Krisztus ellenben az égi ember: ő hozta a megigazolást, az üdvösséget és a feltámadást. Amikor a kinyilatkoztatás Krisztust így szembeállítja az első emberrel, azt hangsúlyozza, hogy a Krisztustól kapott kegyelmi rend éppen úgy megelőzi szabad választásunkat, mint ahogy az első embertől kapott örökség, az áteredő bűn is megelőzi. De mivel Krisztus úgy jött mint megváltó, azért nemcsak a régi vádat szüntette meg, hanem valami újat és magasabbrendűt hozott. Megjelenése és főleg feltámadása azt igazolja, hogy nem a bűn rendjében élünk, hanem a kegyelem rendjében. Az Atya elkötelezte magát, hogy az embereket hajlandó Krisztus sorsában részesíteni, ezért egyénenként mindenkinek megadja az üdvösséghez szükséges kegyelmi segítséget. Az áteredő bűn miatt ugyan mindenki az Istentől való távoljárás homályával kezdi életét, de amennyiben Krisztus a magáénak vall bennünket, az ő világossága és segítsége mindenkire kiárad. Kegyelme benne van a lelkiismeret szavában, az erkölcsi és vallási intézményekben, amelyek arra vannak hivatva, hogy az embereket a jó felé irányítsák. Kegyelme azonban különösképpen kiárad az egyház igehirdetésén és szentségein keresztül. A szenvedés és a halál külsőleg lehet a bűnnek és a büntetésnek a megjelenési formája, bensőleg azonban olyan küzdőtér, amelyben igazán érvényesíthetjük a kegyelem erejét. Alkalmat ad az engedelmességnek, a lelki erőnek, a bizalomnak, a reménynek és a szeretetnek a kifejezésére. A

jó és rossz választásában tehát senki sincs magára hagyva. Krisztus azért alapított egyházat, hogy az ember magárahagyottságát külsőleg is legyőzze. A kereszténység küldetése abban foglalható össze, hogy hirdesse az evangélium világosságát és belevigye a közösség életébe a szeretet melegségét. Azt a tanítást kell tovább adnia, amelyet Krisztus az Atyától hozott, és azt a szeretetet kell közvetítenie, amellyel az Atya a világba küldte a Fiút.

Az első embernek és Krisztusnak az örökségét egészen szemléletesen állítja szembe Pál apostol a Római levél 5. fejezetében. Az apostol nem a párhuzamot vonja meg, hanem az ellentétet emeli ki: „Isten kegyelmével nem úgy áll a dolog, mint a bűnbeeséssel”. Mert ha egynek a bűnbeesése miatt jött a halál, az Isten kegyelme és a Jézus Krisztus irgalmából nyert ajándék még sokkal inkább kiárad sokakra.

Egy embernek a bűne miatt jött az ítélet és a büntetés, de egy embernek az igaz volta miatt jött a megigazulás is.

Ha egy embernek a bűnbeesése miatt uralkodik a halál, akkor mennyivel inkább uralkodni fognak az örök életben azok, akik Jézus Krisztustól megkapják a kegyelem és a megigazulás ajándékát.

Ha egy embernek az engedelmessége miatt sokan bűnössé váltak, úgy egy embernek az engedelmessége folytán sokan még inkább megigazulnak.

Ádám és Krisztus örökségét összefoglalóan így lehet egymás mellé állítani: Az üdvörténet azt mutatja, hogy a világon elhatalmasodott a bűn. Krisztus kereszthalála és feltámadása azonban azt igazolja, hogy a kegyelem túlaradt (Róm 5,20). A világ bűne tehát nem megoldhatatlan probléma többé. Krisztus már előbb hangoztatta, hogy a szenvedés sem az. Ő az ellentétet így fogalmazta meg: „A világban szorongatásban lesz részetek, de biztatok, én legyőztem a világot” (Jn 16,33). Győzelme megkezdődött azzal, hogy a szenvedésnek áldozati értéket adott, és befejeződött azzal, hogy a feltámadásban magára öltötte a végleges boldogság állapotát.

Az üdvörténet megoldása Krisztus

A Szentírás képekkel és hasonlatokkal fejezi ki azt a tanítást, hogy Isten az üdvösséget Krisztus földi történetében valósította meg és hogy „mindnyájan az ő teljességéből merítünk”. Ő az elsőszülött a sok testvér közül” (Róm 8,30), s az Atya arra rendelt bennünket, hogy hasonlókká legyünk őhozzá. Ha ő végigjárta a földi élet göröngyös útját, akkor biztos, hogy az számunkra is az

üdvösség útja lehet. A gondviselés tana nem tűri meg maga mellett a végzettől való félelmet. A Krisztussal való kapcsolat fokozatokat enged meg. A teljességhez egyszer az Atya akaratának keresését jelölte meg: aki neki engedelmeskedik, az testvérem, nővérem és anyám (Mt 12,50). Máskor a szeretetre hivatkozott, mint a kapcsolat alapjára: Maradjatok meg szeretetemben, s akkor hozzám tartoztok, mint a szőlővesszők a szőlőtőhöz (Jn 15,1 kk). Pál apostol már teológiai kifejezést adott ezeknek a felhívásoknak. Ha hiszünk Krisztusban, akkor ő bennünk lakik (Ef 3,17), a keresztségben őt öltjük magunkra (Gal 3,27), az ő testének tagjai leszünk. Ez az egybetartozás teszi lehetővé, hogy szenvedéseinkkel is az ő megváltó szenvedését egészítjük ki (Kol 1,23), és hogy ha részesei leszünk földi küzdelmeinek, akkor vele együtt meg is dicsőülünk (Róm 8,17).

Krisztus fősege tette lehetővé, hogy az Atya a megváltás kegyelmeit kezdettől fogva elővételezte. Mindenkinek megadta a kegyelmi segítséget és gondviselésével azokat is vezette, akik nem ismerték. Az ószövetségi Szentírás szemléletesen mutatja, hogy Istenből semmi sem idegen az emberi történelemben. Még az emberek botlásait és bűneit is felhasználja tervének megvalósítására. Józsefet eladják testvérei, de később ezt mondja nekik Egyiptomban: Isten jóra fordította bűnökötök. Engem előre küldött, hogy megmentőkök legyek, s ezáltal teljesedjék az Ábrahámnak adott ígéret, hogy nagy néppé teszi utódait. — Mózes az egyiptomiak gyilkos rendelete miatt kerül a fáraó udvarába s ott elsajátítja azt a műveltséget, amellyel népének vezetője lehet. A próféták a babiloni fogságot nemcsak úgy értelmezik, mint büntetést, hanem úgy is, mint felhívást: tanúskodni kell Istenről a pogányok között. Istennek ez a mindent jóra fordító ereje egészen fölényesen nyilvánul meg Krisztus keresztfeszítésében: ellenségei tudatos bűnükkel a legszentebb áldozatnak az előidézői. Az üdvtörténetben tehát mindent összefog az egységes cél: Isten megdicsőül a teremtés és a megváltás műve által.

A kereszténység az üdvtörténet emlékezetéből él. Istenről úgy gondolkodik, ahogy ő a történeti eseményekben megmutatta magát. Azt is tudja, hogy nincs más üdvösség, csak az, amely Jézus halálában és feltámadásában kialakult. A Szentírás, illetőleg a kinyilatkoztatás nem az égből lehullott könyv, hanem a hitben való megtapasztalása és összefoglalása annak, amit az ember az Istennel fennálló kapcsolatban megtapasztalt. De ennek a tapasztalásnak a forrása mindig Isten, nem pedig a képzeletével játszó ember. Az egyház úgy él az üdvtörténet emlékezetéből, hogy visszaidézi eseményeit, s

minduntalan kiolvassa belőle Isten nagyságát, erejét, szentségét és irtalmát. Ugyanakkor megvan győződve, hogy ezek az események tették a történelmet üdvtörténetté, tehát nem maradtak a múlt emlékei, hanem kegyelmi hatások minden időkre szól. Különösen áll ez az üdvtörténet összefoglaló eseményére, Krisztus halálára és feltámadására, amelyben Istennek az emberiséghez való viszonya teljesen megmutatkozott és állandósult. Az egyházi év ismétli Krisztus életének a misztériumait megtestesülésétől feltámadásáig és mennybemenetelig. De mindegyiket az eukarisztiával, halálának és feltámadásának emlékével üli meg. Abban a tudatban teszi, hogy minden más misztérium ennek csak a bevezetése volt. Különösen csak bevezetés volt az Ószövetség, sőt csak „az eljövendő javak árnyéka” (Kol 2,17; Zsid 10,1), ezért azoknak nem szentel külön ünnepet.

A megemlékezés azonban több mint visszaemlékezés. Az üdvtörténet eseményei azt igazolták, hogy Isten visszavonhatatlanul belépett történetünkbe és összekapcsolta azt magával. Ezért az emlékezés egyúttal a kegyelmi forráshoz való fordulás. Az a meggyőződésünk, hogy az eukarisztiában megéleveníttük a keresztdozatot és a feltámadt Krisztus válik lelki táplálékunkká. A keresztségben szintén halálának és feltámadásának misztériumát öltjük magunkra, s hasonlóképpen értékeljük a többi szentséget is. A teljesség kedvéért azonban még egy szempontra ki kell térni. Amikor felidézük Krisztus misztériumait, nemcsak arra gondolunk, hogy Isten mekkora irtalommal fordult felénk, hanem átéljük és utánozzuk azt a hódolatot, dicsőítést, hálát és engesztelést is, amelyet Krisztus emberi mivoltában és mint mindnyájunk képviselője az Atya felé mutatott. Ezért az egyház szertartásai nem üres jelképek s nem is egyoldalú szimbólumok. Az állandósult bennünk, ami az Atya és Krisztus között lejátszódott, mint az ég és a föld találkozásának a drámája. Az egyháznak az a feladata, hogy a világgal megismertesse az üdvtörténet kegyelmi hatásait és hogy azokat közölje is a világgal. Krisztus így nyilatkozott: „Az az örök élet, hogy megismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és akit küldtél, Jézus Krisztust” (Jn 17,3). A hit, a kegyelem és a misztériumok átélése új látószöveget ad. Arra képesít, hogy Isten szemével itéljük meg magunkat, feladatunkat, embertársainkat, a szeretet követelményeit és minden értéket. Így a kinyilatkoztatás által hozott világosság nem halványul el. Arra is megtanít, hogy nincs elvesztett fáradtság. Emberileg szívesen élvezzük a sikert, s úgy gondoljuk, hogy csak munkánk látható gyümölcse van hasznára másoknak. De mivel a megváltás rendjében élünk, és Krisztus a

közvetítő szerepét is rábízta a hívőkre, azért minden imádság, minden engesztelés és vezeklés folytatja az ő áldozatát. Mi már az üdvörténet teljességében élünk, de a kegyelmi teljesség a személyes befektetés teljességét is megköveteli. Az üdvörténet az utolsó napig emberi történet is marad. A jóakarát és a kegyelem mellett ott lesz a rosszakarat, az igazságtalanság, az ösztönösség és az ellentmondás. Isten senkit nem kímél meg attól, hogy ne „történelmi idöket éljen”. S minél komolyabban veszi saját üdvösségét, a szeretet parancsát, az áldozat értékét, annál több nehézséggel fog találkozni, annál inkább érezni fogja, hogy igazi fegyvere Krisztus tanítása és keresztje.

Az üdvörténet vizsgálása

Mind az Ószövetség, mind az apostoli tanítás mutatja, hogy a világ valami idegenszerűséget érez Isten közeledésén. Még ha a „sajátjába jön, akkor sem fogadják be”. Krisztus működése olyan, mintha „kétes társaságba” keveredett volna, amikor Isten Fia létere emberré lett. Apostolainak is megjövendőli, hogy a „világ” ellenszenvvel fogadja őket. De csak ott, ahol az emberek nem emelkednek fel Isten gondolataihoz és ahol nem keresik az élet végső értelmét, és célját. Isten ezt az idegenkedést türelemmel és felvilágosítással akarta megszüntetni. Azóta tudjuk, hogy akik magatartását utánózzák, azoknak a befektetése nem hiabavaló még akkor sem, ha nem látják azonnal munkájuk gyümölcsét.

Az üdvörténetben Isten belépett az emberi történelembe, de úgy, hogy ő megmaradt Istennek s az embert is meghagyta embernek. Isten mint transzcendens ható ok irányítja életünket, de szabadságunkat nem köti meg. Szerepét csak a hitben lehet fel-

ismerni. Még a csodák sem hatnak kényszerítő erővel. Azokat is józan mérlegelés alapján kell elfogadni. Ezért aki nem ismeri fel őt, az a történelmet továbbra is úgy szemléli, mint emberi, véletlen vagy szükségszerű események sorozatát. Isten tehát mindenhatósága ellenére sem köti gúzsba az embert. Engedi, hogy kiélje képességeit és elgondolásait. Kegyelmeit és országát ehhez a bontakozó emberi természethez mérte, ezért az örök célnál az üdvözültek átélük a teljesség, a hazatalálás és a véglegesség gondolatát.

Az üdvörténet emberi jellege eszünkbe juttatja azt az igazságot, hogy az Isten országában mindenki számára van hely. Azok számára is, akik gyermekkoruk óta munkába álltak és azok számára is, akik későn érkeztek. Isten megmutatkozása olyan, hogy egyesek intuitív természetüket követve közvetlenül rátalálnak, mások a bizalmatlanság és a kételkedés útját járva csak kínok között találják meg. Azért, mert ők minden igazságot így keresnek. Amikor Krisztus körüljárt és jót tett, kijelölte a munkateret azoknak, akikben feszül az alkotási vágy, s amikor a keresztet hordozta, akkor bizalmat öntött azokba is, akiknek az élet csak betegséget és lemondást jelent. Amikor utalt a gyermekek ártatlanságára, akkor elvette a korai halál reménytelenségét, s amikor dicsérte a mindvégig való kitartást, akkor tartalmat adott a hosszú életnek. Az élet meghíusulását csak azokban látta, akik nem keresik az igazságot és akik önzésük miatt nem érzik kötelezőnek a szeretet parancsát. Azóta tudjuk, hogy az üdvösség útja be van ágyazva az emberi életbe és közösségbe. Nem menekülni kell tőle, hanem belevenni az Istenől kapott feladatot. Az unalmas hétköznapiak ellenére is mindig mondhatjuk: Itt az óra, hogy felébredjünk az álomból, az üdvösség napja ránk virradt (Róm 13,11).

Gál Ferenc

Egy „érett” bíboros

„A pap nem öregszik meg, hanem mindig 'érettebbé' válik” — ezt hangsúlyozta Jaeger bíboros a padernborni bazilika kegyképének ünnepén. Felszólította a nyugdíjas papokat, hogy aktívan kapcsolódjanak bele a munkába. Az idős kor olyan kegyelem és ajándék, amelyet gyümölcsözően kell kamatoztatni az egyház és a társadalom javára”.

„Der Dom”, a padernborni püspöki lapból,
1973. 12. 2.

AKIK AZ EGYHÁZBAN SEGÍTSÉGRE VÁRNAK (Ahogy egy világi látja)

Soha nem szűnő feladat az egyház számára az egyetemesség (katolicitás) megvalósítása. A 2. Vatikáni zsinat különösen ennek társadalmi vonatkozásaira hívta fel a figyelmet: az egyetemesség igényének megfelelően az egyháznak minden hívő katolikushoz, tartozék bármelyik társadalmi osztályhoz vagy réteghez, el kell vinnie az evangélium üzenetét. A jelenlegi egyházi gyakorlat azonban még nem egészen felel meg az egyetemesség kívánalmainak, jóllehet sok reménykeltő változásnak vagyunk tanúi és már alapos megfontolás tárgyát képezik további fontos rendelkezések. Az egyház közösségén belül ugyanis élnek olyan emberek, csoportok, amelyeknek — részben saját hibájukból, részben saját hibájukon kívül — aránytalan megkülönböztetés a sorsa, s az egyház jog azért nem foglalkozott eddig velük körültekintőbben, mert az érvényben lévő jogrend nem nagyon adott alkalmat rá. Az általuk felvetett problémák kényesek, nem egyszer kellemetlenek, de mindenképpen valamiféle megoldásra várnak. Sokan vannak, akik húzódoznak akár a kérdés említésétől is, és azt szeretnék, ha látatlanba vennék ezeknek az embereknek gondjait, bajait — ám így végképpen magukra hagynánk őket. Eppen a zsinati tolerancia ösztönöz arra, hogy az egyház tagjai között megteremtse a szó- és vélemény szabadság rokonszenves példáit és bebizonyítsa a világnak az egyazon hiten lévők belső demokráciájának hasznát.

Azok, akik összeütközésbe kerültek az egyház jogrendjével és emiatt megtelepedtek náluk

1. Az *elváltak* egyházi jogilag továbbra is házasságnak számítanak. Ha újabb házasságot kötnek, egyházunk kizárja őket a közösség szentségi életéből. Ez a megkülönböztettség előbb-utóbb szembeállítja az elváltakat keresztény testvéreikkel, a papsággal, sőt magával a hittel is. Általában nem értik meg az egyháznak azt a jogát, hogy a közösség-

ből bárkit kizárhat. De hogyan is értenék meg, ha esetleg éppen lelkipásztoraik tanácsolják nekik a válást, mint elrontott életük helyrehozatalának egyedül lehetséges feltételét.

A kérdést ma már nem lehet azzal elintézni, hogy „dura lex — sed lex” (kemény törvény — de törvény). A házasság lényege szerint felbonthatatlan. Az evangélium azonban ezt a felbonthatatlanságot — mint általában minden erkölcsi értéket — nem az őszövétségi törvények keménységével állítja eléink, hanem feltétlen eszményként, amelynek megvalósítására Krisztustól mindenki meghívást kapott. Azok, akik ezt a meghívást valamilyen okból visszautasítják, a krisztusi vendégség örömet utasítják el. Ugyanakkor a házasság felbonthatatlansága mint törvény is szerepel a katolikus egyházban. Aki ennek az erkölcsi követelménynek nem tud eleget tenni, egyszersmind törvényszegővé válik, és abban a kódexben, amely elítéli őt, mentésére semmilyen jogszabályt nem talál. Pedig nem ritka eset, hogy az elváltak rendkívül nehéz lelki, szellemi és anyagi helyzetbe jutnak, különösen azok, akiket élettársuk egyszerűen elhagyott.

A francia püspöki kar egyik körlevele — amit kifejezettem az elvált asszonyok kérésére adtak ki — az elváltak iránti részvét kifejezésében jelölte meg a megoldás útját. Arra szólította föl a híveket, hogy ne zárkózzanak el elváltan nősült testvéreiktől. Csak-hogy ennek a részvétnak egyelőre nincs kifejezése az egyházjogban: nem a törvény, hanem a szeretet szellemében kellene átélni és hirdetni a házasságok felbonthatatlanságát. Aki elváltak és újra megházasodnak, valóban ellentmondanak az evangéliumnak. De ez nem jelentheti ugyanakkor azt, hogy az üdvösség kapuja előttük örökre bezárul. Az egyház feladatát éppen abban látjuk, hogy a megváltás kegyelmét számunkra is közvetítse, és őket is Isten országába felé vezesse. A házasság felbonthatatlansága is tagadhatatlanul „durum evangélium — sed evangélium” (kemény örömhír — de örömhír).

2. A *diszpenzáció (felmentés) nélkül meg-nősült papok* házassága egyházz jogilag sem-mis. A polgári életben házasembereknek, de az egyházban nőtlennek számítanak. Papi hivatásukat akkor sem gyakorolhatják többé, ha történetesen felmentést kaptak, mert leg-többször megbotránkoznak tettükön, fogadalmaszegőnek tartják és „megszólják” őket.

A cölibátusnak mint karizmának (kegyelmi adománynak) és krisztusi felszólításnak értékét egyetlen komoly teológus sem vonja két-ségbe. A bonyodalmakhoz az vezet, hogy a katolikus egyházban a papi hivatás gyakor-lása majdnem kizárólag (a görögkatoliku-soknál nem) ehhez a karizmához van kötve. *Marc Oraison* könyve (Le célibat, 1968) arról győz meg bennünket, hogy az intézményes cölibátus kialakulása a papság fogadalmá-nak téves értelmezésével kapcsolatos. A papi nőtlenség olyan történelmi helyzetben vált törvénnyé, amikor a papság vezető szerepet játszó, főként „szellemi emberekből” álló el-különült társadalmi réteg volt. Ennek a két-séggel járó értékvesztésnek anyagi és erkölcsi védelmében fogantatott intézkedés akkori-ban eszményinek látszott, bár a papság ren-deltetése valójában sohasem fontos társa-dalmi szerep vagy szerepek betöltését jelen-tette, hanem mindenekelőtt evangelizációt, tanúságtételt Krisztus mellett. A papság társadalmi vezetőszerpe a francia forradalom után erősen csökkent, s ez a folyamat világ-viszonylatban mindmáig tart. A történelem visz el odáig, hogy a papnak a lényeghez, az Ige szolgálatához mind közelebb álló lesz a tevékenysége, és isteni rendeltetésének így mind teljesebben tesz majd eleget.

Azok, akikről a teológiai vagy egyéb néze-tiek miatt feledkeznek meg

1. *Az egzakt tudományok művelői.* Az em-beri élet egységének ma egyre fokozódó fel-bomlása ellentétet támasztott a hit és a tu-domány között. A hittudomány éppen ezt az ellentétet hivatott föloldani. Legtöbbször azonban csak a „szellemtudományokat” fo-gadja szívesen, és bizalmatlan az úgyneve-zett „egzakt tudományok” néhány ágával (az élettannal, űrkutatással, materialista filo-zófiákkal, stb.) szemben. Az ilyen tudomá-nyokat művelő keresztények — akik munká-jukat egyáltalán nem tartják hitükkel ellen-kezőnek — joggal hányják időnként a teoló-gia szemére, hogy tőlük merőben idegen beállítottságú és ez az oka a teológiától való idegenkedésüknek. Sok tudós még a holland katekizmusban is a tudományos szemléletet hiányolta. A kölcsönös idegenke-dés felszámolását az egyház csak úgy segít-hetné elő, ha olyan figyelemmel fordulna a

tudósokhoz, ami meggyőzné őket arról: hi-tünk nem ellensége a tudománynak.

2. *A mai fiatalok* határozottabban utasít-ják vissza az előttük járó nemzedék világ-szemléletét, normáit és eszményeit, mint az korábban tapasztalható volt. Napjaink nem-zedéki problémái azonban nem magyaráz-hatók pusztán az ifjúság életstílusának sajá-tosságából. Sokan közülük mindent, ami régi, hagyományokkal kapcsolatos, elavult-nak, korszerűtlennek tekintenek, arra hivat-kozza, hogy a tekintély válságba került, az egykor patinás értékek devalválódtak. Ez teszi érthetővé a fiataloknak az egyház iránt érzett közömbösségét, sőt nem ritkán ellen-szenvét is. Az egyház számukra elsősorban intézményt, ellentmondást nem tűrő tekin-télyt, idegen formalításokat, problémáiktól elvont eszmeiséget jelent. Hozzájuk nem kö-zelíthetünk kívülről, tekintélyi alapon, az in-tézmény fogalmaival. Meg kellene ismernünk őket, meg kellene tanulnunk a nyelvüket, gondolkodásmódjukat és az egyetemes kul-túra, a művelődés segítségével mutatni be nekik a kereszténységet, a magasabb erköl-csiség és magatartásrendszer példáit.

Azok, akik valamilyen társadalmi hátrány folytán kárt szenvednek

1. *A betegek* ápolásáról az egyház lehető-ségeihez mérten mindig gondoskodott. Hosz-szú időn át az orvostudomány fejletlensége miatt nem sokat tudtak segíteni rajtuk, de kitartóan imádkoztak értük és elvitték nekik a betegek szentségét. Boldognak hirdették őket szenvedésükért, és fohásztaikat, kö-nyörgéseiket különösen értékesnek tekintet-ték.

A betegek azonban a legjobb ápolás mel-lett is külön világot alkotnak. Úgy érzik, méltatlanul kirekesztődtek az egészségesek kö-zösségéből. Az együttérzés olyan jeleit vár-ják, amelyek kifejezik, hogy velük is közössé-get vállalnak, ők sem fölöslegesek vagy ter-hesek. Az egyház életében az együttérzés ilyen jele lehet például egy külön, a betegek számára szóló liturgia, amely meg tudja győzni őket arról, hogy betegen, szenvedőn is — sőt még inkább, mint a testben-lélek-ben makkegzségesek — Isten népéhez tar-toznak.

2. *Az öregeknek* gyakran nincs helyük a családban. Ezért fölöslegesnek érzik magu-kat, és ettől még jobban korosodnak, vénül-nek belsőleg és külsőleg. Szinte elárulja őket a család, amely „mindent pontosabban és bölcsebben tud”, s amelyben minden más lett, mint „az ő korukban” volt valamikor. Az öregek ugyanakkor az egyház leghűsé-gesebb tagjai, mert az öregedés egyúttal

gondos elszámolás is az életükkel, visszatekintés tartalmas cselekvésekre és hiábavalóságokra: fokozott vonzalom a hit végső útjai felé. Éppen ezért a keresztény közösségnek nagyobb tapintattal, részvétellel kell lennie az öregek iránt, nemcsak a templomban, hanem a családban is.

3. Az egyedülálló, magányos emberek legtöbbször nagyon keservesen viselik magányukat, üresnek érzik az életüket. A közösség általában lenézi őket, mert nem tartja teljes értékű életformának az egyedülletet, amit a rosszmájú „vénlány” és „agglegény” kifejezések is érzékeltetnek. Az egyháznak ezzel szemben ki kellene fejeznie, hogy a nőtlenség (illetve a hajadonság) nemcsak a papság és a szerzetesség számára ajánlott, kegyelmi értékű állapot, hanem a laikusok számára is az lehet.

4. A felmentéssel kilépett papok és szerzetesek számára sok bánat forrása az egyház irántuk megmutatkozó érdektelensége. Noha helyzetük egyházz jogilag rendezett, az egyházi közvélemény mégis úgy kezeli őket, mint akiknek zátonyra futott az életük. Pedig nagyon sok esetben nem egyszerűen hűtlenségről, vagy kötelesség mulasztásról van szó. Valószínűleg nem egy olyan van közöttük, aki képzettsége és gyakorlata révén, az egyházi rend gyakorlásáról való lemondása után is alkalmas más lelkipásztori (diakonusi) feladatok végzésére. A ma világszerte tapasztalható paphiány egyik megoldási formáját kínálja ez a tény.

Természetesen a lista nem teljes, de nem is lehet az. Az élet minden írásos jegyzetnél, dokumentációnál gazdagabb, mindig újabb és újabb problémákat vet fel, emberi helyzeteket, közösségi viszonyokat produkál. A fenti megjegyzéseinket pusztán csak hozzászólásnak szántuk a *Teológia* legutóbbi számaiban megjelent cikkek gondolatmenetéhez, amelyek a papok, az öregek, az egyház által elhanyagolt emberi sorsok kérdéseivel foglalkoztak. Azt szerettük volna hangsúlyozni, hogy az említett embersoportokkal szemben nem mindig érvényesül kellő módon a szeretet, megértés, és a megbocsátás szelleme. E hiba gyökerét pedig az egyházz jog gyakorlatában látjuk. Az elfelejtett vagy elhanyagolt emberek helyzetén ezért nem frissebb keletű és az eddigieknél is részletesebb kánonok bevezetésével kellene javítani, hanem éppen az egyházban néhol még uralkodó jogi szellem felülvizsgálatával. Nem az a baj, hogy az egyházi törvények túlságosan kemények, hanem inkább az, hogy túlságosan is törvények. A törvény viszont akkor sem irgalmas, ha enyhe. A jogrend mindig a külső cselekedetek alapján ítél, mert *a szívek zándékait nem lehet jogilag mérlegelni*. Az egyháznak azonban arról is tanúságot kell tennie, hogy Isten a vesékbe lát, és nem látszat szerint ítél. Az egyházban tehát a jog mellett a szeretet evangéliumi rendjének is érvényesülnie kell — ha a 2. Vatikáni zsinatot komolyan vesszük.

Hegyí Béla

MILYEN ÉLETKORBAN SZOLGÁLTASSUK KI A KERESZTSÉG SZENTSÉGÉT?

A „Teológia” ez évi 1. számában J. Galot nyomán már szóltunk a keresztség nélkül meghalt kisgyermek sorsáról. Ehhez a gondolatkörhöz kapcsolódunk, amikor az új keresztelési szertartás időszerepéről szólnunk.

Kérdésünk: fenntartsuk-e a régi gyakorlatot, amely szerint a kisgyermeket születése után „minél előbb” meg kell keresztelni? Ennek több érv is ellene szól. Az egyik: napjainkban sokkal kisebb a gyermekhalandóság, a halálveszély. A másik teológiai érv, nevezetesen, hogy bizonyosabbak vagyunk a kicsinyek lelki üdvössége felől. De a legfőbb a lelkipásztori ok. Sok esetben ugyanis nem látszik biztosítva a megkeresztelt gyermek további keresztény nevelése. A múltban is megtörtént, hogy a nem vallásos szülők hozták megkeresztelni gyermeküket. Akkoriban azon-

ban a társadalom még többé-kevésbé keresztény környezetet biztosított, így kevésbé kellett aggódni amiatt, hogy a gyermek később nem találkozik a vallással. Napjainkban a társadalom vallási formáló szerepére nem számíthatunk. Ez teszi indokoltá a megfontolást: megkereszteljük-e feltétel nélkül a nemhivók gyermekeit. — Protestáns körökben mintegy 20 évvel ezelőtt folyt éles vita ebben a kérdésben. *Karl Barth* a gyermek-keresztelés ellen, *Cullmann* pedig mellette szállt síkra.

A keresztség lényegénél fogva „közösségi” szentség. Maga az egyház akarja a gyermek üdvösségét, és ő pótolja a gyermek személyes hitét és akaratát, ő hisz helyette. Ebben nincs semmi sérelem a személyi jogai ellen, mivel az emberi személy eleve is közösségi életre hivatott. Elszigetelt állapotban

egyáltalán nem is tudna kibontakozni. A közösség nem „pótolni” akarja a gyermek hitét, hanem valóban gyermekként kezeli és ki akarja bontakoztatni. „Közösség”-en nem kizárólag a család értjük, de elsősorban azt. Amikor a család keresztelni hozza a gyermeket, kifejezi azt a szándékát, hogy a család keresztény közössége befogadja, és a család bevezeti az egyház közösségébe. Éppen ez a szempont irányította az egyházat, amikor a szülők óhajának eleget téve, rátért a gyermek-keresztelés gyakorlatára. *Elsősorban tehát a család maga képviseli a gyermek felé az egyház közösségét.*

Azok, akik elvileg helytelenítik a gyermek-keresztelést és meg akarják várni, amíg ő saját maga, érett ésszel dönthet üdvössége kérdésében, alapvetően tévednek: mert a gyermeket nem gyermekként, hanem „kis felnőttként” szemlélik.

Sokan azzal is érvelnek, hogy a kereszttség a „hit szentsége”. Ez igaz. A kérdést azonban így is fel lehetne vetni: a kereszttség álljon-e az egész lelki bontakozás kezdőpontjában, vagy a gyümölcse legyen? Az egyház ősidők óta az első nézőpont mellett döntött. *A mai pszichológia igazolja az egyház ősi gyakorlatát, amikor arra tanít, milyen jelentősége van a kora gyermekkori élménynek a személyiség későbbi alakulására. A teológia is igazolja a korai kereszttség értékét, amikor azt tanítja: a kereszttség szentsége eltörölhetetlen szentségi jegyet vés a lélekbe, a lelket Krisztusnak szenteli. Magától értetődik, hogy ennek a kezdetnek megfelelő környezet is kell, amelyben tovább fejlődik.* Úgy van ez is, mint az ember egyéb képességei, amiket magunkkal hozunk, de csak megfelelő nevelés és környezet mellett fejlődhetnek ki. A kisgyermek tehát a kegyelmi életet kapja, mint a testi életet, és ugyanúgy kell továbbfejlesztenie.

A régi felfogás csak a kereszttség negatív részét hangsúlyozta: nevezetesen az áteredő bűn eltörlését, — és ezzel háttérbe tette a pozitív részét: az új élet születését. A születésnek az életben, a fejlődésben kell folytatódnia. A gyermekek megkeresztelését elsősorban a kereszttségnek ez a pozitív nézőpontja indokolja. *Az örök életnek itt a földön kell elkezdődnie. A kereszttség lényegénél fogva nem a haldoklók szentsége, hanem a lelki kibontakozás kezdete.*

Mikor szolgáltatassuk ki tehát a kereszttséget a vallásukat gyakorló szülők gyermekeinek és mikor, milyen feltételek mellett a nem hívő családok kicsinyeinek? *Vallásos családok* esetében nincs értelme a kereszttséget sokáig halasztani teológiai szempontból. Vannak azonban bizonyos pedagógiai és pszichológiai megfontolások, amelyeket szem előtt kell tartanunk. A szertartásnak

sokkal jobban ki kell emelnie a szülők szerepét. *Ma elképzelhetetlen, hogy az édesanya, akihez a kisgyermek legszorosabban kapcsolódik, ne legyen ott a kereszttség alkalmával! A szülők számára gyermekük keresztelése egyidejűleg a házassági esküjük megújítását jelenti. Éppen ezért nem elég, hogy egyszerűen csak „jelen legyenek”, kellőképpen elő kell őket készíteni az eseményre.*

Mi a teendő nemhívő vagy nem vallásos szülők gyermekei esetében? Ez a lelkipásztor egyik legnehezebb lelkiismereti kérdése. Kísértést érezhet arra, hogy megtagadja a keresztelést. Viszont az ilyen megtagadás olykor végleg eltávolítaná az egyháztól a szülőket. Talán irányelvül szolgálhatna a francia Püspöki Kar 1966. évi lelkipásztori eligazítása. Eszerint a papoknak mindkét végtől óvakodniuk kell. Egyik a túlzott szigor, amely a gyermek keresztelését a szülők bizonyos hitéleti fokához kötné. Ezt a fokot azonban a gyakorlatban bajos volna pontosan meghatározni. Ezenkívül Krisztus szellemével is ellenkeznie, aki a füstölő mécesst nem oltja ki. A másik végtel a túlzott engedékenység, amely a kereszttséget mintegy „futószalagon” szolgáltatja ki, és megelégszik a szülők részéről azzal a sovány ígérettel, hogy majd elküldik a gyermeket hitoktatásra, vagy elsőáldozási oktatásra.

A francia Püspöki Kar a problémát igyekezett megoldani: Amikor a szülők bejelentik óhajukat, hogy gyermeküket megkereszteljék, a pap előbb a szülőket és kereszt-szülőket részesítse megfelelő tanításban. Ennek az a célja, hogy a szülők tisztában legyenek vele: mit jelent az egyházban a kereszttség szentsége, és milyen felelősség terheli ezzel kapcsolatban a szülőket. A szülők az ilyen dialógus után eldönthetik: kívánják-e gyermekük keresztelését, vagy sem.

Az 1969-ben kiadott új római keresztelési szertartás (Ordo baptismi parvulorum) teljesen a helyi Püspöki Karok lelkipásztori felelősségére bizza, hogy a szülők milyen előzetes oktatást tartassanak szükségesnek. E római rendelkezésben ezt olvassuk: „Megtörténik, hogy a szülők nincsenek kellőképpen felkészülve a kereszttségre, vagy pedig úgy kérik a gyermek keresztelését, hogy nincs szándékuk vallásosan nevelni, és a gyermek talán egészen hit nélkül nő majd fel. Nem elegendő ilyenkor, hogy csak a kereszttségi szertartásban kapjanak buzdítást és felelőnek hitükről. A helyi Püspöki Karok ezért kiadhatnak olyan lelkipásztori rendelkezéseket a plébános segítségére, amelyekben meghatározhatják a kereszttségi előkészítés időtartamát”. A Hittani Kongregáció 1970. évi döntése értelmében a kereszttség kiszolgálásának alapvető előfeltétele nem a szü-

lők vallásgyakorlata, hanem az a biztosíték, hogy a gyermek valóban keresztény nevelést kapjon. Ha ez a feltétel hiányzik, de a szülők mégis óhajtják a keresztelést, úgy azt későbbi időpontra kell halasztani, és addig a lelkipásztorok kapcsolatban kell maradni a szülőkkel.

Tagadhatatlan, hogy korunk egyik legnehezebb lelkipásztori problémájával állunk szemben. Ha megelégszünk a formális keresztiségekkel, növeljük a „látszat-kereszténységet”. Már pedig a keresztiség szentsége az „egyház testének építésére”, „lélekben

és igazságban” szolgáltható ki. A megoldás tehát: megtalálni a középútat a keresztiség megtagadása és gépies kiszolgáltatása között. A felelős lelkipásztoroknak kell megkeresniük a legjobb utat.

Az egyes lelkipásztorok, egymástól elszigetelten aligha oldhatják meg a kérdést megnyugtatóan. Egységes, közösségi magatartást kell tanúsítaniuk. Ilyen, az egész országra kiterjedő, egységes irányelveket várunk a magyar Püspöki Kartól is.

Waigand József

Három csoport az egyházban

A konzervatívok kérdezzék meg maguktól: vajon nem félelem húzódik-e meg az igazságért való aggodásuk mögött, amely gyorsan a másik elítélésére vezet és elszigetelődésben és „mindent jobban tudás”-ban végződik; vajon nem fenyegeti-e őket az a veszély, hogy magukat tartják az egyházban az egyedüli törvényes csoportnak, és ezért hiányzik belőlük a párbeszédre való készség. Azt is meg kellene kérdezniük, vajon nem állítanak-e túlzott követelményeket nekünk, püspököknek, amikor végérvényes szót várnak az egyházi tekintélytől a helyzet megítélésére. Az ilyen szó ugyanis csak az egyház minden tagjának állandó beszélgetéséből sarjadhat, és mindenkitől megkívánja az igazság becsületes keresését.

Az előre sietők pedig komolyan vizsgálják meg: vajon nem hiányzik-e belőlük a szükséges hűség a hagyomány iránt, amikor a korszellemhez alkalmazzák a hitet és ezáltal elsimítják a hit „botrányát”. Mi is volna akkor az, ami különleges a keresztény hitben, az emberről és a világról való többi felfogással szemben? Meg kell vizsgálniuk, nem olyan magatartás húzódik-e meg az önkényes megfogalmazás mögött, amely nem veszi eléggé figyelembe az egyetemes egyház javát, és ezért jogtalanul hivatkozik a Szentlélekre.

A bizonytalanok és a keresők nagy csoportja pedig tegye fel magának a kérdést: nem túlságosan kishitűen ítélik-e meg az egyház és a maguk helyzetét? Isten Lelke vajon nem nyithat-e új utakat a becsületes keresés közben, amelyek kivezetnek a megrögzött álláspontokból? Meggyőződésem, hogy azok is, akik nem „csontosodtak meg” ezekben a vitákban, türelmükkel és hűségükkel fontos szolgálatot tesznek az egyház megújulásának.

Wilhelm Kempf limburgi püspök

A távolállók

— Sokaknak nincs pozitív kapcsolatuk az egyházzal, de mégis keresik az élet értelmét. Távolállásuk nem csupán a gyakorlat hiánya, hanem a gyakorlati közömbösségtől egészen a nyíltan megvallott ateizmusig terjed. Ezen távolállás egyik lényeges vonása, hogy hiányzik számukra a hit és a szeretet tanúságtételének tényleges meg tapasztalása.

— Amikor a keresztények a távolálló testvérekkel találkoznak, arra kell gondolniuk, hogy Krisztus evangéliuma nem idegen, nem valami külsődleges dolog, hanem olyan valóság, amit az Isten kegyelméből lelkük mélyén már megtapasztaltak; mert az Isten egyetemes üdvözítő akarata Krisztus kegyelmét minden embernek följánlotta anélkül, hogy arról akár kifejezett ismeretük lenne.

— A távolállók sokféleképpen azonosulhatnak magával a világgal, sőt olykor ellentétben állhatnak az egyházzal is. Mivel azonban a világ üdvössége csak úgy valósulhat meg, ha kapcsolatba lép a kegyelmi renddel, változatlanul fönnáll az egyháznak a világ megszentelésére szóló megbízatása.

— A keresztények tanúságtévé élete, a hit és élet egysége szükséges előfeltétel, de nem hiányozhat a megnyerő, segítő szó sem. A keresztény embernek személyes döntéssel kell az egyházzal kapcsolódnia és nem csupán hagyományból.

— Nem lehet elválasztani az emberek szolgálatát attól a szándéktól, hogy az Istenhez is elvezessük őket, mert Isten az üdvössége és beteljesedése minden embernek.

„Kontakt”-ból

SZENT TAMÁS A MAI EGYHÁZBAN

Néhány évtizeddel ezelőtt Aquinói szent Tamás gondolatrendszere — vagy inkább annak „iskolás” változata, a neotomizmus — egyet jelentett az egyház „ideológiájával”. Kisebb-nagyobb eltérések voltak ugyan egyes országok, egyetemek, előadók módszerében, nézőpontjában, de gyakorlatilag egészen a zsinatig a „tomizmus” volt a katolikus egyház gondolkodásának „egyenruhája”. Szinte bárhol, bármilyen dogmatikus vagy „keresztény filozófiai” kézikönyvet felütött az ember, szent Tamás elveivel, rendszerének felelevenítésével találkozott. „Katolikus” és „tomizmus” szinte egymást fedő fogalmak voltak hívők és nemhívők számára egyaránt.

Ez a helyzet gyökeresen — és valószínűleg egyszer s mindenkorra — megszűnt a zsinattal. Igaz ugyan, néhány szerző még az ülések idején is hirdette, hogy a tomizmus — legalábbis modernizált változata — „philosophia perennis”, örök bölcsélet ma is (vö.: Jerzy Kalinowski — Stefan Swieżawski: *La philosophie à l'heure du concile*, Paris 1965). Egyre inkább tudatosult azonban, hogy valami visszavonhatatlanul elmúlt az egyházban, nevezetesen a hit egyoldalúan fogalmi, „esszencialista” megközelítése, melyet a neoscholastika utolsó percig még képviselt.

A változás persze csak látszólag ment végbe váratlanul. A liturgikus, biblikus, patrisztikus megújulás, vagy a personalista, fenomenológiai és transzcendentista hatás már jóval a zsinat előtt fokozatosan utat tört. Így állt elő — külső szemlélő előtt indokolatlanul, valójában ugyanis törvényszerűen — az egyház új szellemisége melyet „zsinati szellemiségnek” nevezünk: a modern korról dialógust kereső, pluralista, gyakorlatibb beállítottságú teológia és egyháziság.

És amint az nagy változások után történni szokott, nagy csend támadt hirtelenében a tomizmus körül, sokan ledöntött bálványának tekintették az előző századok „Angyali doktorát”. Úgy tűnt, a zsinat utáni egyházban már nincs semmi helye szent Tamás szellemi

hagyatékának, mindenestől idejémtúlta, múzeális emlék csupán. A Summával együtt a rendszerezési készség, a kérdések filozófiai szintű tárgyalása is számos új kísérletben lomtárba került.

Ilyen előzmények után ült össze Rómában, Nápolyban ez év áprilisában a *Nemzetközi Szent Tamás Kongresszus*, a nagy egyháztanító halálának hétévszázados évfordulóján. Egyesek a tomizmus látványos újraéledését, diadalmenetét várták a kongresszustól. Mások végső bukását, elhalását. A centenárium egyik várakozást sem igazolta. A résztvevők meggyőződhetnek arról, hogy a tomizmus legelfogultabb hívei sem tartják már egyetlen lehetséges megoldásnak e rendszert, ez a szerepköre tehát valóban végérvényesen lezárult. De világosan láthatták azt is, hogy szent Tamás életműve és még inkább szándéka és törekvése mai problémáink között is sok tekintetben modell, a továbblépés alapja lehet.

Ez azt is jelenti, hogy aligha térhet már vissza a tomizmus egyeduralma, de megindult helyes értékelése és a ma folyó dialógusba, szintézisbe való bevétele. Efelé mutat az is, hogy a kongresszus számos előadása és a kérdés mai irodalma a szembesítést, szent Tamás és az egyház mai kérdésfelvetésének egymás mellé állítását tűzte és tűzi ki célul. Az emlékünnepek mottóját a küldöttek előtt megjelenő *VI. Pál pápa* így foglalta össze: „Nemcsak idéznünk kell szent Tamást, hanem korunknak megfelelően tovább kell fejlesztenünk”.

Ennek a gondolatnak nyomán indulhatunk el, ha a tomizmus mai „helyét” keressük egyházunkban. Ha arra a kérdésre keresünk feleletet, miben példamutató elsősorban a szent-tamási gondolatépitmény, azt kell mondanunk, paradox módon éppen abban, amiben ma már nem tudunk vele azonosulni: az *arisztotelészi filozófia* alkalmazásában. Igen, a tomizmus „visszavonulásának” fő oka éppen az arisztotelészi eredet, melyet ma természettudományosan vagy a filozófia és teológia vonalán sem tudunk ma-

gunkévá tenni. — Gondoljunk például arra, hogy az „átlényegülés” atomfizikailag megragadhatatlan, az anyag merev „szubsztancia” helyett alakuló valóság. De a változhatatlan, örök „lényegeket” is a képzeletvilág birodalmába tartoznak ma már. Szent Tamásnak tehát „legarisztotelészbib” gondolatai inogtak meg. — Ennek ellenére mégis abban kell látnunk szent Tamás legfőbb érdemét, hogy (az arisztotelészi gondolattal) szintézist alkotott, *kora szintézisét*. Műve ebben lett példa minden kor egyháza számára.

Még imponálóbb ez a szintézis, ha arra gondolunk, hogy ez a sokat emlegetett „arisztotelizmus” igazában nem jelentette azt az Aquinói esetében, hogy egyszerűen „megkeresztelte” az ókori bölcselőt. Mint Fernand van Steenberghen kimutatja (Thomas d'Aquin devant la crise du XIIIe siècle, Kongresszusi Akta 39. o.) a Doctor communis kora gondolkodásának minden lehetséges elemét beépítette szintézisébe. Így ismeretelméletében ugyan Arisztotelész mellett dönt, szent Ágostonnal, Avicennával és Averroeszszel szemben, de például metafizikájában szinte több az új platonista, mint az arisztotelészi hatás (participáció-elmélet), emberképe pedig eredeti. Inkább terminológiája, problémalátása, néhány szerkezeti eleme származik a „Filozófustól”.

Éppen ebben a nyitott szintézis-alkotásban példája nemcsak a teológiának, hanem a mai egyháznak is, amelyben a pluralizmus egyre inkább erősödik. Tamás műve a kereszténységnek a kor szellemével való termékeny találkozása. Aki örökségét magáénak érzi, annak első helyen ezt a vonást kell eltanulnia a XIII. századi egyháztanítótól.

Hangsúlyt helyeznénk itt szent Tamásnak nemcsak „korhűségére”, szintézis-vágyára és ezek követésére, hanem *tudományosságára* is. Nem igaz, hogy a mai hívőnek nem lenne igénye a hit gondolatébresztő, tudományos mélységű bemutatására és hogy az egyház életéből ki kellene iktatni minden filozófiai törekvést. Az irodalom, a színház, a mozi, vagy a tévé, sőt még egy-egy sanzon is vet fel olykor filozófiai problémákat. Pasztorációs követelmény tehát az eszmék elmélyült, értelmes közvetítése. Persze nem skolasztikus „szakzargonban”, hanem a környezetünkben felvetődő problémák körében és mai nyelven. Ez lehetne — még tartalmi vonatkozások előtt — a tamási rendszer másik mai mondanivalója.

Csupán módszerben követhetnénk szent Tamást? — kérdezhetnénk ezek után. Korántsem. Számos meglátása, következtetése jelen van a mai *keresztény gondolkodásban*.

Ismeretelméleti realizmusa az idealista, szubjektivistá behatásoknak ma is a legjobb ellenszere. A „lét analógiája” az evolúciós szemlélet egyik előzménye. A dialektika kezdetei is megvannak nála. Bármilyen statikus is anyagfogalma, nem jut el szélsőséges testlélek dualizmusig (mint a nevében fellépő tomizmus). Védi az ember „szubsztanciális egységét, tehát a személyiség-eszmény egyik előfutára. (Ezekről ír M. Federico Sciacca: S. Tommaso oggi c. tanulmányában, Akta, 69 skk). Isten felfoghatatlanságáról adott tanítása a rahneri transzcendentális iskolában bontakozik tovább (Akta, 101. kk).

Az elméleti értékelésen túl a továbbiakban keressük, hogy miként hat tovább a szenttamási gondolat *mai egyházképünk* megélésében.

Érdekes összefüggésre villant rá Camillo Ruini a Studi tomistici 2. kötetében (261. skk). A *természet és a kegyelem* viszonyában szent Tamás a konvergenciát, az egységet vallja (csak egy, természetfölötti célnak van) és az hozzá közel hozzáfér a modern, úgynevezett politikai teológiát (Metz), mely a tamási műhöz hasonlóan szintézisre törekszik. Az egyházra vonatkoztatva ez az egység azt jelenti, nem szabad különválasztanunk a világot és az egyházat úgy, hogy utóbbi a nem-világ. Az egyház a végidő jele, de nem a „természetes” körén kívül, hanem abban él.

Egész mai egyházképünknek, a zsinat utáni szellemiségnek összefoglalása lehet tehát az ismert szenttamási elv: a kegyelem nem rontja le, hanem feltételezi a természetet. Metz megfogalmazásában: a világ autonómiája nem mond ellent a transzcendenciának, hanem annak feltétele. Az igazán emberi, a *szabadság kibontakoztatása* nincs ellentétben az istenivel, hiszen ha Isten az ember végső célja, akkor ez a cél minden emberi önmegvalósítást magában foglal (Christliche Anthropozentrik, München 1972). Az egyházon belül növekvő pluralizmus és az egyháznak a társadalomért vállalt elkötelezettsége egyaránt ebből a reális felismerésből táplálkozhat.

A zsinat egészszéne világ felé fordulásának alapján Sciacca szent Tamás úgynevezett *laicitás-fogalmában* keresi (i. m. 70. o.). A természetes („laikus”) értelem és a hit különválasztása lehetővé teszi, hogy megadjunk a természettudománynak és az evilági kutatásnak az autonómiát. És bár a kifejezés csak közvetve érinti az egyházon belüli „laikust”, a világi hívőt, helyzetét a laicitás-eszmény világítja meg. A világi hívőnek (és a papnak is) joga az egyházban, hogy szak tudását, hozzáértését kamatoztassa, hogy a világot képviselje az egyházban, de — a

természetfölötti és a természetes egymáshoz simulásának elve alapján — az egyházat is képviselje a világban. Az is igaz ugyan, hogy a nagy egyházdoktor merevebb egyházkép alapján írta le a papok és hívők viszonyát, mégis beszél *kölcsönös szolgálatról* (subministratio ad invicem) és az egyházon belüli adományok sokféleségéről.

Minden teocentrizmusa ellenére — vagy talán éppen amiatt — benne van az Aquinói életművében az *antropológia* is. Ma, amikor átfogó módszerre nőtt a teológiában, hogy még az istenhitet is az ember oldaláról közelítjük, gazdag lelőhely a tamási emberkép. Norbert A. Luyten így foglalja össze (Akta, 348. o.): az ember a kozmosz szíve, összefoglalása (mikrokozmosz), de nyitott a transzcendens felé is. Teilhard meglátásának csírája ez a gondolat. Az egyház életében ez akkor realizálódik, ha a hívő egészen benne él kora gazdasági-társadalmi-kulturális, testi-szellemi összefüggéseiben, minden képességét kibontakoztatja és „integrálja”, az „egészebe” belefoglalja, hogy igazán keresztény lehessen.

Az antropológiai alapállás legfőképpen az erkölcsi cselekvésben kamatozódik. Szent Tamás a maga száraz, jogászianak ható etikájában is állítja az ember *önmegvalósításának személyes szerkezetét* (Karol Wojtyła bíboros, i. m. 379. o.), a lelkiismereti szabadságot (Jean-Marie Aubert, 199. skk). A csak tárgyi szempontokra ügyelő kazuisztika nem, de a zsinat utáni „felnőtt kereszténységet” feltételező gyóntatási gyakorlat nagyon is hasznosítja ezt az elvet, az

egyéni lelkiismeret teljesebb figyelembevételét.

„Mai” vonás szent Tamás egyház-képében a *krisztológia* és *pneumatológia* (Krisztus és a Szentlélek szerepének) egysége is (Yves Congar: *Le Saint Esprit dans la théologie thomiste de l'agir morale*, Akta, 175. skk). Congar annak ellenére állítja ezt, hogy a tomizmus iskolás változatában egyoldalúan a krisztológiai, sőt juridikus szempont került előtérbe. Az egyház az a Krisztus-test, melyet a Szentlélek éltet, — mondja az Aquinói. Congar szerint ebben az intézmény és a karizma egysége fejeződik ki. A Lélekek pedig a „szabadság lelke”, így az *erkölcsi cselekvés* elve is számunkra. Ha tehát az imént azt mondtuk, az egyház feltételezi az „emberit”, most hozzá kell tennünk, hogy az egyház élete „felemelt antropológia”, az emberi élet belsőleg gazdaggá tett változata. Minden megújulásunk feltétele annak a Léleknek befogadása, aki „elvezet bennünket az igazságra”.

Ha tehát válaszolni szeretnénk arra a kérdésre, *hogyan van jelen szent Tamás mai egyházunkban*, összefoglalóan azt mondhatjuk: annak a Léleknek az erejéből, akit maga is sóvárgott és befogadott. Nem válaszolt, mert nem is válaszolhatott olyan kérdésekre, melyeket korunk felvet, a mikrobiológiától a szociológiáig, de számos megsejtését, következtetését örökségként visszük tovább, főként pedig magunkévá tesszük igazságvággyát és *legfőbb törekvés*ét, hogy Krisztus egyháza éljen és szellemileg is hatékony legyen.

Cs. I.

KÜLDETÉSEM VAN AZ EGYHÁZBAN

Nagy veszteség érte nemcsak az osztrák, hanem az egész világ kereszténységét, amikor Otto Mauer 1973. október harmadikán váratlanul elhunyt. Temetésén König érsek így búcsúztatta: „Míg közöttünk élt, nem értékeltük eléggé!”

Nagy egyéniségét szavaiból és néhány jelentős írásából szeretnénk felvillantani, főként azokból, amelyeket élete utolsó idejében az egyházért tett.

Lelke belső gazdagságát, széles hatáskörében nemcsak mint pap, hanem mint az emberek igazi barátja tette nélkülözhetlenné. Az osztrák hegyek szülőtte (Brunn, 1907) a bécsi teológiára került, hogy sok megpróbáltatás ellenére is mindvégig „Bécs papja” maradjon.

Kezdetől fogva hivatását, papi küldetését

abban látta, hogy a XX. század halálfélelmében szorongatott emberét megvigasztalja. Már mint fiatal pap a „Feltámadotról” írt könyvében azt a keresztény optimizmust hirdette, hogy Jézussal mindnyájan feltámadunk! — Ez az életmóttó sokféle változatban és fordulatban tér vissza, főleg élete utolsó szakaszában: „Minden ember számára meg akarjuk értetni, mit jelent a halál Jézussal.” Elmélkedésekben, prédikációkban, teológiai előadásokban az emberi élet értékéből indult ki, hogy mindenkinek elfogadhatóvá tegye: „Túléljük ezt a véges világot!” —

Felvetődik a kérdés, *honnán tudott annyit és olyan mélyen beszélni az életről?* — Sok őszinte barátja volt, sokan jöttek hozzá tanácsért, — mindig felvilágosult, disz-

krét és együttérző volt válaszaiban és a leg-
elvonatb munkája közben sem hagyta el a
tömegekkel, a híveket fenntartott kapcso-
latát. 1954 óta egészen haláláig a bécsi
Stephanskirche szónoka volt. — Meggyőző-
dése volt, hogy a *mai ember életét a művés-
zet oldaláról* lehet igazi mélységben meg-
közelíteni. Mindig szerette a színeket és for-
mákat, szerette a művészetben és az élet-
ben a rendszert és rendezettséget, — ezért
volt igazi organizátor, aki soha nem a sab-
lon szerint, hanem művészi inspirációval és
nagy tapintattal találta meg az aktuális
teendőket.

Mauer sajátos *teológus-egzisztencia* volt.
Számára a *teológia* nem volt más — és ezt
már a háborús évektől kezdve így vallotta
—, mint az *élő egyház hitbéli tudatának ál-
landó konfrontációja* — küzdelmes találko-
zása — az emberi élet egyetemes kérdéseivel.
Ezekre a kérdésekre a választ mindig a
Szentírásban kereste, ahol az *egyház a meg-
dicsőült Krisztus közösségét* jelentette szá-
mára. Ezt az egyházat tettekkel szolgálta:
a harmincas években a Theologie der Zeit
szerkesztője volt, a háború előtt és alatt ál-
landó megfigyeltetés mellett is biztosította a
kor vezető teológusainak, hogy mindig sza-
badon vitathassák meg nézeteiket. A *vitave-
zetésnek tapintatos, bölcs mestere* lett és ez-
zel a módszerével készítette elő a háború
utáni években a bécsi teológusok kutatási
szabadságát, nyitott és elfogulatlan szelle-
mét, ami a zsinaton és ma is annyira jel-
lemző rájuk. Mauer nem a „kegyes” teoló-
gus, sohasem tudta és nem is akarta tétle-
nül nézni a fájdalom, a halál, a gyengeség
és a bűn uralmát, — és *nem tudta elviselni*
a szabadságot gátló korlátoltságot sem. —
A háború alatt, életveszély ellenére Bécs,
Graz és Breslau hívei egyaránt hallhatták
rendíthetetlen keresztény tanítását. Beszédei
mindig olyan elemi erővel hatottak, hogy a
fiatalok és idősek, hívők és nemhívők egy-
aránt hatása alá kerültek.

Az *egyház volt élő forrása és tápláléka*
hitének és erejének, de a megkövesedett for-
mákat, a mozgás akadályait gátlás nélkül
lehántotta róla. Sorsa eggyé forrt az egy-
ház sorsával, mindig hű volt hozzá, védel-
mezte, amikor támadták. Háború után biz-
tos ítélete és döntőképessége formát és ka-
raktert adott a Katolikus Akciónak és a bé-
csi érsek mellett felelős vezetője lett minden
katolikus megmozdulásnak. Már a zsinat
előtt évtizedekkel megtalálta azt a hangot,
amivel az *egyház mai létbiztosítására, az*
evangélium hirdetésére mozgósított, hogy
idejében felkészítse a *világ szolgálatára*.
Ezért idejében síkra szállt a *laikusok jogai-
ért az egyházban, erősítette az emancipá-
ciós törekvéseket*. Elgondolható, hogy ezzel

a jövőbelátással nem mindenki előtt vált
egyaránt kedvesé, főleg a merev felfogá-
súak értetlenségükben ellenezték törekvéseit.

A legutóbbi években különösen fontos
szolgálatot tett *ökumenikus törekvéseknek*.
Nagy része volt a „Pro Oriente” alapításá-
ban és fenntartásában. Ez a szervezet adott
találkozási helyet az orthodox egyházaknak;
a semleges Bécsben folytatni akarta azt a pár-
beszédet, amely az V. században, a Kalke-
doni zsinaton megszakadt. Életének legna-
gyobb öröme volt, amikor Pál pápa elvál-
tatta a Pro Oriente vezetését. Közvetlenül
halála előtt az ő vitavezetésével volt Bécs-
ben a keleti egyházak és a katolikus teoló-
gusok közötti második, nem hivatalos ta-
nácskozás. Ez szinte élete fénypontja lett.
König érsek mondotta a misét, a bagdadi
orthodox érsek prédikált és Mauer olvasta
az evangéliumot.

Mauernek nem voltak illúziói az *intézmé-
nyes egyház helyzetével* kapcsolatban, na-
gyon reálisan látta a fájó különbségeket is
az intézményes egyház és az Isten népe kö-
zött. Tovább fejlesztette a zsinati megújulás
minden irányát, a püspöki konferenciák
ügyét az utolsó napig segítette.

Jellegzetes vonása volt az *állandó küzde-
lem és kísérlet a társadalom, a kultúra és a*
kereszténység új igazi találkozására. A há-
borús időkben, amikor az osztrák keresztény-
ség szembeállt az embertelenség minden
módjával, ebben az ellenállásban nagy sze-
repe volt Mauernek, mint embernek is. Az
akkor szerzett kapcsolatait tovább is fennt-
tartotta és mivel olyan jelentősnek tartotta
a művészetek hatását a humanizmusra, ba-
rátai segítségével megalapította a szent Ist-
ván-dóm melletti galériát — Galerie nächst
St. Stephan.

Mindezek felett Otto Mauer egyéniségét,
emberi küzdelmeit *mélyseges hite* határozta
meg. Jól tudta, hogy a hit nem befejezett
dolog, hanem állandó küzdelem az Isten és
ember helyes kapcsolatának a fenntartásá-
ra. Utolsó beszélgetésében hangoztatta: „A
hívő nem állhat reménytelenül a sír mel-
lett! A hit teszi lehetővé azt a reményt,
hogy az emberi kapcsolatok, — amelyek
annyi ajándékot adtak egymásnak, és ami-
ben annyira adósok is maradunk — a halál-
lal nem érhetnek véget, — lesz még talál-
kozás!”

„Status Ecclesiae”

Otto Mauer tevékeny egyénisége nem
nézhetett tehetetlenül az egyház zsinat után
alakuló helyzetét. Mint a „Wort und Wahr-
heit” főszerkesztője, körkérdéseket intézett
kétszáz különböző felfogású személyhez, akik
az egyházi, társadalmi vagy politikai élet-

ben komolyabb szerepet visznek, hogy küldetésük tudatában kifejezzék meglátásukat és megoldási javaslatokat adjanak. Két átfogó, jól megfogalmazott kérdést tett közzé:

Hogyan ítéli meg Ön a római katolikus egyház mai helyzetét?

Mit kellene tenni ebben az adott helyzetben?

A válaszokat segítségül és tájékozódásul szánta az egyház vezetőinek. A 240 oldalas tematikus szám (1972. március-április) bevezetőjében ezt írta:

Az így feladott kérdéseknek *kettős kockázatuk* van: a megkérdoztetek kiválasztása könnyen valami *ideológiai manipulációt* sejtet a háttérben vagy pedig a mű antológia jellegűvé válik. — A másik veszély, hogy a kérdés felállítására már egy irányban *rögzíteti* is az *eredményt*. A válaszok pluralizmusa okot szolgáltathat bizonyos szellemi zűrzavarra, amit viszont egyháziak defetizmusa (megvetése) vagy érdektelensége követhet. Egyidejűleg a kérdések tudatosulása miatt kiéleződnek a világszemléleti és társadalmi polarizációk, pártoskodások keletkezhetnek, a felfűtött érzelmek elmélyítik a konfliktusokat. Végül is az ilyen közvéleménykutatások az egyház belső helyzetéről, elősegítetik a gettószerű magatartást, s ezzel eltérlik a figyelmet a külső veszélyekről, elfeledtetik az egyház igazi célját, küldetését, amely nem merülhet ki pusztán saját önmegvalósításában.

A *diagnózis*, az egyházi krízis feltárása és megvitatása nem csupán első és elengedhetetlen *feltétele a kritikai szituáció megoldhatóságának*, hanem mindenekelőtt *megőrzi* az egyházat attól a veszélyes kísértéstől, hogy áldozatul essék öngazolásának és öntetszégésének — teológiai nyelven szólva — *képtelen legyen a bűnbánatra*. — A múlt egyoldalúan és apologetikusan beállított teológiája úgy gondolta, hogy szüksége van az egyháztörténet nagyszerűségére, amire valami istenbizonyításfélélt, vagy jézusi eredetének és küldetésének megerősítését lehet alapozni, és ezért megkísérelték történeti botrányait lefokozni, elbagatellizálni, megszépíteni vagy elhallgatni. *Ezen felfogás mögött* nem csupán a hierarchia vezetéstörténetének az érdeke állott, hanem egyfajta *dogmatikus-idealista ekkleziológia* is.

Még ennél is veszélyesebb volt az egyháznak és az egyház történetének *triumfalista szemlélete*, amelyre először a 2. Vatikáni zsinat ébresztette tudatára a világegyházat. Mindez alapvetőleg „Krisztus keresztjének kiüresítéséhez” vezetett (vö. 1Kor 1,17)

és hasonlított az Ige megtestesülését elutasító gnoszticizmushoz, monofizita ekkleziológia formájában. Azon keresztény reménynek az alapja, hogy az egyházat a pokol kapui sem fogják legyőzni (vö. Mt 16,18) — még önpusztítása és önfeloszlása esetében sem — nem a dogmatikai idealizmus, vagy a történeti céloptimizmus vágyálmán nyugszik, — hanem kizárólag és egyedül Krisztus ígéletén. Ez a jövőre vonatkozó reményünk, amely nem csak az Isten hűségébe vetett bizalom jellegét ölti magára (1Kor 1,9), hanem a metanoiát, jelen állapotunk megváltoztatását is magába foglalja. Egyes történeti helyzetekben a kereszténynek és az egyháznak még a „*spes contra spem*” lelkületére is vállalkoznia kell. (O. M.)

Ki hogyan látja?

A feladott kérdésekre érkezett figyelemreméltó válaszokból emelünk ki néhány gondolatot:

Karl Otmar Frh. von Aretin történettudós, darmstadti professzor *korszakváltózsáról* ír. Az egyháznak a francia forradalom után a nemzeti egyházak felett szerzett *győzelmi korszakát XXIII. János pápa* zsinati megnyitói beszédében *lezárta*. Eddig az egyházi „*ál-lamforma*” két tényezőn alapult. A *pápai abszolútizmuson*, — ami a csalhatatlanság eszméjében csúcsozott ki, — és a *skolasztikus teológia* uralmán, ami minden más elgondolást kizárított. Luther elítélésével az egyház szegényebb lett, hasonlóan a sorozatos elítélésekkel elvesztette belső színét és változatosságát. János pápa azt akarta, hogy az egyház *térjen vissza apostoli küldetéséhez* és árássa el a világot az evangéliummal. — Egy idő után azonban a vezetés ismét a *tudományos teológia* kezébe került, hatására a *kúria ellentámadásba* ment át. Azokkal az elvileg zavaros megoldási kísérletekkel, amelyek Hollandiából kiindulva minden országot megráztak, — igen sok püspök a pápával együtt gettóba menekült és nem vették észre, hogy ez a gettó ma már nem létezhet. Következmenyként az *egyház helyzetét* ma egy *szakadék* és a *struktúrák harca* jellemzi, mert a pápaság és a papság valódi helyzetét sem a zsinaton, sem utána nem tárgyalták meg. Pál pápa — a társadalmi felelősséget hangsúlyozó haladó megnyilvánulásai után — ezekben a kérdésekben *bénelttá vált*. A merev külső formák elrekeszlik a hithezjutást. Ezért ma sok rajongó-anarchikus alkatú keresztény olyan hitformát próbál kialakítani, amely a korai reformációhoz hasonló. Az egyház azonban ezt az anarchikus irányt nem követheti, de belső problémáit sürgősen meg kell

oldania, mert csak ezután képes találkozni igazán a modern világ életével. A kormányzásnak jelenlegi stílusa, — hogy a „pápa felelős mindenért”, és az anonim tanácsadók háttérbe húzódnak, — nemcsak tartahatatlán, nemcsak a pápaság tekintélyét teszi tönkre, de összetörte Pál pápát is. — Csak új, széleskörű és felelős hivatalok tudnának rendet teremteni!

Alexander Dordett, finn származású egyházjogász, a bécsi egyetem teológiai fakultásán az egyházjog professzora így ír: Nem vagyok klisészerűen pesszimista vagy optimista, — *reálisan* úgy látom, hogy *vannak reménykeltő tények* a 2. Vatikánum után. Különösen pozitíven értékelem azt az *ekkleziológiai törekvést*, amely minden áron strukturális változtatást akar. Elgondolkoztatók az utóbbi évek divatos megjegyzései, hogy kár volt zsinatot tartani, úgysem történt semmi. Ez a rövidlátó, hamis illúzió a *zsinat féltre magyarázásához vezetett*. A zsinat nem a régi teológiai viták újraélesztésére létesült, hanem a fejlődés viharos erejű kirobbanása volt. Párbeszédés alapon kezdtek, amihez versengés csatlakozott és végül is szélső modernizmusában és provokációkban akarták egymást túlszárnyalni. A gyakorlat viszont a strukturális változások felé tolódott. A *kivülről* azonban alig érdekli az egyház szerkezetét, az *életkérdésekre* vár irányító választ. Minden *liturgikus megújulás ellenére* pedig tovább csökken a *belső dőhítet*, eltűnnek a papi és a szerzetesi hivatások és általában jellemző az önlegyőzés és az áldozatkészség hiánya. — Ezért, mint egyházjogász megengedhetem magamnak, hogy kimondjam: „Az üdvösség nemcsak a jobból származik!” — sem annak lazításából, szűkítéséből, vagy szankciók megváltoztatásából. — Érdekes tünet még számomra, hogy szívesebben magyaráztunk meg egy főbenjáró kérdést nemkatolikusokkal, mintsem hogy a mi sorainkból szólóknak felelősséggel hozzá. Az *egyházi tanítóhivatal* jobban megfelelne feladatának, ha pozitíven és bizonytalanlankodás nélkül csak azt adná elő, ami a hit lényegéhez tartozik. Ez megóvná a túl óvatos „lavírozástól”, ami a „régifelfogásúak” kedvéért történik. Az őszinteség és áttetszőség (transzparencia) szellemében kellene azon új csoportok felé is fordulni, amelyek most „mémik össze erejüket” az egyházban. — Jó lenne figyelni a *divatos szólamokra* is, mint közbeszólás joga, közösségi munka, hatalomellenőrzés stb. mert az egyházban jelentésváltozást nyernek.

Norbert Greinacher, a tübingeni egyetem pasztorálteológiai professzora hangsúlyozza, hogy az újkori *emancipációs mozgalmak* a felvilágosodástól a marxizmusig az *egyház-*

tól távol bontakoztak ki, mert az egyház hivatalos szervei igyekeztek távoltartani tagjaikat. Ez a korszak XII. Pius halálával véget ért. A 2. Vatikánum még csak első tétova kísérletnek tekinthető a problémák-feszültségek kritikai megvitatására és igazi megoldására a modern társadalom számára, szent Pál elve szerint: „Mindent vizsgáljatok meg, ami jó, tartsátok meg!” (1Tessz 5,21). — Az egyház a lemaradások behozásának igénye, a szociális változtatások ténye miatt „*azonosságai krízisbe*” jutott: nem tudja, ki ő, nem tudja, mi az övé, mi tartozik hozzá, mi nem. Ezen tisztázatlanságok miatt elmélyülnek a konfliktusok és polarizálódnak. De mindez nem tragikus, mert az *emberi életfeltételekhez hozzátartoznak: az ifjúság, az érés, teljessévválás folyamatai*. Ha rátalálunk felnőtt-voltunk azonosságára, felszabadulunk. De ha elnyomjuk őket — az egyházban is éppúgy, mint egy fiatal egyénnél, — *neurózishoz* vezetnek. A mai egyházban fellelhető bizonytalanság, aggodás, szorongás, külső formákhoz való merev kötődés már ilyen „*kollektív neurózisra*” utalnak. — Minden *krízis levezetéséhez egészséges irányítás* szükséges. A konfliktusokat nyíltan fel kell tárni. XXIII. János pápa hittel és bátran szembenézett a problémákkal és gyakran már ösztönösen is megtalálta a helyes utat. Utána Pál pápa, akinek törekvései nagyrabecsülést érdemelnek, de vezetési feladatának szörnyű súlya alatt majdnem özszeroppan, sokszor vonakodik, habozik cselekedni. A háttérben a római kúria mindent megpróbál, hogy a „*zsinati tavaszt*” meg nem történté tegye. Mindebből a következő, *hogy ha a vezetés csődöt mond, a bázisra hárul a felelősség: a nemzeti, az egyházmegyei szinodusra, az egyházközösségekre*. Csak a bázis reformjában győzhető le a legfőbb egyházi vezetés krízise.

Friedrich Heer bécsi történész, a Burgtheater fődramaturgja úgy látja, hogy a római katolikus egyház az első századokhoz hasonlóan olyan különböző elemekből tevődik össze, amelyek részben „*logikailag*” kizárják egymást, de az *életben mégis megférnek egymás mellett*. — Itt van először is a *pápa köré csoportosult „óriás-szekta”*, amely régebben még a „*keserű terror*” eszközeivel élt, ma inkább az „*édes terror*” módjában, sokszor mágikusan értelmezhető üdvösségi formulákra kötelez. Ezt a „*nagy szektát*” társadalmilag és politikailag sok millió tagja tartja fenn, akik ennek az „*üdvapparátusnak*” talán csak egy kis részét fogadják el. — Még több azon segítők száma, akik ugyan a Krédóból nem sokat hisznek, de társadalmi-politikai okok miatt fontosnak tartják, hogy gyermekeiket megkereszteljék, egyházilag házasodjanak és temetkezzenek.

Ezekhez csatlakoznak Európában azok is, akik az egyházat a kultúra, a rend és a társadalom törvényes támaszának tekintik, bár magukat ateistáknak vallják, mint Charles Maurres: „Ateista vagyok, de katolikus!” — Fellelhetők az egyházban a régi századokhoz hasonlóan olyan jámbor vagy intellektuális egyének és közösségek is, akik lélekben a „nagy szektától” nagyon eltérően gondolkodnak. Mások Istent és Jézust csak a „saját lelkiismeretük” szerint akarják megtapasztalni. Ez a csoport már Erazmus óta magára vonta az egyház figyelmét.

Mindezek az elemek nemcsak a múlté, ezek fogják a harmadik évezred egyházát is alkotni. Elviselik egymást, vitatkoznak egymással. — Nagyon sokat jelentene azonban, ha az egyház életében és gyakorlatában fokozottabb emberiséget valósítanának meg, jobban együttműködnének a nemkeresztényekkel, a háború, a fajszelelet elleni küzdelemben és elfogadnák, hogy az „egyházon belül” másként gondolkodó és másként hívó emberek is élnek. Így jobban megfelelnek az evangélium szellemének: Atyám házában sok lakóhely van, — valamint az elsőtől a húszadik századig megélt egyház valóságának is.

Joachim Illies, a giesseni egyetem állattan és környezettan professzora úgy véli, hogy az egyház történetének legsúlyosabb korszakát éli, mert nemcsak a külső értetlenség, hanem belső bomlási és szakadási tünetek is felléptek benne. Ebben nem különbözik a többi egyházaktól, csak nála szembetűnőbb, mert a protestánsoknál a szekularizáció már régen megtörtént. A mai ember magas és éber intelligenciája miatt vallásos érzéke lecsökkent, füle a finomabb hallásra érzéketlenné vált. A racionalitás olcsó evidenciája miatt fokozatosan elveszíti a transzcendencia iránti érzékét, bátorságát a hitre, egyéni elkötelezettségére. Ma minden egyház átéli a történelmi tudatváltozás szülési fájdalmait és itt-ott már jelentkezik az új, magasabb értéssel jellemezhető vallásos klíma. A katolikus egyháznak azért is nehezebb, mert több benne a kifejezett transzcendencia, a hittitkok tanítása, főleg pedig a hierarchia nagy nehezék számára. Hogy ne érezze tehernek transzcendenciaját, le kell vetnie a többi, esetleges ballasztot, elébe kell mennie a világnak, meg kell hallgatnia a hívek igényét, miközben a külső kritikához is alkalmazkodik. Meg kell engednie a vitákat, de ugyanakkor a hit és kultusz igazi magva mellett határozottan ki kell állni. Sokan reménykednek abban, hogy az igehirdetésben és a magatartásban lényegi „magvára zsugorodott” egyház majd hitelesen képviseli „nem-evilágból-valóságát”.

Alois Müller, a fribourgi egyetem psz-

torális tanára. Válaszában a XXIII. János pápa és a zsinat alatt történt változást kegyelmi eseménynek tartja. A zsinat utáni gyors fejlődés ennek belső szükségességéből eredt. Az azóta megfigyelhető racionalista liberalizmus az összfejlődés mellékjelensége, amit a lényegivel nem szabad összetéveszteni. Az egyházon belüli reakció folytatását, és a vatikáni körök tudatos visszautasítását a zsinati teológia tényeiben, — még ezeket a jelenségeket sem lehet a válság tulajdonképpeni okának tekinteni. Hogy azonban a teológia haladó erőt dezavualják, hogy mindenért őket teszik felelőssé, — ez igen kedvez a szélsőséges radikálisoknak.

Semmi áron sem szabad megengedni, hogy a haladás hangja az egyházban újból elnémuljon. Kissé késvé, ma kell feldolgozunk a felvilágosodást, a modernizmust, sőt a reformációt is, aminek lényegét annak idején külső hatalmi erővel elnyomták. Először vagyunk olyan szerencsés egyház-„belpolitika” helyzetben — hála a 2. Vatikánumnak, — hogy semmi hatalmi kényszer nem lehet számunkra határos. Ezért legyünk mindenképpen felett bízalommal, fogadjuk el a konfliktusokat. Tévedések nélkül nem lehet előrejutni az úton. És valószínűbben reménykednek ebben a „nehéz útban”, mint ahányan hangosan kifejezik azt.

Joseph Ratzinger, a regensburgi egyetem dogmatika professzora az egyházi nehézségek közös nevezőjét az általános krízisben jelöli meg, amelynek tartalma azonban földrészek és a helyi egyházak szerint nagyon is változó. Mégis minden probléma szoros kapcsolatban marad a nyugati pozitívizmussal és az a veszély fenyegeti, hogy az igazság helyes belátásában is megrendül. Ha a jelen egyházi helyzetét egy kissé erős szavakkal akarjuk jellemezni, akkor utalnunk kell Mt 10,25 szövegére: „Könnyebb a tevének a tű fokán átjutni...” Aki ismeri a nyugati ember szellemi és anyagi málháját, az nem csodálkozik, hogy az evangélium „tűfoka” ma szűkebb, mint valaha is volt. Az egyház válságának az oka tehát lelki tartalékainak kiszáradásából fakad. Leginkább olyan emberekre van szüksége, akik az evangélium lényegi magvát hitelesen, világítóan, torzításmentesen élik.

Heinrich Tenhumberg, Münster püspöke az „áttörésben lévő” egyházzól beszél, amely részesedik a társadalom nagy változásaiban. Ezt a forradalmi áttörést azonban „összetörés” és „feltörés” is kíséri. Az összeomlást ne részletezzük, a sajtó, a televízió ugyanis ezzel van tele. Egy bizonyos, az egyháznak jelenlegi történeti formája változik és lebomlik, de mellette felnövekedően van egy másik, amely éppen úgy Jézus egyháza lesz.

Mindezt nem a mi emberi igyekezetünk, hanem a Szentlélek garantálja, aki jelen van minden emberi csőd közepette is. Minden ilyen átalakulásnál újból felmerül a kérdés: Mi az ember? Mi a társadalom és mit kell tenni az adott helyzetben? — Ebben az átalakulásban az egyház tanítóhivatalának és minden egyes tagjának megvan a szerepe. Ezért nem tartom sokra azokat a teológusokat, akik a saját javukra írják a nagy változásokat, vagy pedig valamilyen újjáalakított felvilágosodás kori modellt akarnak divatba hozni.

Mindenek előtt az *alapot kell erősíteni* és vissza kell térni a *fundamentális igazságokhoz*. A tevékeny keresztényeket pedig mozgósítanunk kell példaadó közösségek kialakítására. — Végzetes lehet az a félreértés, hogy ilyen kritikus időben az evangélium követelményeit „le kell értékelni”, és hogy a „tucatjával olcsóbb” hangzatos üzleti jelszavaktól várjunk eredményt. — Főleg az egyház magasabb hivatalviselőinek kell ügyelni arra a felelősségre, hogy ne csak „megéljenek” Krisztus ügyéből, hanem *hűségesen éljenek az evangélium szelleme szerint*. Mindezek után a demokratizálódás és a hivatalvezetés reformjának a vitája csak másodlagos dolog. Egyébként is jól tudjuk, hogy az egyház megújulásait sohasem egy „jól szervezett vezérkar” rendezte meg, hanem a Szentlélek ereje újította meg a lelkeket. És ezt a megújulást sem teológiai, sem futurológiai módszerekkel nem lehet előre meghatározni. Mindig jól figyeljünk a Lélek szavára és tegyük meg a következő lépést, legyünk készen az új vállalkozásokra.

Erika Weinzierl, a salzburgi egyetem történelem tanára, és a Nemzetközi Egyháztörténeti Kutatóközpont tudományos vezetője a *jelen egyházkrízis történeti távlatát* vizsgálja. A mai állapot a 1. Vatikánium óta *lappangó tekintély- és bizalomkrízis* következménye. A csatlakozhatatlanság dogmájával a *pápai hatalom abszolút monarchisztikus formája* kissé megkésve olyan korban realizálódott, amikor Közép-Európában már megvalósult a liberális alkotmányos államforma. A pápaság a világi hatalmának elvesztését az egyházi monarchia szellemi megerősítésével akarta kompenzálni. Az *egyházi tanítóhivatal* szinte egyetlen feladatának azt tartotta, hogy a régi hagyományokat kell védelmeznie, külső vagy belső, valódi vagy vélt veszéllyel szemben. Ez a „custodia” főleg azokkal szemben volt radikális, akik a teológiát a modern tudományok módszereivel művelték és az egyházat meg akarták nyitni a világ felé; az ilyeneket egyszóval mind „modernistáknak” nevezték. — Az „aggiornamento” feladatára összehívott 2. Vatikáni zsinat a

pápa jogairól szóló dekrétumhoz *hozzáfűzte a püspökök és a laikusok hatáskörét*, amely 1870-ben elmaradt. De ma ezeket a kérdéseket inkább gyakorlatilag közelítették meg. A *zsinat utáni egyházi tekintélykrízis* — mivel egybeesett a világ általános tekintélyváltságaival —, már *nem tudták megakadályozni*. De téves lenne az a felfogás, hogy mindezt a zsinat okozta (a „post hoc, propter hoc” logikai tévedését jelentené). Ellenkezőleg, úgy látjuk, hogy a monolitikus jellegű 1. Vatikánium után az egyház a közös felelősség és az együtt döntés útjára lépett. A keresztényeknek gazdag programot adott, hogyan használják fel küldetésüket a világ számára. Hogy a megoldások még nem kielégítőek, annak fő oka, hogy a zsinat tárgyi illetékességét erősen korlátozták. Így a meghívott szakemberek abszolút többségi véleményét — például a születésszabályozás kérdésében — mellőzték, sőt elítélték. A cölibátus kérdésében a szabad vitát betiltották, és a „viri probati” pappá szentelése ügyében sem tudtak döntést hozni. Mindezzel egyidejűleg fellépett az egyházon belüli csoportok elidegenedése, az „elkötelezett katolikusoknak” belső emigrációja és megnövekedett az egyházból nyilvánosan, vagy de facto kilépők száma. — Az *egyház egész struktúráját* az egyházközségeknek jövőbeli átszerveződése és az egyházi hivataloknak *szolgálati jellege* lesz képes *megváltoztatni*. De ehhez a külső változáshoz szükséges a *megelőző belső tudatváltozás*. Ez a történetileg szükségszerű folyamat lassan elvezet a vélemények szabad kinyilvánításához, a jóakarató és testvéri kritikához és Isten népe felelős együttműködéséhez. A 2. Vatikánium megnyitotta *minden ember számára a vallás és a lelkiismereti szabadság útját*, de ennek megvalósítása akkor lesz teljes, ha a türelem, az igazságosság, a szabadság és a bizalomteljes testvériség is otthonra találnak egyházunkban. Mindezek az eredmények fogják igazolni az egyház jelen helyzetének javulását.

Ez a kis ízelítő a Wort und Wahrheit küllönszámából *Otto Mauernak utolsó nagy erőfeszítését tükrözi*. Olyan tükröt állított elénk, amiben az egyház hivatalos szervei és minden tagja magára ismerhet. Célja az, hogy a torzképet ne másokra vetítsük, mindenki a maga hibáját fedezze fel, tisztítsa, szépitse magát és legyen készen, mint az okos szűz, mert nem tudja, mikor lepi meg a Völégény örök jegyesét, az Egyházat (vö. Mt 25. 1—13).

(-II-)

JÉZUSSAL — AZ EGYHÁZ NÉLKÜL?

Már maga az elgondolkodtató, hogy ilyen probléma felmerülhet: lehet-e valaki Jézus követője, keresztény, de az egyház nélkül. A kérdés nagyon elevenbe vágó. Úgy tűnik, mintha kérdésessé válna saját elkötelezettségünk, mintha értelmét veszítették volna eddigi erőfeszítéseink, gyakorlataink is. Az egyik oldalon megannyi fenntartás, tartózkodás, ellenézés, közömbösség az egyházzal szemben. A másik oldalon pedig szinte regisztrálhatóan növekszik Jézus „népszerűsége”. Az a Jézus válik világszerte izgató témává, akire az egyház immár kétezer éve minden pillanatban hivatkozik. Ott van a sokat emlegetett Jézus-mozgalom, vagy hogy a Jézus iránti érdeklődés egészen más jellegű bizonyítékát lássuk, elég csak a kereszténységen kívüli Jézus-irodalom „új hullámát” figyelmünkbe idézni.

Ugyanakkor pedig nyugtalanság, forrongás, szinte már a szellemi polgárháború jellegét öltő „belviszályok”, „ügyek” sorozatát láthatjuk az „intézményen belül”, kontesztálók csoportosulásait, „egyházhű” katolikusok szervezeteit, feszültségeket a hierarchián belül, nézeteltéréseket a helyi felelős vezetést és a római diplomácia között, egyházmegyéik papságának és püspökeinek kínos huzavonáit. Ezeket látva a kívülálló csaknem jogosnak érezheti az ex-teológus, Robert Adolfs fricskázó kérdését: „Mi az egyház? Isten koporsója?”

Évek óta divatos, sőt: illő, hogy az egyház önmagára eszméléséről mint „zsinati szellemről” beszéljünk. És a mai helyzet: tömeges elégedetlenség, bizonytalanság, homályban botorkálás. Az egyik oldal mind sürgetőbbben és követelőbben igényli a határozott egyházi döntéseket. Ugyanakkor a másik oldalról úgy tűnik, üresjárat az intézményes egyház szinte valamennyi megnyilatkozása. Légüres térben hangzanak el a pápai figyelmeztetések, útmutatások. Mintha mindenki a maga útját járná. Az egyház is, az emberek is. Nagyon sokan vannak, akik nem fordulnak szembe az egyházzal, nem szakadnak el tőle, de egyáltalán nem érzik, hogy valami közük is volna hozzá. Ugyanakkor Jézus alakja izgató számukra. Felszólító, követelő, élethalakító tényezőt jelent.

1923-ban mondta Romano Guardini, hogy „az egyház felébred a lelkekben”. Otto Dibelius pedig úgy jelölte meg 1927-ben a huszadik századot, hogy ez az egyház évszázada. A zsinat mintha ezeknek a remények beteljesülésének ígérete lett volna, napjainkban viszont nagyon sok ember ennek az ellenkezőjét érzi. Az egyház elszunnyad a

lelkekben. A huszadik század az egyház kudarcainak százada.

Tegyük fel a bizarrnak tűnő kérdést: szüksége van-e Jézusnak az egyháznak? Vagy megfordítva: szüksége van-e az egyháznak Jézusra? Az utóbbi teljesen magától értetődő, egészen természetes. Az előző kérdés azonban, bármennyire is furcsának tűnik, nem fojtható el, nem némítható el. És éppen nekünk kell a leginkább fontolóra vennünk, akik azt tartjuk magunkról, hogy „az intézményen belül” vagyunk.

A kereszténységnek meggyőződése, hogy Krisztus egyházára bízta művének folytatását, ezért annak az idők végeztéig hirdetni kell az Isten eljövendő országát, Isten végleges uralmát, ahol Isten lesz minden mindenben.

Jézus a hívők közösségében működik, a hívők közössége által. Ebből azonban nem következtethetjük azt, hogy mindaz, ami a hívők közösségében történik, Jézus műve lenne. Valamint azt sem szabad felednünk, hogy az élő és megdicsőült Krisztus nincs korlátok közé szorítva. Másol is működhet, nemcsak a látható, körülírható intézményes kereteken belül. Természetes, hogy a hívők közössége közel érzi magát Krisztushoz, — természetes, hogy a hívők magukénak vallják Krisztust. De Krisztus egyháza nem azonos teljesen a hívők intézményes közösségével. És a felmagasztalt, megdicsőült Úr működése nem pótolja, nem helyettesíti, nem teszi fölöslegessé a hívők közösségének szabad, felelősségből fakadó tetteit, szolgálatait.

Jézus alakja, amint a Szentírásból kirajzolódik, vitathatatlanul vonzó. Az önmagát másokért odaadni képes ember alakja csodálatot ébreszt. Elkötelezettségre ösztönöz. Mindenütt, a vallásos szférán kívül és belül egyaránt. De nem ilyen egyértelmű a helyzet azzal a Jézus-képpel, amelyet a kívülállók az egyház életéből megismerhetnek. Valahogy hidegen hagyja a mai embert, nem mozgatja meg az a Jézus, akit az egyház gyakorlata hirdet.

Jézust az egyház alapítójának vallja. Mivel azonban minden közösségben — az emberi közösségek természetének vonásai szerint — fennáll a szakadás, a megosztottság veszélye, szükség van valami erőre, amely összeköti az embereket, ha a belső összetartó erő lanyhul. Hosszú, állandó fejlődés eredménye, hogy az egyház törvényeket hozott, a tanítás területén egységesítésre törekedett, majd megmerevedett az „igaz tanításban”. Mikor az intézményes egyház hang-

súlyozni akarta, hogy Mesterével belső kapcsolatban van, mind világosabban, egyértelműbben csak törvényadónak mutatta őt. Jézus alakja talán éppen ezért is veszített sokak szemében vonzerejéből. Így a többi nagy alapító és törvényhozó sorába állították, akiket bizonyos csodának övez, de akik bármilyen nagyok is, mégis távoli messze-szében vannak.

Az intézményes egyház hitéletének gyakorlatában abból a Jézusból, aki az új útra vezet, a „jámorság tárgya” lett. Egyfajta elkiség sodrában Jézus olyan távolivá, olyan fenséges trónon ülővé vált, „szatikusá”, hogy csupán az emberi alakba rejtőzött Istennek tekintették. A hívő ember természetes magatartása ezért csakis az alázat, az alávetettség, saját énjének csekélyre értékelése lehetett. A másik áramlat teljesen emberivé tette Jézust, közel hozta őt ugyan az emberekhez, de hitelességének rovására. Érzélgős, giccses lény lett belőle, aki bár megindítja tisztelőinek érzelmeit, mások számára nemcsak hogy nem vonzó, hanem egyenesen visszataszító. Vajon ezek az elképzelések megfelelnek annak a Jézus-alaknak, akit a legrégebbi szentírási források élénk rajzolnak?

A teológusok elsődleges témája Jézus. De a teológia vulkánjai annyi tudományos látványt löktek ki vele kapcsolatban, hogy elárasztanak bennünket a magyarázatok, elméletek, fejtegetések, rendszerezések, kommentárok, glosszák tömegei.

Sok kritikus kortársunk megállapíthatja, hogy az intézményes egyház Jézusát — úgy látszik — mindig „igénybe lehetett venni”, ha valamit meg akartak alapozni. Az egyház és a hitélet történetében nem egy ízben felbukkan a tény, hogy Jézus alakja arra volt jó, hogy vigasztalják és megnyugtassák vele az embereket. Amikor szabadságot, igazságot követeltek, amikor lázadtak az elnyomás ellen, hallhatták: viseljétek csak el a jogtalanságot és éhséget, robotoljatok csak, maradjatok meg egyszerűségektben, hiszen Jézus éppen ezért szeret benneteket. Örül, ha osztotok a sorsában. Egykor majd megkapjátok jutalmatokat. — Természetes, hogy nem csak ez tapasztalható az egyház történetében, de ez is. És a kívülálló, akinek nagyon jó érzéke van a legkisebb vissza-ságok iránt is, azonnal meghökkenhet, s levonhatja a következtetést: Jézust igen, de az egyházat nem! Az ilyen visszaélés Jézus alakjával és szavaival legtöbbször azt eredményezte, hogy felébredt a düh és a gyűlölet azok iránt, akik állandóan azt kívánták, hogy viseljék csak el a szenvedést, s hogy semmit se tegyenek az akkor fennálló rend ellen.

Jézust ma sokan magukénak vallják, de

az egyházat nem. De lehetséges-e, hogy valaki igent mondjon Jézusra, a teljes Krisztus Jézusra, a Szentírás Krisztusára, — s közben jogosnak érezze, hogy elutasítsa az egyházat? A kérdés magában hordozza válaszát. Jézus embereket gyűjt egybe, ő közösségformáló erő. Az őhozza tartozókon keresztül hirdeti az Isten üdvösségét a világnak. Egybegyűjti Isten népét, az Isten eljövendő országát hirdeti. A Krisztushoz tartozók: az egyház.

A legbensőbb, legerősebb bíráló erő az egyházban maga Jézus. Az Isten országának örömhírét a szegényeknek hirdeti. Nem azoké az üdvösség, akik magukat igazaknak tartják, hanem az alázatos eszeseteké. Új igazságról, új értékrendről, a kegyelem újjáteremtő erejéről beszél. Az oly sokat emlegetett szeretet minden korlátot áttör, még azon a korláton is áthatol, amely ellenségeinktől választana el minket. A bűnbánat: megtérés a szorongásból Isten jövőjének reményében. Keresztjével és föltámadásával maga Jézus a legkeményebb kritika. S az egyház szüntelenül órá hivatkozik. J. Moltmann hasonlata szerint a Jézusra hivatkozó egyház lőporos hordón él. S reméljük, mondja Moltmann, hogy a lőpor egyszer valóban robbanni fog.

Mert Jézussal találkozni más, mint az egyházzal találkozni. Azt tanítja, ne aggódjunk, ne hátra tekintünk, hanem előre. Amikor a házasságtörő asszonyt eléje vezetik, nem fenyíti meg, hanem kijelenti, hogy nem akarja elítélni. Az intézményes biztosítékokat nem értékeli. Elutasítja a hatalmat. Meg akarja kímélni az embert számos terhelő megkötöttségtől, és amikor a befolyásosak mégis hosszú kötelesség-listát állítanak fel, azt mondja: „Elviselhetetlen terhet rótok az emberre, de magatok egy ujjal sem érintitek a terhet” (Lk 11,46). — Ugyanilyen megdöbbenő szuverenitással túleszi magát kortársainak jámborsági elképzelésein, megszegi a szombat törvényét, olyannyira, hogy meg is ütköznek rajta. Elutasítja az előírásokhoz való görcsös ragaszkodást és a törvénytől való félelmet.

A fiatalok vallási és közösségi igénye mindinkább nyilvánvaló. A Jézus-mozgalom gondolkodóba ejti a teológusokat, mert a fiatalok — úgy látszik — mégiscsak fel akarnak tekinteni valakire, mintha, mégiscsak igényelnének valamiféle tekintélyt, s hozzá vallásit. És közösségre is szükségük van. Nagyon sok embert érdekel a Szentírás. Keresett könyv lett. Beszédtéma lett újra. A fiatalabbakat bármilyen vallási témáról legyen szó, nem kötik semmiféle korlátok, amikor véleményt nyilvánítanak. Magukra vonatkoztatnak mindent, saját szempontjaik és sorsuk szerint értékelnek vagy utasítanak

el mindent. Az intézmények pedig „hidegen hagyják” őket.

Valahogy nem sikerült „kifogni a szelet” a vitorlákból rendezvényekkel, intézményesen irányított beat-misékkel. Lehet, hogy csak nagyon a felületét mutattuk meg a kereszténységnek, lehet, hogy nagyon is visszahúzódként voltunk, lehet, hogy nem is éltük meg igazán a kereszténységet. De a fiatalabbakat magunkhoz kötni nem tudjuk mostani életstílusunkkal. Azok, akik számára Krisztus izgatóbb téma, mint sok kényelmes egyházi pozícióban ülőnek, nem törődnek az egyházzal.

Hitelt érdemlő-e az „intézményes egyház” tanúságtétele Jézusról? Nem érezhetik-e sokan a kívülállók, akikről látjuk, hogy ismerkednek Jézussal, de az egyház nélkül, — hogy mi „egyház” vagyunk, de Jézus nélkül? Mert nem mindenki, aki mondja: Uram, uram!, jut be az Isten országába. Mindenképpen van ok, hogy magunkba tekintsünk. „Jézus követői” nem érzik egyháznak magukat. A fiatalok életstílusa gyakran merőben ellenkezik azzal, amit az egyház képvisel. A hagyományos magatartási formák távol állnak a fiatalokétól. Ők elsősorban az életből indulnak ki, s közben azt tapasztalják, hogy az intézményes egyház megrajzol egy olyan elméletet, egy olyan tanítást, amely független az élettől. Az élettől elszakadt elméletnek nem sok esélye van számukra — mert ők elsősorban ilyenek látják —, hacsak a „belül” lévőnek nem élik meg teljes intenzitással a kereszténységet.

A mai élet gyakorlata, a tapasztalat sok embert borúlátóvá tesz. Hiába lett volna minden erőfeszítés, ami a zsinaton történt? Mert még ma is önkéntelenül is csak az egyes „minősített” tagokat tekintjük egyháznak. Túlzott centralizmusunkat sem az Újszövetség, sem a mai társadalom nem teszi jogossá. Csak az abszolútista monarchia eszméje. Az egyház pedig más. Élettérre van szükségük az embereknek, a közösségeknek, ahol életük igazán kibontakozhatik. Még ma is államszervezet jellege van az egyháznak, élén az abszolút monarchával, a pápával, az egyházi arisztokráciával, a püspökökkel és segítőkkel, a papokkal, végül — a szép elméletek ellenére a gyakorlat ezt mutatja — teljes passzivitásban él a hívők alattvaló-serege.

Amíg az egyházat éles bírálatok érik, a bírálók jó részének nem közömbös, milyen az egyház, nem mindegy számukra, „ki” az egyház.

Nem imponál a hivatali tekintély. Semmiképpen sem akarjuk azt állítani, hogy nincs szükség egy szervezetben hivatalra és hivatali tekintélyre, felelős vezetésre. De amíg csak ez áll az előtérben, amíg csak ez öltik

szembe, nem csodálkozhatunk, hogy ezzel az egyházzal nem rokonszenveznek. Ugyanígy nem bíznak a teológusokban sem, azokban, akik nem tartoznak szorosan a tanítóhivatalhoz. A köztudat számára nyugtalanító, vajon képes-e igazán rákérdezni az egyház az égető problémákra, ha már — úgy tűnik — ugyanis megvan mindenre az előre elkészített, gyakran csak „kinyilatkoztatottnak” minősített válasz.

Az egyház — minden látszat ellenére — élő szervezet. Az egyetemes egyháznak lényeges részét alkotják a helyi közösségek, belőlük épül fel az egész. Ezen a síkon, a helyi közösségekben kell megnyilvánulnia a hitnek a tevékeny szeretetben. Az egyház nem hivatal, hanem életter. Nem püspöki hivatal, nem plébániai iroda, hanem a Krisztushoz tartozók, az ő életébe beleoltott emberek élő sorsközössége. Az emberek számára az a fontos, ami a közvetlen közelükben történik. Hiába minden zsinati okmány, — ha nem tapasztalják meg az egyházközösségekben, a keresztény közösségekben a szolgáló Krisztust, — az egyház nem lesz más számukra, mint csupán óriási, világméreteket öltő apparátus, formákkal, szokásokkal, ügymenettel. Nem találnak benne semmi „fantáziát”, és nem is igénylik, hogy kapcsolatban legyenek vele.

Az Isten hatalmának művét, az üdvösséget hirdető egyház legyen igénytelen. Legyen tudatában, hogy nem maga teremti meg az Isten országát. Előírásaival nem kerülhet az Isten fölébe. Az igazi egyház szolgáló egyház. Távol áll tőle hatalom és erőszak. Tudatában van bűneinek. Tudatában van annak, hogy struktúrái mind ki vannak téve a bűnösség veszélyének. Előírásait, hagyományait nem állítja Isten parancsaival egy sorba. Nem kívánja meg a félelemből fakadó engedelmességet, az Isten szeretetéből fakadó szívbéli engedelmesség helyett. Csak az az egyház szabad és hiteles igazán, amelyik tudatában van annak, hogy állandóan változó körülmények között kell várnia az Isten országának eljövését.

Talán túlságosan is megelégszünk önmagunkkal, intézményünkkel. Aki azonban egy kissé ismeri az egyház történetét, a tévelygéseket és megbicsaklásokat, nem az intézményes nagyságba veti reményét, hanem inkább az egyesekre fog figyelni, akik — akár belül, akár kívül vannak az intézményes egyházon — látják, minnek kell történnie, és akik kimondják bátran, amit minden korban ki kell mondani. Jézus ügyét mindig az egyes emberek viszik tovább. Azok, akik felismerik, hogy a megkínzott Jézus most is szenved. Jézus arra tanított minket, hogy akkor is ismerjük fel, amikor rejtve van. Az ő szenvedése nem régmúlt idők története, amelyre

néhanapján ünnepélyes külsővel emlékezünk kell, hanem mindig újra és újra jelenvaló. És aki vállalja a szenvedést, Jézus útját, annak az alakján keresztül Jézust újra megtapaszthatjuk.

Jézus és az intézményes egyház nem jelent mindig szükségképpen tökéletes kapcsolatot. Hisszük, hogy az egyház sosem tér le az igazság útjáról, de megfigyelhetjük, hogy vannak esetek, amikor az intézményes egyház saját urálát szembefordul. Jézust el lehet némitani, amikor olyan magasra emeljük, hogy hétköznapjainkhoz már el sem ér. Ez a Jézus lehet jámbor gyakorlatok tárgya, aki csak a tömjénfelhőben lakik. De a mindennapok Jézusát, a földi, a konkrét Jézust, az inkongitóban járót, mindig újra és újra fel kell fedoznünk.

Az egyháznak az a feladata, hogy Jézus „ügyét” tovább vigye. Elő kell mozdítania, hogy ez az „ügy” az emberek előtt mindig eleven, élő legyen. Amikor túlon túl biztos volt az egyház abban, hogy ismeri ezt az ügyet, és rendelkezhet föllette, éppen akkor vált termékenné, hitelét veszítetté, száraz-

zá, hatástalanná. Mindezek ellenére Jézust újra és újra felfedezik, — kívülálló és belül lévők egyaránt. Az ő igéje mindig új, erejéből semmit sem veszített. Jó, hogy mindig akadnak kívülállók, akik nem törődve tudós kutatással és megmerevedett jámborsági formákkal, felfedezik őt.

Jézussal — de az egyház nélkül? A kérdést megapaszta arra a végkövetkeztésre juthatunk, hogy mindennél fontosabb: nekünk is fel kell fedoznunk Jézust. Meg kell élnünk az ő életét, elevenen meg kell élnünk keresztény nevünkéből és az egyházhoz tartozásból fakadó elkötelezettségünket. Ezzel utat készítünk mindazok számára, akik — magukat az egyházon kívül állóknak tartva — már felfedezték Jézust, hogy a vele való sorsközösséget egyre tudatosabban vállalva rányissanak a valóságra: ha Krisztushoz tartoznak, mindazokkal sorsközösségben vannak, akik Krisztushoz igazítják az életüket. Hogy felfedezve Krisztust, felfedezzék az egyházat is. Krisztus egyházát, mely saját egyházuk, otthonuk.

Korzenszky Richárd

MEGINGOTT-E PÉTER FUNDAMENTUMA?

René Laurentin, az Angers-i katolikus egyetem professzora, számos amerikai és latin-amerikai egyetem meghívott előadója, a zsinatot előkészítő Teológiai Bizottság konzultora volt. Elmúlt évben a bécsi Bibliikus Kongresszus után hazánkba is ellátogatott.

Kivonatosan közöljük azt a tanulmányát, amelyet a Concilium egyház-témájú számában „Das Petrus-Fundament in der gegenwärtigen Unsicherheit” címen tett közzé (1973. márc. 209—218).

A keresztény nép számára — a mai belső létbizonytalanságában, magárahagyatottságában és az integralisták értetlen lelketlenségében — elsősorú lelkipásztori feladat, hogy helyesen értelmezzük Krisztus szavait: „Te Péter vagy és erre a kőszátra építem egyházamat!” (Mt 16,18).

1. A csalatkozhatatlanság merész dialektikája

IX. Pius maga választotta ezt a szót a pápai hatalom kifejezésére, mely azóta is a külső és belső támadások állandó célpontja. A csalatkozhatatlanság „sokkja” ma is tart, ezért hallgatták agyon az 1. Vatikáni zsinat centenáriumát is. — A csalatkozhatat-

lanság hallatára az ember teljes lelki mélységében reagál, mert örök kérdés az igazság, a tévedés, a bizonyosság, ami ma általánosságban a megvalósíthatóság, a technikai „elkészíthetőség” területére szorítkozik. Az Isten tévedhetetlen, de az ember is az lehetne? Részesezés révén, vagy saját erejéből? — vetik fel a kérdést. Ma joggal számunkérhetjük csalódásunkat a történelemtől, amiért annyira biztosnak vélt dolgot „fejbe vert”, relativizált. Számos régi igazságot ma már csak mint kulturális vagy etnikai érdekességet emlegetnek.

A csalatkozhatatlanság szinte önmagát ki-nította dogmává. A dogma funkciója ugyanis nemcsak az, hogy „definiált” legyen, hanem hogy tanúságot tegyen Istenről és transzcendenciájának „ostobaságát” az emberek „bölcességére” lefordítsa. E tárgyalási módja olyan dialektikát jelenthetne, amely terméknévé tenné a vitát az isteni tanításban. A „csalatkozhatatlanság” kifejezése azonban ellentmondóvá vált, hamarosan a létrehozók eredeti szándéka ellen fordult. A csalatkozhatatlanság „csalatkozhatatlan definíciója” nemhogy kiterjesztette volna a pápa hatalmát, hanem ellenkezőleg: azonnal csökken-teni kellett a fogalom tartalmi jegyeit és alkalmazhatóságát. Megjelenése óvatosságra

készített mindenkit. Egy ilyen hatalom borzalmas következményekkel járhat. Wilfrid Monod mondta a kihirdetésekor (1870): Ez olyan jelentős kánon, hogy majd senki sem mer vele élni. Csak XII. Pius vállalkozott arra, hogy Mária mennybevitelét definiálja (1950), de a dogmának nagyon óvatos és behatárolt tartalmat adott: „Mária testével és lelkével felvétetett (assumpta) a feltámadott Krisztussal.” — Nem említi sem halált, sem halhatatlanságot, sem az idejét vagy a módját. Itt formailag Mária egyik kiváltságáról volt szó, amit IX. Pius már a Szeplőtelen fogantatás kijelentésénél megközelített. — Az elmúlt század igazolja, hogy a csallhatatlanságnak a jelentését és tartalmát csökkenteni kezdték. Jogi hatáskörét eredetileg az abszolút, az elkülönített és a személyes jellel illeték, végül mindháromnak az értékét kérdésessé tették.

A csallatkozhatatlanság nem lehet abszolút értelmű. Mgr. Gassernek, a fogalom meghatározójának, relativizálni kellett az értelmet: a tévedhetetlenség nem politikai vagy gazdasági, hanem kizárólag hittanításbeli. A definíció tehát a hitre és erkölcsre vonatkozik, nem profán kérdésekre. Tehát a pápa sem mindentudó, nincs csodálatos éleslátása sem. Nem önmagára, hanem Istenre támaszkodik, aki megóvja olyan tanítástól, ami ellenkezik az isteni igazsággal. Csallatkozhatatlansága nem mágikus, tehát természetes eszközökkel kell megközelítenie az igazságot, — és nem is korlátlan, mert csak a kinyilatkoztatásnak lehet a tolmácsolója (Denz. Schön. 3070).

A csallatkozhatatlanság nem önmagáért van, tehát nem elkülönített. Hatáskörét a pápa az egyház többi tagjától elszigetelten nem gyakorolhatja. Csak az egyházban és az egyházzért kapta ezt a kiváltságot. — Így végül is a definíció nagyon világos lett: „A római pápa csallatkozhatatlansága annak a tévedhetetlenségnek a gyakorlásából áll, hogy a hit és az erkölcs tanításában definiáljon” (DSch 3064).

A csallatkozhatatlanság funkcionális. A személyes tevékenység tisztázása mind nehezebb lett, hiszen a pápa nem magánemberként, hanem mint egyházi „hivatalviselő” gyakorolja a tanítást. Azonban mégsem a tan csallatkozhatatlan, hanem az emberi szellemben alkotott és kimondott ítéletek, és az értelmi funkció a személy sajátossága. Ez a jelző olyan elmélyülést kívánt a személy és az egyéni felelősség kérdésében, hogy a zsinat lemondott alkalmazásáról, sőt Guidi kardinális a konstitúció címét is megváltoztatta: De romani pontificis infallibilitate (tévedhetetlensége) helyett — De romani pontificis infallibilis magisterio (tévedhetetlen hivatala) — címet adta (DSch 3055).

2. A kinyilatkoztatás és az ideológia

Amikor kinyilatkoztatást emlegetünk, nem kezelhetjük felületesen az idők során kialakult ideológiáit sem, aminek szükségszerű történeti funkciója, hogy a krisztusi küldetésnek korszerű formát adjon. Igen fontos azonban, hogy az ilyen „emberi természetűeknél” a megismerés határait és horderejét megállapítsuk. — Kérdésünk, hogyan értelmezték az idők során az egyházban Krisztus biztosságot ígérő szavait: „Aki titeket hallgat, engem hallgat...” (Lk 10,16 skk) — „Te Péter vagy...” (Mt 16,18).

A középkorban VII. Gergely (1075) meghatározta az egyház hatalmi ideológiáját. Így akarta a papságot felelősségtudatra ébreszteni a világi uralkodók behatolásával és szellemi leigázásával szemben. A sorozatos konfliktusok után olyan erővel biztosította a pápaságot, amelyek egyszerre a császár fölé emelték. A „Dictatus Papae” 27 alapelvét rövid és tömör mondatokban fogalmazta meg. VII. Gergely politikai és ideológiai döntésének tehát már megvolt az alapja a korabeli társadalomban, amely csak azt fogadta el, ami szent és hierarchikusan rendezett volt. Péter utódjának nem volt más módja: vagy kiszolgáltatót lesz a világi hatalmakkal, vagy ő lesz az uralkodó: Summus Pontifex. Ezt az ideológiai folyamatot nevezi F. Strotmann „kefalizációnak” (Primaute et céphalisation: Irenikon 37/1964, 187—197). A kifejezés III. Incétől származik, mert szóhasonlat van a héber káfász (szikla) és a görög kefalé (fej) között. Így az egyik nyelvből a káfászt sziklának fordították, a másikban fejet jelentett. A Szentírás azonban a főnek a hasonlatát mindig csak Krisztusra alkalmazta. Később Péterre vonatkoztatták, ezután Róma lett a fej, ami egyben forrást is jelent, innen áramlik folytonosan Krisztus kegyelme (Y. Congar: Die Ekklesiologie des Hochmittelalters, Paris, 1968. 192—193).

Lassan a pápára ruháztak minden isteni értéket, ugyanakkor a püspöki kollegiumnak és Isten népének hatalmi teljességét és feladatát is kizárólag a pápa birtokolta.

Az isteni hatalom gyakorlása során a pápát mintegy egyenlővé tették Krisztussal. Nem Péter utódának, hanem inkább Krisztus utódának nevezték. Hervé Nedellec (1323) Krisztust később már első pápának is címezte. Ő lett — mint szienai Katalin mondja — a „szelíd Krisztus a földön”. IV. Maximosz felkita pátriárka elretentő példának a következő szöveget idézte a zsinaton: „A pápa az Isten a földön... Jézus a pápát a próféták elé helyezte, az angyalok fölé... Jézus a pápát az Istennel hasonló fokra állította.” A forrást a pátriárka nem

akarta elárulni, azután kiderült, hogy **Bosco** szent János elmékedéseiből való (Meditazioni. I. 2. 89—90). — A pápaság hatalmi ideológiája különösen akkor vált erőssé, amikor úrrá lett belső nehézségein, visszanyerte példaadó erkölcsi becsületét és megszabadult a földi vagyon terheitől. Ekkor továbbfejlesztették az „infallibilizációt” és kiterjesztették arra, hogy a pápa az általános tanítóhivatali gyakorlásában is tévedhetetlen (L. Ciappi, Sapienza 7 (1954) 125—151). Ez a felfogás behatolt a hivatalos körökbe és a keresztény nép közé, ennek következményeként ma is sokan úgy hiszik, hogy az „enciklikák tévedhetetlenek”. Az illúzió negatív jellegét még csak fokozták a Rómától elszakadt keresztények, ami viszont a dialógus kialakításában okozott nehézséget.

A *hatalmi ideológia sajátos mítosz- és ritusjellegét* nyert XII. Pius uralkodása idején. A római zarándoklatokat nem annyira Péter sírjához vezették, hanem hogy a „pápat lássák”, s szinte szent ereklye gyanánt akarták megérinteni. Kialakult a „sapkacse-re” kultusza: a zarándokok felajánlottak egyet ajándéku, ezért ő nekik adta a sajátját, amit azután drága „ereklyeként” vittek haza. XXIII. János mindezeket a szokásokat eltörölte. Egyszerű és gazdag egyéniségével közvetlenül és hozzáférhetően hatott az emberekre, sajátos adottsága volt arra, hogy a láthatatlan Krisztus látható alakját tükrözze.

De élt még és fennáll ma is a *magisztériumról és a primátusról alkotott totalitárius fogalom*: a tanítóhivatalt tették a hit általános és közvetlen hitszabályává. Ezzel viszont a teológusokat — ki nem mondottan is — arra kényszerítették, hogy az enciklikák visszhangjai legyenek. Mind nyilvánvalóbb lett azonban, hogy ez a hatalmi szemlélet semmiképpen sem egyeztethető össze az evangéliumi szerénységgel, az Isten népét pedig felelősségnélküli passzivitásba sodorja, amint Brunetiére mondta: „Hogy mit hiszek, azt kérdezzék meg Rómában!”

A *2. Vatikáni zsinaton* számos atya kétségbevonta az egyház piramisszerű szerkezetét, ahol a „pápa a minden, a nép semmi”. A *zsinat* a hierarchia helyett a *közösségnek adott elsőbbséget*, mert nem a nép van a pápáért, hanem a pápa a népért: *a pápa a keresztény nép szolgálója*. Ezzel a fordulattal Krisztus végre visszanyerte főségét, a keresztény nép pedig felelősségét az egyházban, és egy csapásra szertefoszlott a pápai főhatalomról és magisztériumról alkotott abszolutisztikus „jogászai képződmény”. Ez a sajátos forradalom visszaállította az egyház eredeti szerkezetét: a nép függ a pápától, ő viszont Krisztus segítőtársa, szervezetileg Isten népének szolgálója.

3. Péter utódainak lényeges funkciói

Péter utódainak az egyházon belül, mint szervezetben kell együttműködniök. *Krisztus a csalatkozhatatlanságot az egész egyháznak ígérte*: Mt 28,20; Jn 14,26. A Péterre vonatkozó ígéretek mind szoros kapcsolatban vannak az egyházzal: Mt 16,18; Lk 22,32; Jn 21,15—17. A hit továbbadása nem kizárólag a pápa dolga. Egyébként az 1. Vatikánum dogmája ezt egyértelműen tanítja. A tizenkettőnek és minden mai hívőnek feladata, hogy a hitet és üdvösségünk eszközeit magatartásunkkal hihetővé tegye a világnak. — *Péter utódjának a feladata az egység szolgálatában áll*, és Isten előtt felelős, hogy az üdvösség eszközeit erre a célra használja. Péter és Pál személyes hivatásukat hitvallással gyakorolták és ezért életüket adták. Az évszázadok létrehozták a hivatalok és az előírások „keretképződményeit”, pedig Krisztus a hangsúlyt a Lélekre és az emberekre helyezte, mert jól tudta, „mi van az emberben” (Jn 2,25). —

Péter szolgálatának csak a hitben és a szeretetben van értelme. Péter „hivatala” saját kettős vallomással nyugszik: „Te vagy a Messiás, az élő Isten Fia!” (Mt 16,16) és „Igen, Uram, te tudod, hogy szeretlek!” (Jn 21,15). Krisztus ezt a megváltói szemléletet mindig megkívánta Péteről. Ezért tett neki szemrehányást: „Tűnj el utamból, ... mert nem az Isten akarata szerint vélekedsz, hanem emberi módon!” — Emberi gyengeségét csak hármass szeretetvallomásával tehetette jóvá.

Péter szolgálata csak a Krisztussal való állandó üggyésben állhat fenn. A Mester Krisztus, Péter és utódai az ő tanításából élhetnek. Még ha angyal szállna az égből, annak se higgyetek, ha mást hirdetne, mint az evangéliumot (vö. Gal 1,8). *A pápa, mint az Isten tanúságtévője, tévedhetetlen* és abban a mértékben, amennyiben rendelkezik a hivatással, hogy valóban tanúságtévő legyen.

És itt szökték szembeszegezni a kérdést: *Hogyan viszonyul Péter katedrája az igazsághoz?* — Az utóbbi idők teológiája ösztönzést érzett arra, hogy szétzuza a dogmatikus formulákat és azok minden gyakorlati következményét. Oka ennek, hogy sokáig a jogi normákat tekintették a keresztény cselekvés princípiumának, pedig azok csak szabályok, az elvek regulái. „Aki az igazságot teszi, a világosságra jut, hogy kinyilvánuljon, cselekedeteit Istenben művelte” (Jn 3,21). *Jézus tanítása ma mindinkább az agapé kinyilatkoztatását jelenti: Isten szeretét iflogni és közölni az emberekkel*. Istennek ezt a szeretetét Jézus saját személyében és

életáldozatában talán radikálisabban hirdeti, mint szavaiban. De a szeretet már magába foglalja az igazság ismeretét is, hiszen csak így válhat tudatos tetté. Az igazság és a szeretet, az ismeret és a tett kölcsönösök, korrelatívok, egymással szorosan összefüggnek, nem pedig egymásnak utjelentései. Az „orthopraxis” — az igaz tett — többet ér, mint az igaz ismeret az „orthodoxia” (Mt 21,28—32). Az igaz ismeret csak az igaz tettben állhat fenn. Ezért *Péternek és utódának a küldetése a megismerés és a szeretet titokzatos egységére vonatkozik*. Sajátos feladata, hogy ennek az egységnek az egyensúlyát mindig fenntartsa az egyházban. Az egységet pedig csak az eleven, és egymás felé konvergáló pluralizmusban lehet fenntartani. Ez az egység nem lehet ellentmondás, hanem egyetértés és kölcsönös kiegészítés. A tanításban pedig olyan szolgálat legyen, amely körülhatárolja a hit bizonyosságát, de nem az teremti meg.

Láthatjuk tehát, hogy Péter „hivatalát” szerény helyre kell tennünk, hogy valódi értékét felismerjük. A hit bizonyosságát a hívők lelkében születő isteni tanúság igazolja, ezt nem lehet tévedhetetlenséggel kívülről irányítani. Szerepe annyi, hogy a lélekben születő hit bizonyosságát védelmezze, elismerje, hihetővé tegye és az esetleges tévedéseket eltávolítsa. A hit fénye azonban nem „közvetlen adásban” sugároz a lélek-

be, hanem a *felebaráti szeretet közösségi fényének* formájában. Ennek a fénynek szervezettnek kell lennie Krisztus testében, de erejét nem lehet abszolutizálni és hivatalba zárni. Aquinói szent Tamás az abszolút igazság illúzióját és bálványát már a maga idejében feladta. Jól tudta, hogy minden megfogalmazásunk csak jel, relatív eszköz lehet, ezért a magisztérium kijelentései is relatívok az Isten misztériumáról. A hit akusza nem a kijelentésben, hanem a valóságban végződik (S. Th. II. II. q. 1. a 2). Az abszolút valóság elérhető határa számunkra Jézus Krisztus, Ő áll a történelem végén, Ő a kinyilatkoztatás reménysége és célja. Ezért óhajtja szent Tamás, hogy az egyházi megfogalmazásokat is, mint „jó eszközöket” használjuk és segítségükkel közelebb jussunk az Abszolútumhoz. *A hit megfogalmazásai a jövőben is relatívok maradnak*. A kinyilatkoztatás mindig az üdvösség ígérete lesz, amely a további életben bontakozik teljessé. Ezt az ígéretet kell az egyháznak továbbítani mindig és minden egyes hívő felé. Az abszolút igazság számunkra eszkatológikus, a végső időkből lesz teljessé.

János pápa magatartása a kívülállók előtt is jól tanúsította, hogy a ma egyháza megérti ezt a „szerényebb szerepét”: A tévedhetetlen Isten jelenlétét kell tükröznie a hitben, a felebaráti szeretetben és az aláztatóságban.

BELSŐ ELIDEGENEDESEK AZ EGYHÁZBAN

Nehéz feladat az egyház gyengeségeiről beszélni, pedig ez nem Krisztus gyöngesége, hanem Isten népé, a miénk. Korunkban az egyházat már nem a hierarchia felől tekintjük, hanem mindnyájan átéljük a közös felelősséget, miként lehet az egyház valójában „a népek közötti jel, amely mindenkit hívogat, aki még nem hisz, vagy nem ismeri” (1. Vat.). Egyidejűleg azonban azzal is tisztában vagyunk, hogy az egyháznak és a megváltott emberiségnek ez a küzdelme nem új, mert már szent Ágoston — elég kemény hangon — így beszélt az egyház nevében: „Akik már közel állottak hozzám és hitték volna, azokat elijesztette a rossz és hamis keresztények élete. Milyen sokan és szívesen lennének keresztények, — Krisztus követői, — de sértik őket a keresztények bűnei. Dicsérik az Isten egyházát... közelednek, mert a dicséret vonzó, de visszataszítja őket a méltatlan keresztények viselkedése” (Enarr. in Ps. 30).

Az egyháznak tehát mindig gondot je-

lentett az „távolítók” és az „elidegenedők” ügye, de azt inkább belülről próbálták értelmezni és megoldani. Otto Mauer hasonló kiindulású átfogó cikkére (Konfliktlösung durch Dialog, Diakonia, 1973/6. 362—366) válaszul Ferdinand Klostermann a *külső szemlélők oldaláról közelítette meg a kérdést*. Feltárja azokat a jellegzetes okokat, amiért az egyház eltávolodott az emberektől, és idegenné vált olyanok számára is, akik magukat vallásosoknak, hívőknek és keresztényeknek nevezik. Mint „aggódó gyakorlati teológus” — ahogy önmagát nevezi, — rávilágít a megoldás útjaira is. (Die fernstehende Kirche, Diakonia, 1974/2. 84—95.)

Kérdéses jelenségek

A zsinat utáni évtized egyházi képzése és a hazai nyelv bevezetése ellenére még általános a panasz, hogy az egyházi ige-

hirdetés nyelve és módja idegen a mai élő világtól. Az érdeklődő és jólképzett hívek is azt vallják, bárhogyan is figyelnek az igehirdetésre, a liturgikus imákra, lapjaink írsaira, a nyelvezet, a fogalomvilág igen sokszor idegen, nem sokat mond számukra. Mi ennek az oka? Hiszen az feltételezhető, hogy az igehirdető, az író igyekszik jól közvetíteni az egyház tagjai felé, hiszen saját maga is ebben a világban él. A probléma egyik okát ott kell keresnünk, hogy az általános biblikus megújulás ellenére, még nem elég konkrétan ismerjük a Szentírást és sokszor csak külső „körítésnek” használjuk. *Ezért a bibliai üzenet lelkületét nem tudjuk elég hatásosan továbbítani.* Ha részletezni akarjuk a nehézségeket: nem használjuk a már hazánkban is rendelkezésre álló értelmező, magyarázó forrásokat. Nem eléggé hitelesen és felelősségteljesen alkalmazzuk a kiválasztott ígét az adott situációra. Mások mintha óvakodnánk alaposan elmélyedni és levonni az igényes következtetéseket. Ezek a tényezők azért jelentősek, mert egy szentírási hely erkölcsi értéke megfelelő értelmezés nélkül kortársainknak alig hozzáférhető. Így keletkezhet a bibliai szövegeknek olyan fokú félreértése és téves felfogása, amely inkább eltorlaszolja Jézus üzenetét mintsem megnyitná számunkra.

Az egyházi igehirdetés feltételezi a teológiát, a hittudományt. Mindig szem előtt kell azonban tartani azt hogy a teológia emberi rendszerezésű tudomány, ezért alá van vetve a történeti-társadalmi változásoknak, a kor gondolkodásának, a fejlődő segéd- és társtudományok hatásainak és mindenek előtt rászorul a kor filozófiájára és a többi humántudományra — mint a lélektan, a szociológia, — amelyek maguk is változnak. Néhány teológusnál az is megfigyelhető, hogy előre látva a komoly problémák felvetésének lehetséges következményeit, a kérdés nyílt tárgyalása elől kitérnek, amit a közösség tagjai viszont éles szemmel észrevesznek. Az igehirdetőknél még fontosabb a kérdések nyitott tárgyalása, hiszen a közvetlen találkozásban a hívek elvárják a világos válaszokat, jól érthető magyarázatokat. Ma is gyakori eset, hogy a szentségek felvétele előtt, kellő felkészítés nélkül elmondatjuk a hívekkel a hitvallási formulákat, amelyeknek szavait, tartalmát nem értik, nem érzik életközeli, ezért nyíltan is megmondják: „Az egyházi kifejezések idegenek, ezért nem sokat mondanak számomra.”

Hasonló a helyzet a *tanítóhivatali és főpásztori megnyilatkozásokkal is.* Felolvasások sokaknak olyan, mintha a „másvilágból” szólnának hozzájuk; alig érnek el a hívők tudatához. Az ilyen megnyilatkozások

rendszerint előző dokumentumok szövegeire hivatkoznak, nem pedig az eredeti hitforrást tárják elének, ezért többeknek úgy tűnik, *mintha az egyházban a „hivatalos embelek” léptek volna Isten helyére.* Még olyan jól érthető tanításban is, mint a „Gaudium et Spes” szövege, akadnak ilyen nehézségek. Nemrég egy közérdekű fejezetét olvastuk fel egy átlagműveltségű templombjáró családnak, — utána azt kérték, hogy most mondjuk el ugyanezt saját szavainkkal. Bizony az egyházi „birtokon belül élők” még népszerűsítő törekvéseikben is nehezen tudják utolérni a külsők gondolkodását. Azok a keresztények, akik még ismerik az egyháztörténelmet, vagy vallásos nevelést kaptak, bizonyos „benső értessel” áthidalják ezeket a nehézségeket, de az újabb generáció az ilyen „felülről érkező szövegeket” egyszerűen nem érti és ezért igazságtartalmát is könnyen kétségbevonja. Ez volt a helyzet a nagy vihart keltett „Mysterium salutis” nyilatkozattal is (1973. VI. 24.). Természetesen nagyon kézenfekvő az a megoldás, hogy azokat, akik ezeket a hivatalos dokumentumokat nem értik és ezért nem tudják elfogadni, vagy figyelmen kívül hagyják, — egyszerűen roszkaratúaként vagy hitetlenekként elmarasztaljuk, és ezzel elhárítjuk magunkról a korszerűtlen közvetítés következményeit.

Nagy nehézséget okoznak az egyháznak azok is, akik még ma is a múltban és a múlt intézményeiben élnek, és azok időszertlenül visszafordulásában reménykednek. Innen érthető, hogy a mai korban csak a negatív jelenségeket látjuk meg, mindenütt veszélyt szimatolnak. Ezzel azután önmaguk elől is elzárják a jelen örömét, a jövő hitének és reményének serkentő erejét. Veszélyek kétségtelenül ma is vannak, de azzal nem oldódnak meg, ha ijesztően felnagyítjuk vagy eltorzítjuk őket.

Számos vallásszociológiai felmérés majdnem minden keresztény többségű országban kimutatta azt a *tátongó szakadékot, amely az egyház hivatalosan előadott tanítása és az egyház népének tényleges egyéni hite között fennáll.* Az emberek többsége az egyházi tanítással és cselekvési normákkal csak kis részben képes azonosulni, amit a hit fokozódó szubjektívizálódásához vezet. Ez a jelenség nemcsak a hívek széles rétegében állapítható meg, hanem a gyakorló, sőt egészen elkötelezett keresztényeknél is és gyakran egészen központi tanításokra vonatkozik: Mária élettitkaira, az angyalok és a sátán léte, a Szentháromság titkaira, Krisztus istenfiúságára, a végső dolgok igazságaira, — sőt még a gyakorlati keresztény életet, az ima és a szentségek értelmét is megkérdőjelezi. A *kivülállók számá-*

ra egyenesen meghökkenő, hogy korunk egyházi közösségében a keresztény üdvösség, a megváltás alapigazságai „rejtjéleké” váltak, nem jelentenek többé határozott életirányt, konkrét élményt. Nem szabad azonban elfelejteni hogy napjainkban a jelenségek értelmezésének és értékelésének a módszerei elmélyültek, és olyan tüneteket is felszínre hoznak, amelyek régen is fennálltak, de nem voltak módszeresen megállapíthatók. Ma éles különbséget tudunk tenni a hit ismerete és az átélt benső hit között. A katekizmus kérdéseire adott válasz hitbéli jártasságot jelenthet, de nem biztosítéka a személyes hit létének és mélységének. Viszont a hit ismeretének hiányossága még nem jelent hitetlenséget. A sablonos kérdésekre adott válaszokat is sokrétűen lehet értelmezni. Így, aki tagadja a mennyországot, — lehet, hogy csak egy valóban téves vagy gyermeteg elképzelés ellen tiltakozik és még nem alakította ki magában a nagykorú keresztény felfogást, — de mindez nem jelent még abszolút tagadást.

A legszomorítóbb jelenségek azonban kétségtelenül azok a csoportok az egyházon belül, amelyek különféleségük egészséges kibontakozása helyett egymással szemben beszédképtelenné, sőt ellenségekké válnak, mert nem képesek elfogadni, hogy az egyházon belül is lehetnek egyéni kezdeményezések, hogy itt is érvényes az egyenlőtlén fejlődés elve, — valamint azt a tényt, hogy az egyéni érdeklődések és lelki beállítottságok más-más színezetet adnak keresztény életünknek. Mivel egyes csoportok csak a saját elképzelésüket, — esetleg maradi kötődéseiket, — tartják egyedül üdvöztetőnek és hitelesnek, törekvésük szükségszerűen a másik ellen fordul, és így kölcsönösen belülről gyengítik Isten egyházát. Az ilyen csoportok azután még inkább elkülönülnek, elszakadnak, vagy a hivatalos egyház elől az „altalajba” vándorolnak. A külföldön közzismert „underground” megmozdulások nagyrészt a személyes elkötelezettség jegyében indultak el, — nem valami jogtalan ellenállás következményei, — de azután elidegenedtek, elszakadtak az élő forrástól. Korunk egyházára jellemző az események és felfogások polarizálódása, az egyes csoportok a közeledés helyett inkább az ellentétes sarkba szorítják egymást. Különösen veszélyes a benső emigráció, amit erősít a termékeny emberi önzés is. Egyesek önmaguk biztonságának tudatában érdektelenné válnak a másikkal szemben. Sajnos az ilyen „pólusra szorultak” felfogását már alig lehet megváltoztatni, szinte képtelenek a termékeny párbeszédre, mindent a legszélsőbb szempontból értékelnek. Sokan nem találnak te-

ret önmaguk kibontakoztatásához, mert nem volt alkalmuk eddigi életükben problémáikat és élményeiket kicserélni, ezért később úgy eltávolodnak, hogy más területen keresik önérvényesítésüket.

Az utóbbi években sokan eltávolodtak lelkipásztori tanácsadóiktól, a „lelki atyáktól” is, és pszichológusokhoz, ideggyógyászokhoz fordultak nemcsak szakorvosi, hanem kifejezetten lelkiismereti kérdésekben. Könnyen lehetne ezt a jelenséget is a szekularizálódás, a tudományistenítő hitetlenség számlájára írni, a háttérben azonban komolyabb benső okok vannak. A lelkipásztorok egy része elmaradott biológiai, lélektani és társadalmi ismeretekben és ezeknek hiányában a testtől függetlenített „lelki tanácsokkal” nem tudnak igazi megoldást adni az emberek problémáira, akiknek istenkapcsolatuk is az emberi testben és pszichikai történésekben játszódik le. Sokan panaszkodnak, hogy tanácskérésük esetén olyan átlagos választ kaptak, mintha a lelkipásztor nem is hozzájuk szólt volna. Így azután az evangéliumi üzenet, amit az egyháziaknak az egyedek igényeire kellene lefordítani és gyengeségeikre alkalmazni, — süket fülekre talál. Ezért a kivállónak úgy tűnhet, hogy üdvösségszolgálatunkat már nem vagyunk képesek tovább teljesíteni. Amikor azt „prédikáljuk”, hogy ma az isteni üzenetet milyen sokan elutasítják, látnunk kellene, hogy milyen nagy szerepe van ebben az üzenetközvetítő ügyetlenségének, felkészültségének, vagy akár csak egyszerű közömbösségének is. A pszichológia ismeretek alapjait már csak azért is tudnia kellene a lelkipásztornak, hogy felismerje illetékesége határait. Vannak állapotok, amelyeket előbb emberileg és orvosilag kell gyógyítani és csak ezután lehet szó az egészséges lelkület, az érett hit és az önzetlen életáldozat kialakításáról.

Ezekon a sürgető kérdéseken kívül minden helyi egyháznak meg kell keresnie a saját területén azokat a pontokat, amelyek elidegenítik az egyetemes egyháztól az embereket. Így például elavulttá váltak a karitász és egyéb segélyszolgálati módjaink. Hiába küld az egyházközösség havi segílyt egy magatehetetlen öregnek, — többet érne egy-két órás személyes segítő szolgálat, de-rült sugárzó látogatás. Halálesetknél pedig a díszes, — és bizony nagyon költséges — egyházi temetés után, a lelkipásztornak, vagy egy komolyabb egyházközösségi tagnak a látogatása segíthetné kiemelni a hitben megrendült gyászoló súlyos lelki válságából és abból az érzésből, hogy most már mindenki magára hagyta.

A különféle kérdések és nehézségek mögött egy közös alapjelenséget találhatunk: az egyház vezetőknek és közösségének számos tagja gondolkodásban és segítőkészségben eltávolodott a köznapi ember problémáitól. Az egész folyamatban egyébként olyan történeti törvényszerűség lelhető fel, amiből nyilvánvaló, hogy az egyház evilági feladatköre megváltozott és bizonyos területeken még a legjobb akarattal sem tud megfelelni az elvárásoknak, ha nem áll át sürgősen a kor problémáinak a megoldására. Ezért a fentebbi kérdések nyomán végigtekinthetjük a tennivalókat, hogy megtaláljuk a könnyítést és segítséget korunk agyonhajszolt embere életére, nehogy elviselhetetlen terheket rójunk rájuk (vö. Lk 11,46).

Az egyház tagjainak, különösen az igehirdetőknek tudatában kell lenniük, hogy az *Isten valósága és titka meghaladja a mi fogalmainkat*, ezért mindig nagyobb szereténységgel szóljunk róla és engedjük, hogy más hangnemen is kifejezzék közelítésüket. Az egyházi kommunikációkban és igehirdetésben jobban használjuk *korunk világképét*. Az ökeresztény, vagy középkori szerzőket akkor mutatjuk be helyesen, ha „mutatis mutandis” a mi világképünkbe helyezük és így beszélünk az életről, a világ kezeléséről, a végső dolgokról stb. Például az ég-mennybolt szó ma inkább meteorológiai, vagy űrutatási jelentésű és nem alkalmas többé üdvösségünk „helyhatározójának”. Az új generációnak ilyen és hasonló fogalmak nem jelentenek semmit, többet mondanak számára a bűnről, a valóság kettészakítottságáról, az isteni dimenzióról Kafka, Beckett, Albee megrázó művei. Ezért az isteni üzenet közvetítéséhez — a Biblia értelmezése mellett, — több gondot kell fordítanunk *korunk filozófiájának és művészetének elemzésére*. Bőséges a dráma- és szépirodalmunk, miért félünk tőle? Igaz, sokszor csak negatív képet adnak a rosszról, de ez a kép az evangélium örömhírével pozitívvá és reményteljessé tehető.

Sokszor tapasztalható, hogy a *főpásztori és tanítóhivatali dokumentumok* aggodalmakat fejezik ki a mai keresztények életéről, és szüntelenül óvnak minket a „túl mérész és önkényesen elővételezett újításoktól”, ugyanakkor *mintha nem hangsúlyoznák eléggé*, hogy az ésszerűtlen kötődés a túlhaladott struktúrákhoz milyen veszélyeket jelent a fejlődés és a jövő élet számára. Mostanában mind gyakrabban visszatekintve a zsinatot úgy emlegetjük, mint egy elért fejlődési szakasz csúcát, pedig ez sem végállomás, hanem további kiinduló pontja a fejlődésnek, a mindig teljesebb jövő

felé. Innen érthető, hogy az *egyházi tanítóhivatal* sokszor csak mint figyelmeztető tekintély áll a hívek előtt, nem pedig mint olyan szerv, amely *állandó serkentője lenne az evangélium továbbadásának*, a megváltói szeretet szabadságának. Mennyivel nagyobb örömmel fogadnák a hívek a pásztorleveleket, az egyházi tanításokat, ha azok hitet, erőt, biztatást és a Szentlélek örömét sugároznák köznapi gondjaira, életkérdéseikre. — Ha pedig ezeket a megnyilvánulásokat az aktuális kérdéseket érintő tudományok szakemberei, jogi, orvosi, közéleti személyek készítenék elő, mindjárt konkrétebb visszhangot keltenének, érdeklődés és párbeszéd tárgyai lennének a templom falain kívül is.

A *hitigazságok megközelítésének sokszor a leghatékonyabb módszere: ha a hívek benső hitvilágából indulnak ki*, mert önmaguk élményein át jobban megértik, hogy nem annyira tudásanyagról, hanem a megváltói szeretetről, az üdvösségről, kegyelemről van szó, — amit az élet különböző helyzeteiben felismerhetünk. A *tekintélytisztelet* nem jellemző vonása a mai embernek, ismételt hangsúlyozása ma inkább bosszantó, mosolykeltő és eltávolodást okozó tényező lehet. A bibliai kor nyelvének közvetlensége, *Jézus emberi magatartása sokkal közelebb áll hozzánk*, mint a nyugati tekintélyi rend, a „hármasszövetség” abszolutizmusa, ami átjárta egyházunkat is. Sajnos, jelenleg is élnek még közöttünk „igazságszolgáltatók”, akik túrelmetlenebbek a várakozó Istennél, pedig „ma csak az egyház legelkeseredettebb benső ellensége tanácsolhatja az egyházi tekintélyi szervnek, hogy /csapjon oda/, 'dobáljon ki mindent', ami nem tetsző”.

Azt is jól látjuk már, hogy korunk *gondolkodó-kritizáló generációjának az érdeklődése és érdekeltsége nem a közös álláspontok azonosulásában, vagy engedelmes alárendelésben nyilvánul meg*. Inkább vitatkozni szeretnek arról, ami iránt kötelezettséget és felelősséget éreznek. Fiatlajnik azért kritizálnak, hogy jobban megértsék, és azért bírálják, hogy jobbá tegyék azt, ami érdeklí őköt; annyira jóvá, hogy szeretni is tudják. Az elkötelezettség és a kontesztáció ma azonos töről fakadnak: az *érdeklődés és a szeretet jelei*.

A megújuláshoz hozzátartozik, hogy az *egyház életét önmagunkban is úgy valóstusuk meg, hogy az egyaránt szolgálja az Isten országát és az emberek üdvösségét*. Jól tudjuk, hogy a történelem során olykor többet törődünk az elvont „egyházszemély presztizsével”, a kereszténység „birodalmi” megvalósításával, és kevesebbet az egész emberiség igazságosságának és békéjének ügyével, az igazi krisztusi szeretet országá-

nak gondjával. Az egyházak közti szakadék áthidalásának is egyetlen módja lehet: az emberi nyomorúság ellenében cselekvő szeretet. Ma mindenek előtt arra a rövid hitformulára van szükség, — ami elegendő volt az első tanúknak, hogy hitük közösségét kifejezzék: „Már nem vagytok idegenek és jövevények, hanem a szentek polgártársai, és Istennek házanépe. Apostolokra és prófétákra alapozott épület vagytok, az egyház, amelynek a szegletköve Jézus!” (Ef 2,19—20).

Le kell tehát küzdenünk egyénileg éppen úgy, mint intézményesen az élő valóság megtapasztalásától, egyben a tapasztalati adományoktól is húzódó és idegenkedő magatartásunkat. Ez a jelenség ugyanis, — ha régi kifejezéssel élnénk, — korunk legveszedelmesebb szektája, amely éppen a megváltás lényegét, az „inkarnációt” támadja, amikor az anyag, a test, a természet törvényeitől manicheista módon eltávolodik, a legnagyobb kárt okozva azoknak, akik külsőleg látják az egyház „épületét”, és még nem ismerik belső „Szegletkövét”, Krisztust.

Sokszor bizony úgy látszik, hogy az emberi „üdvösséget” még mindig a megtapasztalható emberi boldogságtól függetlenül vagy annak ellenében értelmezzük, pedig a kereszténység az embernek talajára épül, emberi segítőkészsége ma is — éppen úgy, mint a múlt századi elhidegülés előtt, — évszázadok óta az „isteni kegyelem megjelenését” érzékelteti az embereknek és ezzel megnyitja a távollévők számára is az isteni valóság megtapasztalását.

Ilyen módon építhetjük tovább Krisztus testét, az Egyházat, hogy eljussunk Isten Fia megismerésének egységére és nagykorú emberré legyünk Krisztus teljességének mértékében. Akkor igazságban fogunk élni és szeretetben együtt növekedünk Krisztussal, mert Ő az, aki az egész testet összetartja és felépíti a szeretetben (vö. Ef 4,11—16). — Éljetek tehát szeretetben, amint Krisztus is szeretett minket és áldozatul ajánlotta fel magát érettünk Istennek... *Alljatok mindig készen a békesség evangéliumának hirdetésére!* (vö. Ef 5,1—3. és 6,16).

Széli Margit

ELÉRHETETLEN ÁBRÁNDOK? (Jegyzetek az egyház lelki megújulásáról)

Olyannyira megváltozott ma a világ, hogy az egyházi vezetőknek közvetlenül benne kellene élniük, hogy igazán ismerni és szeretni tudják, hogy kérdéseit, problémáit megérthessék, és „mindenkinek mindene” lehessenek (1Kor 9,21). Az egyháznak ma még mindig sok helyütt előjogai vannak, reprezentációs kötelezettségei, hatalmas apparátusa, — és ez éppen azokat téveszti meg a legkönnyebben, akik a leginkább rendelkeznek felelősséggel; ezért azután nem veszik észre, milyen sok megkeresztelt ember idegenedett el attól az egyháztól, amelynek jelenlegi megjelenési formáit a maitól teljesen különböző történelmi körülmények alakították ki. Ha egyáltalán megvan bennünk a szándék, hogy még elérjük ezeket az embereket és a következő nemzedéket, feltétlenül szét kell robbantanunk azt a „miliót”, amely abban a korszakban alakult ki, amikor a kereszténység még államvallás volt. Ugyanez volt a helyzet a kereszténység őskorában is. Akkor egy olyan keresztény környezetből kellett kitörni, amelyet a judaizmus szokásaihoz való ragaszkodás jellemezett; ki kellett törni, — a pogány világ diaszpórájába. Mert csak magának a tiszta evangéliumnak volt meg az esélye, hogy legyőzze a

világot. Ma is ezt tapasztaljuk. És miért ne a vezetők lehetnének azok, akik példájukkal ott járnak az élen ebben a létfontosságú kérdésben? Nem valamiféle nagyszabású és újszerű programmal. Amiről ma szó van, nagyon is egyszerű: hogyan éljünk, hogyan beszéljünk és gondolkodjunk „ebben a világban”.

Szinodusok, ülésszakok, konferenciák, papírhegyek mindenütt az egyházban. És mintha Jézus „szegényes” eszközei mindinkább feledésbe merülnének, mintha a tudatban és a gyakorlatban egyaránt a háttérbe kerülnének azok mögött az erőfeszítések mögött, amelyek sok pénz igényelnek, és sok kiváló tehetséget merítenek ki. Milyen kevés energia és idő marad arra, hogy az egyháziak a közvetlen „igszolgálatot” (Ap-Csel 6,4) végezzék, hogy közösen imádkozzanak, s hogy — ami feltétlenül szükséges — személyesen törődjenek az emberekkel! Egyáltalán hiszünk-e még abban, hogy ezeknek a „szegényes” eszközöknek abszolút elsőbbségük van az Isten országának ügye szempontjából? Törődünk velük? Hol találunk például egy olyan székeskáptalant, amely alapítólevelének és egyházi jogi definíciójának megfelelően püspökével napról

napra együtt imádkozna legalább egy részét a szolozsmának? Amelyik együtt ünnepelné az eukarisztiát, és esetleg még homiliát is tartanának? Milyen nagy lelki lehetőség volna ez, nemcsak a püspöki székhely lakói számára, de azoknak is, akik bárhol élnek a püspökség területén? Micsoda lehetőség volna ez a sok kereső-kutató embernek!

Sokkal inkább várja tőlünk a világ ezt a tanúságtételt az Isten valóságáról, várja a tanúságtételt arról, hogy minden látszat ellenére van értelme annak, amit teszünk, mint ahogyan ezt bármiféle egyházi konferencia és tervezetés közben gondolhatnánk.

A szentévvél, annak előkészítésével kapcsolatban a püspöki konferencia elsősorban a papokat szólította föl a komoly és hűséges imádságra. Itt, a káptalan és a püspök közös szolozsmájában találhatnának példát az imában való közösségre az egyes területek plébánosai és káplánjai. És ezt csak áldozatok és nehézségek árán lehet megvalósítani. S itt találhatnánk meg az igazi imádság iskoláját is, a formát és külsőt illetően. A keresztény egzisztenciában, a papi hatalomban vajon nem ez volna-e a legalapvetőbb? A Szentlélekről van szó, és őt csak az egyetértő imádsággal nyerhetjük el (ApCsel 2,1).

Egy másik „utópia” az „imádkozó káptalan” gondolata mellé: mi lenne, ha a püspökök vasárnapokon, ünnepnapokon az egyházmegye más-más templomában a szószékre állnának, és utána időt szakítanának arra, hogy meghallgassák az egyházközség különleges kérdéseit és szükségleteit. Volna-e nagyobb segítség, mint a főpásztornak ez a közvetlen igazságszolgáltatása és az ugyanolyan közvetlen személyes jelenléte a hívek között? Mindezt nem pótolhatják pásztorlevelek, melyek írászta mellett készülnek.

Évtizedek óta egyre többet várunk az egyháztól, amikor sorozatosan semmibe sem veszi Jézus figyelmeztetését: „Ne vessetek szent dolgot ebeknek, s ne szórjátok gyöngyeiteket sertések elé!” (Mt 7,6). Az új pogányság korszakában és világában már hosszú ideje szükség lenne a „disciplina arcani”, a titoktartás fegyelmének új formájára. Amint például egy Bach-fűgának a megértése nemcsak zenei érzéket tételez fel, hanem ennek az érzésnek bizonyos iskolázottságát is, ugyanúgy az Isten országának a titkai csak a hit számára hozzáférhetőek, és mindig csak meghatározott érettségi fokon. Jézus megvárja azt az órát, amíg a tanítványok maguk kéri: „Urunk, taníts meg minket imádkozni!” Csak ezután mondja el nekik a Miatyánkot. Az eukarisztiát halálának előestéjén ünnepli velük, miután már „nem szolgálnak, hanem barátainak” nevezhette őket, mert már mindenbe beavatta

őket, amit az Atya rábizott, hogy kinyilatkoztasson. A Miatyánk — titok, az eukarisztiá — misztérium. A megfelelő szerv és a kellő éhség nélkül nem lehet megemészteni ezt a táplálékot. Mi pedig most is sokhelyütt éppúgy feltételezzük a hitet, amint ez jogosult lehetett abban a korban és világban, amelyet a keresztény alapelvek jellemeztek. Pedig nincs talán hitoktató, aki ne bizonyíthatná, hogy a gyerekek közül nagyon sokan a legkisebb készséget sem hozzák magukkal a kinyilatkoztatás iránt, mivel immunizálta már őket a környezet, amely távol áll az Istentől. Először újra meg kellene művelni kitarító munkával a talajt. (Charles de Foucauld a tuaregeknél hosszú időt szánt arra, hogy felkészítse őket a kereszténységre, évtizedeket, amíg ő maga a kereszténységet megélni tudta csupán, de Jézus nevét nem mondhatta még ki.)

Úgy tűnik, mintha Krisztus megbízásának lényeges részét és az evangélium jövőjét feláldoznánk az egyházi belpolitikának, amikor az egyre növekvő paphiány ellenére is kitarunk amellett, hogy a papságtól elválaszthatatlan a cölibátus, és vonakodunk attól, hogy megbízható házasesemberek pap-pá szenteljünk. Semmi alapunk nincs, hogy kételkedjünk erre a hivatásra való karizmatikus alkalmasságukban, ha teológiai végzettségük is van, és képesek erre a szolgálatra, — világi előnyöket is félretéve, feláldozva. Nem helyezkedünk szembe a kegyelemmel? Ha az Isten nem kapcsolja össze a papságra való hivatást és a cölibátust, megteheti ezt az egyház? Nem állít ezzel akadályt Isten útjába? Nem valami máshoz ragaszkodik-e, amikor pedig Isten a hitét akarja? Isten kegyelme irányít minket, nem pedig mi rendezzük a kegyelem útját saját akarunk szerint. Sokan házasesemberek voltak az apostolok és követőik és utódaik között. Az ő korukban ez természetes volt. Miért ne támaszthatna az Isten újra apostoli lelkedület papokat a nők emberek közül, akkor, amikor a paphiány egyre megdöbbentőbb méreteket ölt?

A világ számos államában még mindig, vagy újra mindennapos az emberek megkínzása. Olyan államokban is (pl. Dél-Vietnam, Spanyolország, jónéhány latin-amerikai állam), amelyekben katolikusok a vezetők. Olyan emberek, akik fontosnak tartják a nyilvánosság előtt, hogy az egyházzal tartoznak, hogy részt vesznek az istentiszteleteken. Kötelessége volna az egyháznak, hogy akár nyíltan is figyelmeztesse őket, és távol tartsa őket az eukarisztiától. Jézus magát is megkínózták. Üzenetének lényegéhez tartozik, hogy azonosul valamennyi megkínzott, meggyötört, védtelen emberrel. Kép-

telenség aktív részt venni a kínzásokban, és ugyanakkor eukarisztiát is ünnepelni!

Nem tagadható, hogy sok hivatalos, reprezentáló egyházi közösség nem képviseli elég meggyőzően, hogy Jézus a szegényekkel, a legszegényebbekkel azonosul. És miért? A hatalmasokkal való egységesség forog kockán. És ez az egyik gyökere annak, miért vonakodnak sokan a kereszténységtől éppen a fiatalok körében. „Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt, de aki elveszíti életét énérétem, megmenti azt”. (Lk 9,24). Ennek az igének az ítélete az egyházra is áll, amikor tulságosan félti önmagát. Aki így kiáltott fel a kereszten: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem!”, — ma a megkínzott emberek ezreinek ajkával kérdezi az egyházi vezetőséget: „Miért hagytál el engem?”

VI. Pál pápa 1974 nagyböjtjén ezt mondta szózatában: „Szentévi várakozásaink nem fognak beteljesedni, ha nem történik átalakulás önmagunkban... A böjti időszak szelleme azt kívánja tőlünk, hogy szakítsunk önző ragaszkodásunkkal, amely a földi javakhoz kapcsol minket. Szent Vazul felszólítja a gazdagokat: a kenyér, amelyre nincs már szükséged, az éhezők kenyere. A ruhád, amely a szekrényben lóg, a mezitelenek ruhája. A cipők, melyeket nem hordasz, a mezitlábások cipői. A pénz, amit elzárva őrzöl, a szegények pénze. A szeretet művei, melyeket elmulasztottál, hasonlóképp jogtalanságok sorozatai, s ezeket te követted el...” Gyűlöletet vetünk és konfliktusokat szítunk, amikor kincseket gyűjtünk, s közben másoknak semmijük sincs, amikor a holnapunkról való aggodásunk fontosabb, mint szomszédunk jelene, amikor önzésből, vagy tudatlanságból vonakodunk megosztani fő-

lőslegünket azokkal, akiknek nincs meg még a legszükségesebb sem... Boldogok lennénk, ha kettős visszhangot látnátok ebben a felhívásban: az Úr szavának visszhangját, aki figyelmeztet benneteket, és az emberiségét, amely segítségért kiált hozzátok.”

Valakinek volt két szép barokk szekrénye, mindegyik jónéhány ezret ért. És mivel nem tudta rászánni magát, hogy valamelyiket eladja a kettő közül, éhenhalt a család. Fantasztikus értékű műkincsek vannak felhalmozva a vatikáni gyűjteményekben. Alapos átvizsgálás után létre lehetne hozni belőlük egy olyan múzeumot, amely megfelelően korunk művészetpedagógiai ismereteinek és igényeinek. A műalkotások arra valók, hogy szemléljék őket. A tömegben azonban megfulladnak. Levegőre, fényre van szükségük.

Az éhezőknek pedig kenyérre. A szegény egyház ezeknek a gyűjteményeknek a birtokában szó szerint aranyhegyen ül. És előssa a rábízott talentumokat, ahelyett, hogy a szeretet szolgálatába állítva gazdálkodnék velük. Az állomány legalább felének folyamatos eladásával egész éhező vidékeket lehetne megmenteni a haláltól anélkül, hogy egy jogos kultúrigényen lényeges csorba esnék. Mert hiszen amit eladnánk — nagyon sok pénzért, s ez a szegényeknek jutna, mert ők — Krisztus —, az nem pusztulna el, csupán másutt állítanák ki... És nem vétkeznénk a műalkotásokkal szemben, ha nem zsúfolnánk össze őket a falakon, vagy ha nem őriznénk őket raktárakban. És főleg nem vétkeznénk az emberekkel szemben! A szegény Lázár közelében úgy áll ott a Vatikán, mint az említett ember az értékes szekrényeivel.

Heinrich Spaemann,
a neves egyházi író gondolataiból

SZABADSÁG AZ EGYHÁZBAN

Az egyházban a tekintély és szabadság közti konfliktust érdekes módon értelmezi Alexander Schmemmann ortodox teológus egyik tanulmányában (Liberté dans l'Église: Théologie d'aujourd'hui et de demain, Paris, 1967. 179—190). Szerinte ez a probléma tipikusan nyugati, ezért kevésbé okozott gondot a keleti ortodox egyházakban. Oka egyszerű az, hogy a reformáció idején, amikor a szabadság körüli konfliktus teljes élességében robbant ki a nyugati egyházban, már teljes volt a szakadás a nyugati és keleti egyházak között, másrészt pedig a vita lényegileg idegen az ortodox egyházak szellemi és intellektuális hagyományaitól. A szerző így következtet: *Szabadság-teknitély*

párhuzamának kérdés-felvetése ilyen formában helytelen, mivel már eleve azt tételezi fel, mintha más lenne a szabadság, és más lenne az egyház. A helyes kiindulási pont inkább ez lehetne: *Az egyház egyenlő a szabadsággal*, mivel maga az egyházban működő *Szentlélek* biztosítja azt. A Szentlélek működésének gyümölcse: Jézus Krisztus, akinek élete önkéntes és szabad engedelmesség és szolgálat az Atyának. Jézus az egyház élete is, tehát az egyházban a szabadság abban nyilvánul meg, hogy mindnyájan engedelmeskednek és szolgálnak Jézus nevében egymásnak a szeretetben.

„A szabadság az egyházban” problemati-

kája a háttérben azt tételezi fel, mintha más lenne az egyház és más a szabadság. Amikor ugyanis az egyházat, mint tekintélyt hangsúlyoznánk, a katolikus megoldást nyújtjuk, ha pedig a szabadságra utalunk, akkor a protestáns szemléletre jutunk. Ha tehát a tekintélyt és szabadságot mint két egymást kizáró és ellentétes pólust értelmezzük, akkor természetesen hat a megállapítás: minél nagyobb a tekintély, annál kisebb lesz a szabadság, és fordítva. Tehát ez a *viszonyítás önmagában téves és önmagát rombolja le*. A szerző úgy látja, hogy a királygyilkosság jogosságát védelmező Saint-Just-tól egyenes út vezet Nietzsche, Dosztojevskij, Bergajevén át Camus-ig, Sartre-ig, egészen az *Isten halálának teológusaihoz*, mert ők a szabadságot mindig csak a tekintély függvényeként értelmezték. Az általuk elképzelt szabadság pedig csak a tekintély lerombolása, megsemmisítése árán valósítható meg. Az Isten halálának a teológusai ezt világosan kijelentik: „Istennek meg kell halnia, hogy az ember szabad lehessen!” A szabadság kiteljesedése miatt kell a tekintélyt lerombolni, amely azután önmagát is elpusztítja, mert a lázadás lesz az alap-eleme, végső tekintélyként pedig csak a halál marad. Dosztojevskij *Ördöngösök* című regényében a Krilov személye állítja elének ezt; aki ugyanis meg meri ölni önmagát, az isten, de hogy isten lehessen: valóban meg kell ölnie önmagát. Altizer, az Isten-halála mozgalom egyik képviselője pozitív hősnak tartja Kirillovt, mert megalkotta „Krisztus modern képét” (Th. Altizer: *Mircea Eliade and the Dialectic of the Sacred*, 112. o.). Kérdésünk tehát: van-e kiút ebből a dilemmából?

Az egyház maga a szabadság.

A szabadság a keresztény teológiának az alapja és kiindulópontja, — ez az egyik legfőbb ortodox alapelv. Az ortodox egyház elveti a tekintély függvényeként értelmezett szabadság-fogalmat. Khomjakov, az orosz laikus teológus írja egyik tanulmányában (A. S. Khomjakov: *On the Western Confessions of Faith*): helytelen az a felfogás, amely szerint az egyház egyenlő a tekintéllyel. Az egyház lényege nem a tekintély, amint Isten és Jézus Krisztus sem azonosak a pusztá tekintéllyel. Khomjakov véleménye szerint Nyugat tragédiájának kiindulópontja, hogy az egyházat azonosították azzal a tekintéllyel, amely belső lényegénél fogva töle idegen elem. Ez hozza magával a tekintély elleni lázadást, de minthogy a lázadás ugyanaz a síkon marad, egyik tekintély helyébe a másik tekintély kerül, és ez így megy tovább

vég nélkül. Ez a tekintély-fogalom nem Istentől való, hanem a „világ”-ból, az ember „elesett, bukott állapotából”, és valójában nem egyéb, mint az ember igazi életétől történő elidegenedés. A nyugati kereszténység másik tragédiája, hogy elfogadta a „bukott világ” elvét. A konfliktusból ezen a vonalon nincs kiút, mert a korlátozott tekintély és a korlátozott szabadság semmiféle kombinációja nem vezet kielégítő megoldásra. Az egyház nem tekintély, s ezért nincs szabadság az egyházban, hanem az egyház maga a szabadság, az egyház csak a szabadság lehet. A szabadság misztériumát tehát csak az egyház misztériumába behatolva érthetjük meg. *A szabadság teológiájának a helyes ekkleziológiai szemlélet lehet a kiindulópontja.*

Az egyházban működő Szentlélek: a szabadság forrása.

„Hiszek a Szentlélekben, az egyházban...” Ez a Credo ősi, harmadik fejezetének legrégebb formája, mely összekapcsolja, csaknem azonosítja a Szentlelket az egyházzal. Bár kezdetből Ő az egyház élető Lelke, a későbbiek során már csak szankciót és garanciát láttak benne. Így, miután bizonyos zárt funkciót tulajdonítottak Neki, elkezdtek „kimérni” a Szentlelket, pedig Isten nem mérícskélve adja a Lelket (Jn 3,34). A pünkösdi szélvihart félmagyarázták, kegyemi tóktét kovácsoltak belőle, amellyel „okosan kell gazdálkodni”. — Ahol viszont az egyéni szabadságot jobban kímélték, mint a protestáns egyházakban, ott a Szentlélek lett ennek a szabadságnak a biztosítéka. A teológia feladata ezen az úton első lépésként talán az lehetne, hogy a *Szentlélek iránt nagyobb figyelmet ébresszen*. Azután: találkoznunk kellene a Szentlélek megtapasztalásával. Ő a „Ruah” (Jn 3,8), a Szentháromság élete. Valaminek a „lelkének lenni” annyi, mint a tartalmat, a dinamikus erőt élő módon kifejezni. A Szentlélek az Isten élő, teremtő erejének megnyilvánulása. Az egyházban „Ő hív meg bennünket a személyes szabadságra” (Cl. Dagens: *L'Esprit Saint et l'Église: Nouvelle Revue Théologique*, 1974. III. 235). A Szentlélek, a Szeretet Lelke nélkül nemcsak Isten, hanem az egész világ, az egész lét is pusztán tekintély lenne, külső, objektív, „félelmetes” rend (Schmemmann: i. m. 186). A Szentlélek eltöri a tekintélyt, mint külsőségeséget és kijelenti a létezők bensőségét. A tárgyat alánnyá változtatja, és ezt nem kívülről teszi, mint szankciót és garanciát, mert Ő a bensőségessége mindannak, ami létezik. Ő az élet Élete, a lét Ajándéka, kenete, illata, az örökkévaló-

ság Fénye, az idő minden pillanatában, az isteni szépség felcsillanása minden arcon. *Ő maga a Szabadság, a szabadság tartalma.* Ez a szabadság nem csupán a tekintély szolgaságától szabad, hanem önmaga szolgaságától is. Nem külső valóság tagadása, vagy állítása. Ő a jelenlét, egy Személy jelenléte, aki maga az értelem, az öröm, a szépség, a teljesség, az igazság, minden élet. Személy, akit birtokolunk a megismerésben, a szeretetben, életközösségben, *aki nem rajtunk kívül van, hanem bennünk.*

Az egyház ilyenek kell, hogy megismerje a Szentlelket, és kell hogy meg is tapasztalja, — ezért nem lehet, sőt nem is szabad éles határvonalat húzni a teológia és a misztika között. Az egyház önmagát a Szentlélek közössége gyanánt éli meg, olyan Igazság Ő, amelynek megismerése szabaddá tesz bennünket. *Csak a Szentlélek jelenléte teremti meg bennünk az igazság „szervezetét”, és alakítja át a tárgyak külső igazságát aianyivá.* Aki nem birtokolja a Lelket, az sohasem ismeri meg az Igazságot bensőleg, és ezért arra van kárhozzátva, hogy azt tekintéllyel, garanciával pótolja (Schmemmann: i. m. 188. o.). Aki a reményen és hiten túl minden áron garanciát keres, az már gyógyíthatatlanul racionalista. Ez a magatartás az egyház számára elfogadhatatlan, mert teljesen belemerül a kételkedésbe. Szarovi szent Szeráfim, a XIX. századbeli orosz szent, a keleti hagyomány képviselője írja: „Amikor az Isten Lelke leszáll az emberbe és kibontakoztatja kiáradásának teljességét, akkor az ember lelke túlcserél a kimondhatatlan örömtől, mert az Isten Lelke örömmé változtat mindent, amit megérint” (Idézi: G. Dedetov: Treasury of Russian Spirituality 275).

Szabadság és szentháromsági Élet

Az egyház a Szentlélek jelenlétének, tevékenységének a temploma, ahol megtalálhatjuk a tekintély-szabadság helyes egyensúlyát. Ez a belső egység győzelme a külsőség, az elidegenedés felett. *„Az egyházban ezért lehet szabadság, mert teljes engedelmességgel szolgál Istennek”.* (Schmemmann: i. m. 189. o.) A Szentlélek gyümölcse,

végző ajándéka nem valami állapot, hanem élő személy: Jézus Krisztus. — A bennünk élő Jézus Krisztus és a mi életünk Jézus Krisztusban. Jézus élete pedig engedelmesség volt mindhalálig (vö. Fil 2,8). Ez ő engedelmessége nem csupán az alárendeltség kifejezése, a tekintély előtti meghajlás, hanem az Atyával való teljes egységnek, magának az Istenségnek a kifejezése. *Az Ő engedelmessége: nem egyféle szabad engedelmesség, hanem maga a szabadság.* „És ha Krisztus a Szentlélek ajándéka. és Krisztus az egyház élete, akkor ennek az életnek a lényege: nem a Krisztustól függő engedelmesség, hanem Krisztus engedelmessége”. (Schmemmann: i. m. 189). Ez az isteni engedelmesség a tekintély-szabadság ellentéte fölött áll, nem az evilági élet tökéletlenségéből, hanem a Krisztusban megnyilvánuló tökéletes életből származik. *„Ez azt jelenti, hogy a szabadság az egyházban mindenkinek a mindenki iránti önkéntes engedelmességében nyilvánul meg Krisztusban”* (Schmemmann: i. m. 189. o.). Nincs senki sem felül, sem alul. Aki tanít, annak nem „tekintélye” van, hanem a Szentlélektől kapott ajándéka a tanításra, — aki befogadja a tanítást, azért teszi, mert a Szentlélek a tanítást nem tekintély, hanem igazság gyanánt nyilatkoztatja ki neki. Az egyház imája nem szankciókat, garanciákat kér, hanem magát a Szentlelket, hogy jöjjön el hozzánk, vegyen bennünk lakást s alakítson át bennünket az egyházban, abban az egységben, amelynek Ő az éltető Lelke, amelyben a mindenkinek mindenkivel szembeni engedelmessége egyetlen szabadságként nyilvánul és valósulhat meg. *Az egyháznak mint szabadságnak a misztériuma a Szentháromságban van elrejtve és ez a misztérium már ebben az életben kezd számunkra megnyilvánulni!*

Az az Apostol mondta magát Jézus Krisztus szolgájának, aki azt is vallotta: „A szabadságot Krisztus szerezte meg nekünk” (Gal 5,1). Ő tanít arra is: „Az Úr ugyanis Lélek, ahol az Úr Lelke, ott a szabadság” (2Kor 3,17). „Testvérek! Meghívástok szabadságra szól, csak ne éljete vissza a test javára a szabadsággal, hanem szeretettel szolgáljatok egymásnak!” (Gal 5,13).

(-i -l)

LAPOZGATÁS A THEOLÓGIAI SZEMLE 1973-AS ÉVFOLYAMÁBAN

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának — tehát a nemkatolikus keresztény egyházaknak — kéthavonként megjelenő folyóirata, a THEOLÓGIAI SZEMLE 1973-as évfolyama a katolikus olvasó számára is sok érdekes és gazdagító írást hoz. A folyóirat tartalmilag színes és változatos. Mindjárt első átlapozásra feltűnik, hogy milyen nagy teret szentel az ökumenikus eseményeknek, mind hazai, mind pedig világviszonylatban. Magyar nyelven ilyen ökumenikus jellegű irodalommal másutt nem találkozunk. Nézzük rövid áttekintésben.

Az 1—2. számban hazai ökumenikus események kapnak helyet; itt ismerkedhetünk meg a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának megújított szervezeti és működési szabályzatával is. A következő számban az úgynevezett Leuenbergi Konkordia (1971) tervezetéről olvashatunk. Ez a tervezet a reformátusok és evangélikusok közti „egyházközösség” megnyilvánulása, mely egyrészt szószéki és urvacsorai közösségekben, másrészt közös tanúságtételben és az együttes ember-szolgálatban mutatkozik meg. Az egyes egyházak megtartanak saját hitvallásokat és az egyházi jogi és szervezeti sajátosságokat. A beszámoló szerint hazánkban már létrejött reformátusok és evangélikusok között a javasolt szószéki és urvacsorai közösség, valamint a testvéri együttműködés. Az egész tervezet a minimalizmusból adódó pluralizmus elvén alapszik: az egyházközösség kevés, de lényeges közös elemeket kívánjon meg és így biztosítsa a reformált egyházak pluralizmusa mellett a kívánt egyseget.

A 7—8. szám az Egyházak Világtanácsának 25 éves munkásságára tekint vissza. A beszámoló kiemeli az EVT-ben a magyarországi evangéliumi egyházak részvételét és örömmel állapítja meg, hogy a világszervezet az 50-es évek ingadozása után ma mindinkább a bátor bizonyágtétel útjára lépett. — Ugyancsak ebben a számban olvashatunk a Bangkoki világmisszió konferenciáról, a francia Protestáns Szövetség munkájáról, valamint a thesszaloniki ortodox teológiai szimpozionról.

A 9—10. számot a vegyesházasságnak a katolikus egyházban bevezetett új szabályozása uralja. Dr. Pröhle Károly összeállításában alapos dokumentációt találtunk itt a szentszéki rendelkezéséről, a Magyar Püspöki Kar intézkedéseiről, a protestáns egyházak tájékoztatásáról és főképpen az eléggé negatív protestáns visszhangról. Részletekbe ugyan nem mehetünk, de az olvasóban az

a szomorú benyomás marad, hogy ökumenikus téren nagy lehetőségeket mulasztottunk el: a vegyesházasságok ügye hazánkban átfogóbb rendezést érdemelt volna, alapvetőbb problémafelvetést, több erőfeszítést és gondosságot egy fájó seb begyógyításához. Úgy érezzük azonban, hogy protestáns testvéreink azt a jelentős előrelépést, mely a Szentszék és a Magyar Püspöki Kar rendelkezéseiben megtalálható, ezek után nem értékélik eléggé; ez részben az előkészítő munkálatok hiányosságának és a kevéssé szerencsés „találás”-nak is tulajdonítható.

Annál öröndetesebb a teológiai szemlélet azon alapvető megközelítése, amelyet dr. Bartha Tibornak, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspökének székfoglaló előadása tükröz: „A keresztény szolgálat ekklesiológiai összefüggései” címen tartott előadást az Evangélikus Teológiai Akadémián tiszteletbeli doktorrá avatása alkalmából. (1—2. sz.) A püspök korunk ekklesiológiai kérdéseit elemzi, a szolgáló egyház teológiai elmélyítését sürgeti, és nagyon találó megállapításokat fogalmaz meg a mi problémáinkra is: „Az egyházainkban megújuló igeismeret nyitotta fel szemeinket annak meglátására, hogy a sákramentumok kiszolgáltatása egyházainkban nem kielégítő. A népegyházi gyakorlat számára szinte csak népszokás a sákramentumokkal való élés. Sürgetően szükséges, hogy a szent keresztiségben valóban a Krisztus testébe való betagolódás, az úri szent vacsorában pedig a szolgáló Krisztussal való közösség eseményét lássuk... A Krisztus testébe való bekeresztelkedés és a Krisztus szolgáló közösségébe való betagolódás Lélektől vezetett folyamatát nem megfelelő módon szolgáljuk azzal, hogy egy bizonyos életkorban mechanikusan konfirmáljuk gyermekeinket és ezzel őket — úgy mondjuk — Krisztus urvacsorai közösségének tagjaivá avatjuk.”

Megemlítjük még a magyar származású katolikus teológusnak, Gánóczy Sándornak, a református egyházban is értékelt Kálvin-szakértőnek munkáját. A párizsi Institut Catholique és a münsteri egyetem teológiai fakultásának tanára, Kálvinról szóló könyvét ismerteti a 3—4. szám, „szolgáló egyház és egyházi szolgálat Kálvinnál” címmel. Izgalmas a könyvben Kálvin és a 2. Vatikáni zsinat összehasonlítása, továbbá a beszámoló Kálvin újraértékeléséről a mai katolikus ekklesiológiában. Ennek szellemében a jövő útja, ha a katolikus egyházban Péter hatalmát felváltja a Krisztus-hatalom és ennek lesz alá-

rendeltje a Péter-szolgálat az egész emberiség javára.

Az 5—6. számban kiemelkedő tanulmány-nak tartjuk Rózsa Tivadar pedagógiai témájú írását: „Krisztus indulatával nevelni”. Az alcím középiskolás szintre utal: A tanuló-ifjúság személyiségformálásának sajátos kérdései a debreceni Református Gimnáziumban. — A mi egyházi iskoláink nevelőinek és a hitoktatóinak figyelemreméltó ez a közös problémáinkkal foglalkozó pedagógiai szemlélődés. Mi is azt tartjuk, hogy a keresztény nevelés „érdekeltnék vallja magát a világ ügyeiben és ez a két szempont, Isten gondolata és a világ érdeke elválaszthatatlanul és összetartozóan egy”.

Még néhány nevet és témát emelünk ki: Boross Géza, — akit már a **TEOLOGIA**-nk-ből jól ismerünk, homiletikai témájú írásaival a katolikus lelkipásztor igehirdetésére is serkentően hathat. Egyik cikkében az 1972-es wuppertali prédikátor-szeminárium tapasztalatait összegezi, egy másikban pedig a mai prédikáció kérdéseivel foglalkozik. — Reinhold Schneiderről, a neves német katolikus gondolkodóról és irodalmárról Szénási

Sándor tollából kapunk átfogó jellegű ismeretést (1—2. szám). Ugyancsak tőle olvashatunk egy nagyon érdekes és aktuális, irodalmi jellegű tanulmányt „...fogadd titkos áldozatnak vallomásomat” címmel Illyés Gyula istenélményéről. Illyés lírájában összegyűjtött részletekkel mutatja be a katolikus és protestáns vonásokat magában ötvöző költőt: „Vérem protestáló, de elmém feléd von, katolikus Isten...” Istennel viaskodó és szemérmes vallomásokkal átszőtt lírájában a ma istenkereső embere magára ismerhet.

A **THEOLOGIAI SZEMLE** kulturális rovatában minden jelentősebb évforduló tükröződik, legyen az Petőfi, vagy Madách jubileum, avagy a magyar könyvnyomtatás ötszáz éve. Könyv- és folyóiratszemléje a hívő ember figyelmét felhívja a hazánkban megjelenő számos értékes sajtótermékre. — A folyóirat az igényesebb és kritikával rendelkező katolikus olvasónak, különösen a papságnak mindig tud az evangéliumból merítő, és a mai valóságokkal számoló szempontokat nyújtani, közös ügyeink szolgálatára nevelni.

Sólymos Szilveszter

Nincs okunk a csüggedésre!

Stein, Trier püspöke egyházmegyéje reményvesztett híveit azzal vigasztalja, hogy *semmi okuk sincs a pillanatnyi elcsüggedésre*. Igazolásként a zsinat utáni eredményekre utalt, kiemelte a *laikusok jelentős szerepét az egyházi életben, határozott elkötelezettségüket a szociális-karitatív munkában*. Dicsérte a jól előkészített bűnbánati istentiszteleteket, amelyeknek nagy szerepük van az általános lelki megújulásban. Sajnos azonban még számos, a régi formákba becsontosodott keresztény nem képes a kéznél lévő pozitív lehetőségeket észrevenni és felhasználni. Sok pap elcsüggedését a *teológiában és a liturgiában* beállt nagy változás okozza. Vannak lelkészek, akik még ma is neheztelnek a zsinati változásokra. — A püspök nemcsak ezeket az elmaradottságokat, hanem a felelőtlen, „saját szakállukra” vállalt újításokat is nehezményezi. Hangsúlyozza azonban, hogy mindkét területen nagy türelemre és higgadságra van szükség. — Ismét mások számára csalódottságot okozott a „főtisztelendő címtől való elbúcsúzás”, a tekintélyelvi atya-szerep megszűnése. Sok plébánosnak bizony nehezeze esik alkalmazkodni a mindjobban önállósodó laikusokhoz. A lelkipásztoroknak meg kell találniuk az új és a sajátos szerepüket, ami többé már nem az „urizálásban”, hanem a közösség tagjainak sugalmazásában, lelkesítésében és a tagok helyes koordinálásában valósulhat meg. „Talán egyszer még másoknak is szolgálatot tehetünk, mint akikért közvetlenül felszentelték bennünket” — mondotta a püspök. — Igen veszélyes dolognak tartja a konkrét munka helyett „a jó időkre visszatekingetést”. A sokat emlegetett „átmeneti időszak” lezáródott. Ez azonban nem jelenti azt, hogy többé már nincs változás, ellenkezőleg: „*Egyetlen állandó jellemzője van korunknak, és ez a változás állandósága!*” A hit számára azonban egy változatlan marad: „Jézus megváltói műve és az Isten- és emberszeretet parancsa!” A hitnek ez a lényegi magva ma mind erőteljesebben megmutatkozik, — az időhöz kötött rétegek lehán-tásával.

ÉSZREVÉTELEK A BALATONI TURIZMUS LELKIPÁSZTORI MUNKÁJÁRÓL

1969. április 30-án jelent meg Rómában a pápi kongregációnak egy igen érdekes dokumentuma „directorium generale pro ministerio pastoralis quoad Turismus” címen. Ez a körlevél két részből áll. Az első rész (címe: Az egyház és a turizmus) a lelkipásztorkodás új formáival, a közös felelősséggel és a turizmus értékeivel foglalkozik.

A zarándokló egyház megkapta a felhatalmazást az egész földre, hogy folytassa Krisztus művét, aki azért jött közénk, hogy megmentse, ne pedig elítélje a világot; más szóval: szolgálnia kell az egyháznak az embert éspedig a realitások ama összefüggésében, amelyek sajátosak a modern civilizációban. Ezek közé tartozik a turizmus is, mely ma tömegjelenség.

Felvetődik a kérdés, vajon Isten népe miképp értékeli ezt az új jelenséget, nemcsak spirituális, hanem tisztán emberi szempontból is.

A directorium generale három szempontot emel ki. Az első a család egysége. A családi egység gondolata az emberek kölcsönös megismerésére vezet, kibővíti a távolságot a társadalmi osztályok között, fékezi a helytelen előítéleteket, munkaalkalmakat teremt stb. A turizmus tehát nemcsak a béke és testvériség eszköze a népek között, hanem megkönnyítője a különböző vallások és nemhívók közötti érintkezéseknek.

A második szempont az ember szolidaritása a világmindenséggel. E szolidaritás kedvez ugyanis az ember és a természet közötti kapcsolatnak, feltárja annak segédforrásait és a világon található szépségeket is az emberiség közös örökségévé teszi.

A harmadik szempont pedig, hogy a turizmust tekinthetjük úgy is, mint az emberi személyiség megújulásának egyik tényezőjét. A test és a lélek a turizmusban megszabadul az élet hétköznapiságától, felerősödik bennünk a szabadság vitális szükséglete. A turizmus az önévelés egyik eszközének is tekinthető. Emlékezzünk csak a Gaudium et Spes szavaira: „A dolgozóknak

legyen lehetőségük erőik és képességeik szabad kifejtésére, melyet szakmai munkájuk során esetleg csak kevésbé tudnak ki-művelni”.

A directorium második része a praxis pastorális, amely három szinten dolgozik. Az elsón (Pápi Kongregáció) gondosan előkészített és jól megszervezett lelkipásztori koordinációt kíván. A másodikon a püspöki konferenciák feladatairól szól. Itt a Christus Dominus 18. fejezete szellemében a lelkipásztori munka módjai kerülnek megbeszélésre az egyes országok sajátos viszonyainak megfelelően; azaz bizottságokat állítanak fel, delegátusokat neveznek ki, akik a turizmus statisztikai adatai alapján a lelki igényeket felméri, hogy a munka megfeleljen a szükségleteknek. Dr. Ijjas József kaloccai érsek úr a veszprémi egyházmegyét turista egyházmegyének jelölte ki (Balaton) és felkért a tanácskozások anyagának összefoglalására, valamint a nemzetközi konferenciákon hazánk képviselőtére.

A harmadik szinten szemmel kell tartani, az érdekelt egyházközségek miként gyakorolják az apostolkodást azon elvek alapján, amelyeket az egyes népcsoportok beáramlása meghatároz. Kik lássák el az odaérkező turisták lelki gondozását, vegyünk-e igénybe laikus szakértőket (peritus) és kik legyenek azok. Széleskörű joghatóság megadása a gyóntatás terén, gondoskodás a szentmiséről. A protestáns testvérekkel felveendő kapcsolat megindítása, hogy a helyes kooperáció kialakuljon. Aggioramentós tanfolyamok rendezése, campingszolgálat, stb. Különös figyelemmel kell, hogy legyünk a vallásos turizmus rendezvényeire (zarándoklat, búcsújárás).

Hazánk területén 1970 óta működik egy állandó bizottság, amely minden egyházmegye képviselőjét magában foglalja. Ezek évenként ősszel összejönnek és megbeszélik a nyáron lejátszódott eseményeket, analizálják a pozitív és negatív jelenségeket, valamint a világegyházban végbement kiemelkedő eseményeket (pl. az olimpiai játékok).

A legutóbbi összejevetel 1973. november 29-én volt Budapesten, melyen két előadás is elhangzott. Az egyiket dr. Bartl Lőrinc esztergomi protonotárius kanonok, szemmináriumi rektor tartotta „Az újjáalakított esztergomi keresztény múzeum lelkipásztori jelentősége” címen. A második előadó pedig

Hegy Lajos tihanyi apátplébános volt. Előadásának címe: „Észrevételek a balatoni turizmus ezidei lelkipásztori munkájáról”. Ezt ismerteti az alábbi cikk.

Klempa Sándor
püspök

Az 1972. évben azt gondoltuk, hogy az idegenforgalom elérte tetőfokát. Érthető, hiszen közel három millió látogató fordult meg a tihanyi félszigeten. Volt olyan nap, amikor a nép nyitástól zárásig, délelőtt 10 órától délután 6-ig, szakadatlan sorban áramlott be a templomba. De az 1973. év még az 1972. évet is felülmúlta. Körülbelül félmillióval több turista látogatta meg Tihanyt.

Ez a végeláthatatlan tömeg nem volt mind templombjáró. Akik ott jártak, azok nem mindig vallásos érdeklődésből nézték meg a templomot. Azonban az is igaz, hogy a három vasárnapi szentmisén zsúfolásig megtelt. Körülbelül háromezer ember hallgatott vasárnaponként szentmisét az ősi tihanyi apátsági templomban. Ennyi ember szentmisehallgatása nagy szám, ötven-hatvanezer embert jelent egy szezonban.

Mind ezt azért írom le, mert lelkipásztori örömet akarok kelteni sorainkban. Sokan vagyunk istentkereső és Istent szolgáló emberek, nagy szükség van ránk, turistahelyek papjaira.

A misehallgatókon kívül sokan vannak olyan hívek, akik nyaralóhelyükön kereszteltetik meg gyermeküket is; számosan ott kötik meg egyházi házasságukat, ahová nászútra beutalták őket; ott végzik az évi szentgyónásukat is. Fontos ezért, hogy a balatoni lelkipásztorok hivatásuk magaslatán állva mindenkinek mindene legyenek Krisztusé!

A templomlátogatók körülbelül 70 százaléka belföldi turista Tihanyban, 30 százaléka külföldi. Ha anyanyelvre osztályozzuk őket, akkor a külföldiek közül úgy 80 százalék beszél, vagy jól ért németül. A többi nyelv megoszlik. Nemzetiség szerint legjobban járnak templomba az osztrákok, mindkét német állam polgárai és a svájciak. A lengyeleket, akik igen jó katolikusok, nem számíthatjuk bele a tihanyi statisztikába, mert ők csak kirándulásra mennek Tihanyba, kevesen laknak ott. Kirándulásukat pedig nem teszik éppen vasárnapra.

Nagy öröme van a turistáknak, ha a templom és a helyiség rövid történetét több nyelven kifüggesztjük megfelelő helyen, valamint a szentmisek időpontját is minél

több nyelven, hogy ki-ki tájékoztatást kap-hasson azokról.

Az imént felsorolt statisztikát látva érthető, hogy — ragaszkodva az édes anyanyelvünkön bemutatott szentmisehez — tekintettel kell lennünk a magyarul nem értő tömegekre is. Ezért van a délelőtti szentmise még mindig latinul. Még pár évig érdemes lesz ezt megtartani. Sok templomlátogatónk a latinnyelvű szentmisén nőtt fel. A latin szentmisén még sokan otthon érzik magukat, míg a mi nyelvünkön semmit sem értenek.

Tihanyban, tekintettel a három-négyszáz németül értő hívőre, a latin szentmisén nemcsak magyarul, hanem németül is felolvassom az evangéliumot, sőt 2 perces homiliát is mondok az 5 perces magyarnyelvű szentbeszéd előtt. Így sem nyúlik a szentmise nagyon hosszúra, háromnegyed óra alatt vége van.

Ennek a témának, vagyis a mise rövidségének még pár sort kell szentelni. — Aki nyaralni megy, az idejét leginkább a nyári pihenéssel, Tihanyban a Balatonon akarja eltölteni. Lelkiéletét mindenki otthon ápolja rendszeresen, behatóbban — ha akarja. Nyaralásában, ha vallásos, csak egy a célja: eleget akar tenni a szentmisehallgatásnak. Éppen ezért minden erőnkel arra kell törekednünk, hogy a nyári szentmisek rövidiek legyenek. Véleménykutatással megtudhatjuk, mennyire örül ennek mindenki. Messze nyaralóhelyekről is leautóznak oda, ahol rövid, és mégis nekik szóló a vasárnapi szentmise.

A turisták nem ismerik a plébánia helyi szokásait. A balatoni lelkipásztornak azért nagy türelemre van szüksége, hogy a leg-
lehetősebb időpontban jelentkező lelki igényt is kielégítse. Idegenekkel szemben nem érvényesíthetjük a plébánia sokéves szokásait, szabályait. Elsőpénteken például reggeltől estig jönnek, hogy szentségekhez járulhassanak. Ilyenkor jó szándékkal kell rendelkezésükre is állnunk.

De nemcsak mint lelkipásztoroknak kell türelemmel és szeretettel helytállnunk. Naponként képviseli a balatoni pap magyar hazáját is; és úgy kell képviselnie, hogy a turista jó és szép emlékekkel térjen haza otthonába.

Amikor megérkezik egy ember, egy család idegen országból, szállása van — ha van —, de tanácstalan, ismeretlen; ismerkedni akar az országgal és az emberekkel. De hol kezdje el? Egyet tud: a pap a szeretet apostola, a közösségért élő ember, megbízható, tanult. Elmegy tehát a plébániára és bemutatkozik. Szó szót követ. Már rövid beszélgetés után is kapott választ legfontosabb kérdéseire. Talán saját anyanyelvén. Fehér tábla volt a lelke, amikor Magyarországra érkezett, mi irtuk rá az első ismereteket, amelyek legtöbbször a legmaradandóbbak lesznek. Hát igen! A helység, a nemzet, a magyar egyház képviselője a pap, a turistahelyek papja. Nagy felelősség ez! A balatoni pap naponként nagyobbítani, de csökkenteni is tudja hazája becsületét.

Sok lehetőség közül ragadjunk ki csak egy példát: ha valakihez vendég érkezik, igen udvariatlan lenne a vendéglátó, ha csak arról beszélne neki, mi fáj neki, milyen kellemetlensége volt az utóbbi időben, mi nincs, és így tovább. A vendég ugyancsak rossz szájjal távozna. Az udvariatlan házigazda elrontotta egész kirándulását, hangulatát. — A vendéget szép szóval, kellemes élmények elbeszélésével, derűs hangulattal szórakoztatjuk. Arról beszélünk, ami sikerült, aminek örülünk, ami van, ami szép és jó.

A mai Magyarországon jól megtaláltuk a helyünket, Isten és a társadalom segítségével mindenünk megvan. A lelkiismeretesen helytállunk, úgy munkánk is van, keresnek és szeretnek bennünket. Megbecsülést kapunk mindenkitől. Tehát minden okunk megvan arra is, hogy derűs nyugalommal beszéljünk mindazokkal, akik érdeklődnek népünk és egyházunk sorsa felől. — Így tesszük az idegen számára hazánkat ismertté és megszerettetjük magunkat az egész világgal. A balatoni papnak erre lehetősége van. „Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók” — mondta már Széchenyi; ezt a képet kell, hogy megkapja minden turistahely papjától az országba látogató jószándékú idegen is.

Sokszor vagyunk házigazdái külföldi kollégáknak. Azok — érthetően — felkeresik a plébániát, misézési szándékkal, de beszélgetés céljából is. Tihanyban körülbelül 100 pap kér évenként engedélyt miszésre, illetőleg látogatást tesz barátkozás céljából. Ennyi oltártestvért rendszeren ellátni csak úgy lehet, ha bizonyos szabály szerint járunk el.

Sekrestyés jelenléte, sok misező esetén, okvetlenül szükséges. Több vendégmisézőt tehát csak addig fogadhatunk el, amíg a sekrestyés jelen van. A 2. Vatikáni zsinat szerint az úgynevezett „magánmise” meg-

szűnt. Ezért misézzünk lehetőleg együtt. Ha többnyelvű miséző van jelen, a latin nyelv a legjobb. De mit csináljunk akkor, ha olyan fiatal kollégák is vannak köztünk, akik sohasem miséztek latinul? — Tihanyban azt csináljuk: ha mindegyikünk tudja azt az élő nyelvet, úgy olyan nyelven misézzünk. Három nyelven van misékönyvünk. — Vagy osszuk két részre. Az egyik rész — mondjuk — misézik németül, a másik latinul. Az nem jelent hétköznapi problémát, hogy a jelenlévő néhány hívő nem érti a nyelvet. Olvas-hatjuk az állandó részeket magyarul, a többit pedig a szükséges idegen nyelven.

„Menjetek, tanítsatok minden népet!” — mondta az Úr Jézus. Ez a munka most így alakult: „Álljatok helyeteken és tanítsatok minden népet, mert azok hozzátok jönnek!” — évről évre mindig többen és többen. Akiknél még eddig nem volt nagy idegenforgalom, rövidesen azokat sem kerüli el a modern népvándorlás. Egyre több ember mondja: ezentúl mindig idejövök nyaralni. Ezért ránk, balatoni papokra is mindig több munka vár — ha akarjuk. Ne legyünk elriasztói, hanem apostolai az isteni tanításnak. A mi munkánk a modern egyház most kialakult lehetőségének a felhasználása. A világegyház tudja ezt és méltatja is. Esetleg csak a mi öntudatunk hiányzik, hogy gyarapítói legyünk az új lehetőség kiaknázásával Isten igéje terjesztésének. És egyúttal legyünk öntudatos magyar emberek is, akik édes magyar hazánknak sok-sok jóbarátot szerzünk, türelmes és becsületes módon képviselve nemzetünket.

Legyünk a lehetőség szerint jó házigazdák, akik a jó szó vendégségével jóltartjuk a jószándékú embereket. Erre mindkinek telik. Persze osszuk be lehetőségeinket, időnként, hogy valamelyest mindenkinek jusson belőlünk valami. Ahol milliók fordulnak meg, ott a szívnek és józan észnek egyaránt egyensúlyban kell lennie. — Ha például a szentmise lényeges részei alatt zárva tartjuk a templomot, azt is józan észszel tesszük, mert különben egyáltalán nem lehet misézni. Néhány értetlen ember részéről szemrehányást kapunk érte, de ezt inkább el lehet viselni, mint hogy az egész templomi közösség felháborodjék, a szentmise botrányba fulladjon. Mert a rendetlen ember szentmise alatt is máskálni akarna a templomban. Olvasta a táblán (több nyelven kiírtuk az ajtóra): „A szentmiséről már nagyon elkésett. A templom megtekintése 3/4 11-től újra lehetséges” — de ő éppen azért, mert rendetlen ember, kötekedni akar. Ám legyen! De fontosabb ezer ember zavartalan szentmiséje, mint egy-két türelmetlen ember méltatlankodása.

Kívánom, hogy az a szolgálat, melyet mi,

balatoni papok az egész világ számára végünk, Isten kegyelme és a mi türelmes helytállásunk árán meghozza a szent cél megvalósulását: az idegenforgalom hozza közelebb a népeket egymáshoz, a nyaralás

adta pihenés hozza közelebb az embereket az Istenhez — mert a nagyon hajszolt embernek talán csak akkor van ideje arra is, hogy az „egy szükséges” is eszébe jusson.
Hegy Lajos

AZ EGYHÁZATYÁK TANULMÁNYOZÁSÁNAK IDŐSZERŰSÉGE

Albert Hamman professzor a római „Augustianum” Patrisztikai Intézetének és a Neuchatel-i Protestáns Teológiai Fakultás tanára, a „Mysterium salutis” neves dogmatikai mű munkatársa.

H. de Lubac atya egyszer megjegyezte: az egyházban valójában semmiféle elmélyülés vagy megújulás nem történt meg saját eredetének, elsősorban az egyházatyáknak tanulmányozása nélkül. Ilyen értelemben is mondhatjuk, hogy ma azért is van bizonyos megújulás az Egyházban, mivel a patrisztikus tanulmányok újjászületését és felelédesét észleljük.

Ha az egyházatyák iránti érdeklődés „miért”-jét kérdezzük, úgy vélem, ennek számos magyarázatát adhatjuk meg.

1. Az atyák közel vannak a kereszténység eredetéhez.

Ez az első, legfontosabb szempont. Itt nem egyszerűen időrendi, hanem lélektani és kulturális közelségről is beszélhetünk. Az egyházatyák a Biblia kultúrkörnyezetében éltek. Az Újszövetség görög nyelvtől beszéltek. Elég csak a latin és a görög atyák kommentárjait elolvasni a „Miatyánk”-hoz, hogy meglássuk, milyen finomsággal és mennyire gondosan olvasta az Újszövetség görög szövegét például Aranyszájú szent János, vagy Mopszvesztiai Teodor, amikor a görög szöveg szerint magyarázzák (az igét aorisztoz alakba téve): „Bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátottunk az ellenünk vétkezőknek”. Így egész teológia bontakozik ki e fordítási különbségből.

A példából jól láthatjuk, hogy az újszövetségi görög az a nyelv, amelyet ők is beszéltek és hallgattak, és szent Pál kultúrkörnyezete ugyanaz, mint amelyet ismert Cezáréai szent Vazul és Aranyszájú szent János.

2. Az egyházatyák lelkipásztorok voltak.

Az egyházatyák azért írták műveiket, hogy tanítsanak, vezessék és irányítsák saját híveiket. Úgy gondolom, a középkori doktorok bizonyos nehézsége abból a tényből is fakadt, hogy teológiájukat az egyetemi „laboratóriumokban” dolgozták ki.

Az egyházatyák szinte mindannyian a

püspökök soraiból kerültek ki. Írásaik, — a polémián kívül, melyeket a korigény megkívánt — beszédek, levelek, intelmek, melyekben felvilágosítják és vezetik híveiket. Innen ered közvetlen hangvételük, egzisztenciális jellegű tanításuk, mely segíteni akar a lelkeken, hogy rátaláljanak az üdvösség útjára.

Figyeljük meg szent Ágostont. Előbb spekulatív szellemével találkozunk, később semmi mást nem kívánt, mint hogy megtalálja a magányt, ott imádkozzék, magabeszálljon és írjon. Isten azonban mást szánt neki: Hippo püspöke lesz. A kivételes tehetség életének nagyobbik részét ezután a hippoi kisded nyójának szenteli, ahol a püspöknek jól körülhatárolt kötelességei vannak: katekézis, irányítás, bíraskodás!

Mihez kezdjen? Bölcs, okos könyveket írjon, vagy az egyszerű emberek népszerű tanítója legyen? Mindkettőt megkísérli: az egész teológiát — egészen a Szentháromság nagy misztériumáig — az egyszerű nép számára felfoghatóvá tenni. Mert nincs két hangsúly és két mérték. Nincs külön teológia a bölcseknek és hit az egyszerűek számára, hanem egy kinyilatkoztatás, melyet elsősorban az egyszerűeknek hirdetnek.

A szentágostoni teológia mindenkinek szól, konkrét, mindenkinek megfelelő, amely nem valami spekuláció gyümölcse, hanem a lélek megtapasztalását, a patrisztika örökös aranytartalékát nyújtja. Az élet és a lelki megtapasztalás értéke az, melyet Hiláriusznál és mindenekelőtt Nisszai szent Gergelynél is megtalálunk, akik az életet a mindent átfogó teológiai gondolkodásban és a szentségi élet szemszögéből értelmezik.

3. Az egyházatyák még az „ökumenikus egyházhoz” tartoztak.

Van még egy másik elem, melyre napjainkban különösen fogékonyak vagyunk, nevezetesen az, hogy az egyházatyák még „egy Egyházzal” tanúskodnak. Szent Ambrus és Nazianzi Gergely egyháza sem nem görög, sem nem latin: hanem „az Egyház”. Kelettől nyugatig az összes latin egyházatya is olvassa és felhasználja a görögök szellemi gazdagságát. Észrevehető például Ori-

genész hatása szent Ambrusra, aki gyakran csak átírja Origenészt.

És nemcsak a szövegek és a művek között az egyházban, hanem az élet eseményei is hasonlóak. Keletnek nincs olyan nehézsége, melyet Róma ne kísérelne meg orvosolni! Ránkmaradt Vazul gratuláló levele, amit akkor írt, amikor értesült róla, hogy Ambrust választották meg a milánói székre. Ugyanaz a szellem és élet testesül meg Lyontól Alexandriáig és Antiochiáig, ez járja át Karthágót és Konstantinápolyt.

Kelet elhossa gazdagságát, filozófiai nyelvét, teológiai perspektíváját, és a hit derűlátó felfogását is. Nyugaton inkább a jogi szellem, a jogi nyelv serkenti a teológia nyelvzetének kifermálására. A latin gondolkodás önmagában tekintve úgy tűnik, hogy sokkal konkrétabb, etikai jellegű, de egyúttal sokkal pesszimistább is.

Érthető módon, miután a latin egyház elávolodott Kelettől, szegényebb lett mind teológiai, mind spirituális és liturgikus szempontból. Elég, ha felidézük a Kelet katolikus püspökeinek a 2. Vatikáni zsinaton elhangzott nehézségeit ahhoz, hogy felmérjük: Nyugat inkább helyi, regionális jellegű lett és törvényeiben kevésbé érvényesült az egyetemes, ökumenikus jelleg. Ortodox testvéreink visszatérése csak a közös atyai örökség elmélyítése útján valósítható meg.

Misszionáriusaink mindeddig Afrikában, Etiópiában olyan liturgiát vezettek be, mely

a nép érzésvilágának és kifejezőeszközeinek idegen volt. Jól tudjuk viszont, hogy ugyan ezen az afrikai földön a II. századtól kezdve és azután is folyamatosan létezett egy afrikai liturgia, aminek szellemét ma is fel lehet újítani.

4. Szentatyák a protestánsok színe előtt.

Amit az ortodoxok vonatkozásában mondtam, a protestánsokkal kapcsolatban is jelentős. Tudjuk, milyen megbecsült és jelentős szent Ágoston szerepe a reformációban. Protestánsok messzemenően hozzájárultak a biblikus megújuláshoz és hasonlóan közreműködnek a patrisztikus megújulásban, főleg Németországban. Bizonyos, hogy ha katolikusok és protestánsok visszatérnek a forrásokhoz, a közeledés pontosabban kezd közöttük kirajzolódni.

Említsünk még meg egy fontos szempontot: a görög atyák nagyon is jól tudták, hogy a *kereszténység történelem*, az üdvösség története, — de olyan történelem, mely az egész időfolyamatot felöleli. Nincs jövő múlt nélkül, és a protológia nélkül semmi sem lesz az eszkatológiából. Krisztus az egész folyamatot magára vette, és magáévá tette a múltat és jövőt. Nekünk mindannyiunknak ugyanaz a teendők. Az a nagykorú keresztény, aki az élő hagyomány egyházába iratkozik be és az örökölt hitet továbbadja, az üdvösség örömhíret korunk számára is érthetően mutatja be.

(Vanyó László fordítása)

Az egyház, a betegek és a haldoklók

1. Az egyházi tanítóhivatalnak nemcsak az a feladata, hogy a kinyilatkoztatás igazságait tisztán megőrizze, hanem, hogy gondoskodjék azok korszerű hirdetéséről. Különösen feladata, hogy a *halálról és a feltámadásról tanított keresztény üzenetet*, miní hitünk központi igazságát szóban, írásban és egyéb közvetítő eszközeiben az emberek elé tárja.

2. Az egyház hite megerősíti a keresztényt a *halálközdelemben*, — ezzel emberhez méltó halálhoz segíti, támogatást nyújt a haldoklónak és hozzátartozóinak.

3. A haldokló segítése a *betegszolgálat* keretén belül az egyházközségek *alapfunktciójához tartozik*. Az egyházközségi betegszolgálat kiépítése ezért elengedhetetlen feladat.

4. Mind az egyes *lelkipásztoroknak*, mind az egyházközségi vezetőknek *kötelessége a betegek szentsége kiszolgáltatásának olyan módjait megkeresni*, amely ezt a szentséget minden mágikus és individuális jellegétől megszabadítja.

5. Az egyháznak kísérletképpen, főleg a nagyobb városokban, *betegápolói és lelkipásztori együttműködést* kellene kialakítani és a betegek és haldoklók segítésére szolgáló kapcsolatot kiépíteni.

6. Az egyházi betegszolgálat kiépítése érdekében szükség lenne *teológiai-orvosi-életkani kiképzésre*, lehetőleg akadémiai szinten. Lehetővé kellene tenni egyik-másik teológiai fakultáson az *ilyen jellegű — szakok feletti — általános képzés bevezetését*.

7. A *halál keresztény tudatosítása* és az egész életbe történő beépítése hosszú fejlődést igénylő feladat, amely *előkészíti az emberi szabadság végső és döntő jellegű eseményeit*.

Johann Hofmeier

Zur Debatte, München, 1971. 11.

Számunk írói:

Yves Congar professor, Párizs — Kiss László lelkész, Budapest — Cselényi István gk. lelkész, Budapest — Hegyi Béla, a Vigilia munkatársa — Waigand József mt., lelkész, Budapest — Széll Margit tanár, Budapest — Korzenszky Richárd tanár, Pannonhalma — René Laurentin professor, Angers — Sólmos Szilveszter főiskolai tanár, Pannonhalma — Hegyi Lajos apátplébános, Tihany.

A számunkban közölt illusztráció Suda Gábor grafikája.

INHALT BEITRÄGE

ANDRÁS SZENNAY: Die Kirche auf dem Weg zum Morgen hin

YVES CONGAR: Die Kirche als Heilssakrament

LASZLÓ KISS: Einheit und Pluralismus in der Kirche

PERSPEKTIVEN

Kirche für die Zukunft (Cselényi)

IM DIENSTE DES WORTES

Die Heilsgeschichte (Ferenc Gál)

FORUM

Die in der Kirche auf Hilfe warten (Béla Hegyi)

In welchem Lebensalter sollten wir das Taufsakrament spenden? (József Waigand)

REVUE

Thomas von Aquin in der heutigen Kirche (I.Cs.)

„Ich habe eine Sendung für die Kirche“ (-II-)

Mit Jesus ohne Kirche? (Richárd Korzenszky)

Ist das Petrus-Fundament gewankt? (René Laurentin)

Innere Entfremdungen in der Kirche (Margit Széll)

Unerreichbare Träumereien? (Gedanken von Heinrich Spaemann)

Freiheit in der Kirche (-I -I)

Besichtigung im Jahrgang 1973. von „Theologiai Szemle“ (Szilveszter Sólmos)

THEOLOGISCH-SEELSORGLICHE NOTIZEN

Bemerkungen über die seelsorgliche Arbeit hinsichtlich des Tourismus am Balaton (Lajos Hegyi)

Aktualität des Studiums über die Kirchenväter (Albert Hamman)

SOMMAIRE ÉTUDES

ANDRÁS SZENNAY: Vers l'Église de demain
YVES CONGAR: L'Église comme sacrement du salut
LÁSZLÓ KISS: Unité et pluralisme dans l'Église

HORIZONS

L'Église pour le futur (*cselényi*)

AU SERVICE DE LA PAROLE

L'histoire du salut (*Ferenc Gál*)

FORUM

Ceux qui attendent l'aide dans l'Église (*Béla Hegyi*)
À quel âge faut-il baptiser? (*József Waigand*)

REVUE

Saint Thomas d'Aquin dans l'Église d'aujourd'hui (*I. Cs.*)
„J'ai une mission pour l'Église!” (*-II-*)
Peut-être avec Jésus sans l'Église? (*Richárd Korzenszky*)
Est-il ébranlé le fondement de Saint Pierre? (*René Laurentin*)
Aliénations internes dans l'Église (*Margit Széll*)
Sont-ils des rêves inaccessibles? (*Pensée de Heinrich Spaemann*)
Liberté dans l'Église (*-i -I-*)
Feuilletonnement dans les numéros de „Theologiai Szemle” parus 1973. (*Szilveszter Sólomos*)

NOTES THÉOLOGICO-PASTORALES

Remarques sur travail pastorale du tourisme de Balaton (*Lajos Hegyi*)
Actualité de l'étude des Pères de l'Église (*Albert Hamman*)

TEOLOGIA negyedévi folyóirat, megjelenik március, június, szeptember és december közepén. — Laptulajdonos: Actio Catholica Országos Elnöksége. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1053 Budapest, V., Károlyi M. u. 4—8. III. lépcső 1. 8. (A kéziratokat kizárólag ide kell küldeni) — Felelős szerkesztő: dr. Szennay András — Főmunkatárs: dr. Gál Ferenc — Felelős kiadó: dr. Várkonyi Imre. — Egyházi jóváhagyással — Előfizetési díj 1 évre 60,— Ft Egyes szám ára: 15,— Ft. Belföldi előfizetés: Actio Catholica Országos Elnöksége TEOLÓGIA folyóirat, Budapest 62. 511—324 számú csekk számláján. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján. Külföldi előfizetési díj 1 évre 4,— USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54), a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendelkezésének (Teológia előfizetés) a feltüntetésével. — Terjeszti a Posta Központi Hírlapiroda, 1900 Budapest, József nádor tér 1. — Minden jog fenntartva.

74-1361 Pécsi Szikra Nyomda — F. v.: Melles Rezső

Index szám 25 821
